

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут іноземної філології
Кафедра англійської мови та прикладної лінгвістики

The Philological Universes

Збірка наукових робіт

Житомир – 2025

УДК: 81'25:81'42
Ф 54

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Житомирського державного університету
імені Івана Франка
(Протокол № 11 від 30 травня 2025 р.)*

Засновники: ННІ іноземної філології ЖДУ імені Івана Франка кафедра англійської мови та прикладної лінгвістики

Редакційна колегія:

к.ф.н., доц. Білюк І. Л.

к.ф.н. доц. Кодубовська О.О.

Рецензенти:

Ірина ДАНИЛЬЧЕНКО – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Інна КІВЕНКО – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри «Філологія» Одеського національного морського університету.

Лариса СОЛОВЙОВА – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету.

Ф54 The Philological UniverseS : збірка наукових робіт / ред.: І. Білюк, О. Кодубовська. Житомир, 2025. 159 с.

Збірка наукових робіт містить результати досліджень студентів та науковців з актуальних проблем перекладознавства та прикладної лінгвістики. Матеріали друкуються в авторській редакції.

УДК: 81'25:81'42

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

<i>Шматко Г. С.</i> Перекладацькі трансформації в українському перекладі роману Роальда Дала «Матильда»	7
<i>Цимер А. В., Полховська М. В.</i> Адаптивні перекладацькі стратегії у кіноперекладі (на матеріалі фільму «Зелена миля»)	9
<i>Кодубовська О.О.</i> Побудова персонального бренду дослідника в цифрову епоху	11
<i>Бос А. Ю., Дячук Н.В.</i> Онлайн-словник військової термінології як інструмент цифрової комунікації	13
<i>Вознюк Д. О.</i> Алгоритм укладання інтерактивного словника термінів SMM на платформі lexopomtu	15
<i>Півторак А.І.</i> Способи відтворення реалій романів Стівена Кінга в українських перекладах	17
<i>Шиманський Б. В., Зорницький А. В.</i> Функції епітетів в оригіналі та перекладі: стилістичні втрати та придбання (на матеріалі роману О. Уайльда “Портрет Доріана Грея”)	20
<i>Савицька В. І., Зорницький А.В.</i> Переклад парадоксів та каламбурів у творчості Оскара Вайльда українською мовою	25
<i>Бичков Д.О., Дячук Н.В.</i> Роль символів в культурі та національній ідентичності	26
<i>Горблюк А. В., Кодубовська О. О.</i> Семантичний аналіз у автоматичному реферуванні новин: нові підходи до обробки інформації	28
<i>Лещенко В.В.</i> Відтворення художнього колориту роману Марка Саліванна «Beneath a Scarlet Sky» в перекладі українською	30
<i>Мудрик Г.О.</i> Класифікація власних назв у художньому тексті	31
<i>Лопатюк М. Ю., Криворучко Т.В.</i> Технічна термінологія в кінематографі: реалізація електронного словника на платформі Lexopomtu	34
<i>Левковський І.С., Полховська М.В.</i> Специфіка відтворення реалій жанру наукова фантастика в українських перекладах	37
<i>Цибук К.Ю.</i> Алгоритм створення чат-боту для перекладу юридичних та технічних термінів	39
<i>Рибчинська Д.В., Дячук Н.В.</i> The Effectiveness of Visual Storytelling Platforms in Developing English Language Skills	42
<i>Сікорська В.В.</i> Стратегії відтворення категорії образності українською у романі Стівена Кінга «Сяйво»	43
<i>Степанчук В. С.</i> Особливості використання перекладацьких трансформацій у перекладі психологічного трилера Shutter Island	45
<i>Ліпінська Є.І., Колесник В.В.</i> Вплив машинного перекладу на професію перекладача: загроза чи можливість?	47
<i>Вислоцький В. В., Поліщук Л. П.</i> Стратегії перекладу англomовних юридичних текстів українською мовою	49
<i>Федорчук А. О.</i> Засоби створення комічного в оригіналі та перекладі (на матеріалі американських серіалів)	51
<i>Журавська М.Т., Кодубовська О.О.</i> Тематична класифікація лексичних одиниць у розділі "Innovation" BBC News	54

<i>Бобер О. О., Борисенко Н.Д.</i>	Типологія культурно-специфічної лексики роману Ф.С. Фіцджеральда "The Great Gatsby" та способи її відтворення в українському перекладі	56
<i>Кобзей Н. В., Маковічук А. І.</i>	Особливості перекладу англомовних термінів галузі нафтовидобування та переробки нафтопродуктів	59
<i>Костюк А.С.</i>	Відтворення цитат, алюзій і "чужого тексту" в англо-українському художньому перекладі	61
<i>Пірошенко С. Ю., Прусак Д. В.</i>	Методичні підходи до розвитку критичного мислення на уроках зарубіжної літератури	63
<i>Бойко О. О., Борисенко Н.Д.</i>	Реалії роману Стівена Кінга «Керрі»: лінгвокраїнознавчий аспект	65
<i>Михаленко В.М.</i>	Мовно-стилістичні засоби сугестивного впливу в політичному дискурсі	67
<i>Искоростенська А.В., Кодубовська О. О.</i>	Інтертекстуальність у романі Джона Гріна "Паперові міста"	69
<i>Пасічник Д. П., Білюк І. Л.</i>	Створення автоматичної системи перекладу текстів юриспруденції	71
<i>Мельник О.В., Кодубовська О.О.</i>	Термінологічна система сучасної мультиплікації: класифікація та тлумачення	72
<i>Лисак В.В., Дячук Н.В.</i>	Проблеми відтворення сенсорних образів при перекладі прози	74
<i>Барановська Д. Ю., Чумак Л.М.</i>	Британський національний корпус: історія розвитку, зміст та можливості використання	76
<i>Соболь Д. І., Білюк І. Л.</i>	Використання штучного інтелекту для аналізу синтаксичних структур англійської мови	78
<i>Козакевич А. О., Чумак Л. М.</i>	Технологія штучного інтелекту у лінгвістиці: використання чат-ботів для вивчення термінів	80
<i>Німець О.С., Чумак Л. М.</i>	Розробка двомовного корпусу для штучної дотракійської та природної англійської мов (на матеріалі звукового ряду серіалу у жанрі фентезі «Гра Престолів»)	82
<i>Шарапанюк А.В., Дячук Н.В.</i>	Переклад лексичних засобів опису природи на матеріалі статей National Geographic	84
<i>Бовкун Д.В.</i>	Специфіка відтворення авторських стилів у перекладах	86
<i>Барсукова Є. І., Очковська А. П.</i>	Особливості перекладу англійського суб'єктно-предикативного інфінітивного звороту українською мовою	87
<i>Кондратенко А. О., Очковська А. П.</i>	Особливості відтворення гендерно маркованих елементів в українському перекладі роману Вірджинії Вулф «Орландо»	89
<i>Сич А. П., Очковська А. П.</i>	Лексичні та граматичні трансформації в українському перекладі роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою»	92
<i>Яроменко Я. О., Зорницький А.В.</i>	Специфіка відтворення фентезійного колориту в українському перекладі роману Ребекки Яррос «Четверте крило»	95
<i>Нижиловська Б.К., Криворучко Т.В.</i>	Створення веб-енциклопедії міфологічних термінів на основі гримуарів	98

<i>Соляр В.В. Специфіка відтворення авторського стилю в українських перекладах творів Агати Крісті</i>	99
<i>Карплюк Б.В., Криворучко Т.В. Інтерактивна візуалізація стилістичних прийомів художнього перекладу в умовах цифрової гуманітаристики</i>	102
<i>Нікулішина А.С. Особливості відтворення засобів вираження темпоральності в англо-українському перекладі</i>	103
<i>Якубова А.І. Промови Вінстона Черчилля та методи їх відтворення у перекладі</i>	107
<i>Товщик М.О., Криворучко Т.В. Енциклопедичний візуальний словник як інструмент вербалізації національного образу в англomовному дискурсі</i>	108
<i>Лех І.А., Гирин О.В. Мовленнєві акти схвалення у формуванні навчальної мотивації</i>	110
<i>Білошицька Є. М., Войналович Л.П. Особливості перекладу інфінітива та інфінітивних зворотів на матеріалі роману Дж. Лондона «Мартін Іден»</i>	112
<i>Миронова А.В., Криворучко Т.В. Онлайн-ресурси як джерело дослідження англomовного рекламного дискурсу</i>	114
<i>Рудакова В. І., Криворучко Т. В. Особливості перекладу фразових дієслів у сучасному англomовному серіалі «Шерлок» від BBC</i>	115
<i>Чепель О. Р., Кодубовська О.О. Відтворення расової та класової ідентичності в українському перекладі серіалу <i>Self Made</i></i>	117
<i>Кавтіашвілі В. А., Чумак Л. М. Використання корпусів текстів для створення онлайн-словника зеленої енергетики</i>	119
<i>Слободинюк І.В., Жуковська В.В. Лексичні особливості мовостилю Дж. Р. Р. Токіна: корпусно-лінгвістичний та лінгвостатистичний підхід</i>	121
<i>Мудрієвський Б. В., Чумак Л. М. Лінгвістичні бази даних у системах оброблення природної мови: структура, джерела формування та принципи моделювання</i>	122
<i>Залезинська К.М., Криворучко Т.В. Фразеологізми в анімаційному дискурсі: лінгвістичний аналіз і цифрове представлення</i>	124
<i>Сокирко А. К. Загальні особливості англо-українського перекладу реалій</i>	126
<i>Валюх С. В. Способи англо-українського перекладу термінологічних одиниць у художньому тексті «Покинь, якщо кохаєш» Колін Гувер</i>	128
<i>Павленко М.О., Білюк І.Л. Англо-український онлайн-глосарій військових термінів як інструмент лінгвістичної та функціональної уніфікації у міжмовному дискурсі</i>	130
<i>Шустікова О. С., Криворучко Т. В. Вплив гендеру на лінгвістику в англomовному медіа</i>	132
<i>Горобець А.В. Переклад міфологічного контенту: виклики й особливості</i>	134
<i>Горкуша Р. В. Особливості перекладу власних назв у жанрі фентезі (на матеріалі фільмів Marvel)</i>	137
<i>Омельченко А.І., Криворучко Т.В. Аналіз порівняльних конструкцій у політичному дискурсі засобами веб-технологій</i>	139
<i>Ваколюк О. В. Застосування перекладацьких трансформацій у романі Фр. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» українською мовою</i>	140

<i>Грищенко Д. С., Хмара В. В.</i> Особливості перекладу термінології в медичній сфері	142
<i>Рокоман С.С.</i> Лексико-граматичні стратегії пом'якшеного несхвалення в комунікації між учнями та педагогами: динамічний аспект у контексті вікового розвитку	145
<i>Янчук О.О., Лисецька Ю.В.</i> Реалії науково-фантастичної літератури: перекладацький аспект	147
<i>Гладун С. С., Лисецька Ю.В.</i> Особливості відтворення ідіостилю Стівена Кінга в українському перекладі	149
<i>Хабазня І. В., Жуковська В. В.</i> Порівняльний аналіз екологічної термінології в англійській та українській мовах	150
<i>Кабанова С.В.</i> Структурно-функціональний аспект номіналізації в перекладах актів права ЄС українською мовою	152
<i>Маїсто А., Жуковська В.В.</i> Лексико-семантичне поле «Climate» в сучасній англійській мові: корпусо-базований вимір	154
<i>Рудюк Д. В.</i> Особливості перекладу спортивних термінів	156
<i>Устименко Л.М., Устименко Я.І.</i> Специфіка відтворення стилістичних засобів в українському перекладі роману Джона П. Стрелекі «Кафе на краю світу»	158

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ РОАЛЬДА ДАЛА «МАТИЛЬДА»

Переклад літературних творів – це не лише передача змісту з однієї мови на іншу, але й складний процес відтворення культурних, соціальних і мовних реалій, що вимагає високого рівня майстерності від перекладача. Особливо складними є переклади дитячої літератури, оскільки автори таких творів часто створюють свій особливий світ, повний неповторних персонажів, ситуацій та контекстів, що потребують делікатного підходу для збереження колориту та емоційної атмосфери оригіналу. Одним з таких творів є британський дитячий роман Роальда Дала «Матильда», що став класикою дитячої літератури та здобув величезну популярність у всьому світі.

Переклад цього твору на українську мову став викликом не лише для збереження специфічного гумору та стилістичних особливостей автора, але й для правильного відтворення реалій, притаманних англomовній культурі, які можуть бути незрозумілими для українського читача. Під час перекладу важливою є задача адекватного перенесення в український контекст культурних елементів, таких як особливості освіти, сімейних традицій, соціальних стосунків і навіть специфіка мовних іграшок чи ідіом. Застосування різноманітних прийомів відтворення реалій у перекладі дозволяє не лише зберегти точність та достовірність оригіналу, але й адаптувати текст таким чином, щоб він був зрозумілим і доступним для молодших читачів.

Далі розглянемо основні прийоми, які були використані в українському перекладі роману «Матильда» для збереження реалій британської культури та мови:

1. Транскодування.

У досліджуваному романі перекладач використовує два типи транскодування:

- практична транслітерація, що зберігає буквено-звукову структуру мовної одиниці в перекладі;
- транскрибування, яке передає вимову, що відрізняється від написання.

Цими методами зазвичай перекладаються ономастичні реалії, такі як імена, прізвища, топоніми, імена літературних героїв тощо.

Наприклад, у розповіді про Матильду перекладач використовує транскрибування для імені бібліотекарки пані Фелпс, хоча в оригіналі її прізвище містить лексему “*help*”, що підкреслює доброзичливість. Також через транскодування перекладено імена інших персонажів:

- *Miss Trunchbull* [2] – Міс Транчбул [1];
- *Nigel Hicks* [2] – Найджел Гікс [1];
- *Mr. Wormwood* [2] – містер Вормвуд [1];
- *Miss Honey* [2] – Міс Гані [1];
- *Bruce Bogtrotter* [2] – Брюс Богтроттер [1].

Разом з тим, варто зауважити, що через такий переклад україномовний читач не може зрозуміти прихований зміст імен і прізвищ персонажів. Наприклад, ім'я Міс Гані походить від англійського “honey”, що означає «мила». Прізвище Транчбул складається з “trunch” (від “trunccheon” – «полицейський кийок») і “bull” («бик»), що натякає на грубість і жорстокість персонажа. Прізвище батьків Матильди, Вормвуд, символізує «полин» і «гіркоту», підкреслюючи їх неприємну натуру. Ім'я Брюс Богтроттер (від “bog-trotter”) є принизливим терміном для ірландців і буквально означає «той, хто ходить по болотах». А ім'я Найджел Гікс має негативний відтінок, оскільки слово “hick” перекладається як «провінціал, селяк».

Транслітерацію зустрічаємо у наступному прикладі: «*And a strange sight it was, this tiny dark-haired person sitting there with her feet nowhere near touching the floor, totally absorbed in the wonderful adventures of Pip and old Miss Havisham and her cobwebbed house and by the spell of magic that Dickens the great story-teller had woven with his words*» [2] – «І яке ж то було дивне видовище – крихітне чорняве створіння, що сиділо, навіть не торкаючись ногами підлоги, і вбирало в себе чудові пригоди Піпа та старої міс Гевішем з її заснованим павутинням будинком, і всі ті дивовижні чари, що їх вимережив словами видатний оповідач Діккенс» [1].

У перекладі також зустрічається адаптивне транскодування, коли форма слова адаптується до фонетичних чи граматичних норм мови перекладу. Наприклад:

- arithmetic [2] – арифметика [1];
- geometry [2] – геометрія [1];
- literature [2] – література [1].

2. Калькування та описовий переклад.

Серед прикладів калькування відмітимо наступні:

- dreaded box [2] – дурний ящик (про телевізор)[1];
- what is this trash? [2] – що це за сміття? [1].

Коли в мові перекладу немає відповідника для певної лексичної одиниці, її значення передається через фразу або речення, тобто описовим перекладом. Наприклад:

- stag-hounds [2] – оленячі лови [1];
- beastly car garage [2] – паскудний гараж [1].

3. Еквівалентний переклад.

Перекладачі часто стикаються з проблемою відсутності точних еквівалентів, тому вдаються до використання нейтральних слів або додають додаткові елементи для збереження емоційного ефекту оригіналу. Цей процес вимагає творчого підходу, щоб зберегти не лише зміст, але й атмосферу тексту.

3. Еквівалентний переклад.

Вибуки та фразеологізми є важливими елементами тексту, оскільки додають йому емоційності та виразності. Вони перекладаються через відповідні за змістом еквіваленти:

- to make oneself scarce [2] – накивати п'ятами [1];
- to lie through one's teeth [2] – брехати крізь зуби [1].

У випадку відсутності прямого еквівалента в мові перекладу, використовуються нейтральні слова або додаткові елементи, щоб компенсувати відсутні стилістичні нюанси. Наприклад, вигук у фразі “*what the blazes are you talking about?*” [2] не був перенесений у переклад, проте заміна нейтрального “*talk*” на емоційно забарвлене «молоти» в фразі «*Та що ви мелете?*» [1] компенсує відсутність вигуку.

4. Перестановка та транспозиція.

Перестановка та транспозиція є важливими методами перекладу, які допомогли адаптувати іноземні вирази до мовних та культурних особливостей української мови. Наприклад, у перекладі *Elizabeth Arden face powder* [2] як «*пудра Елізабет Арден*» [1] перекладач застосував заміну для слова “*powder*”, а також перестановку для передачі власної назви.

Наступний приклад демонструє граматичні трансформації: “*Mr Wormwood was a small ratty-looking man whose front teeth stuck out underneath a thin ratty moustache*” [2] – «*Містер Вормвуд був щуроподібним коротуном зі щурячими вусиками, з-під яких стирчали зуби*» [1]. У цьому випадку було використано транспозицію (зміна порядку слів), коли вираз “*ratty moustache*” перемістився в середину речення, а також лексичну заміну (опущення епітетів *small, front, thin*, які були замінені контекстуальними словами).

Отже, транскодування в перекладі роману «Матильда» Роальда Дала відіграє важливу роль у збереженні автентичності оригіналу. Калькування дозволяє зберегти структуру оригіналу, створюючи нові лексеми, а описовий переклад ефективно передає значення, коли прямий переклад неможливий. Коли перекладачі не можуть знайти точних еквівалентів, вони часто обирають нейтральні вирази або додають інші елементи, щоб зберегти емоційну силу оригіналу. Такий підхід потребує творчого підходу для збереження не лише змісту, а й загальної атмосфери тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дал Р. Матильда / пер. з англ. В. Морозов. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. URL: <https://readli.net/chitat-online/?b=409218&pg=1> (дата звернення: 01.03.2025).
2. Dahl R. Matilda. Puffin Books. 2016. URL: https://archive.org/stream/matilda_20180915/matilda_djvu.txt (дата звернення: 01.03.2025).

Цимер А. В., Полховська М. В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

АДАПТИВНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ У КІНОПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМУ «ЗЕЛЕНА МИЛЯ»)

Питання адаптації як перекладацької стратегії в художньому перекладі є надзвичайно актуальним в умовах зростання глобалізації та розширення культурного обміну. У центрі адаптивного перекладу – не лише точність

передачі інформації, а й досягнення емоційного, стилістичного та культурного ефекту, співзвучного цільовій аудиторії. Це особливо актуально для аудіовізуального перекладу, який поєднує вербальні, візуальні та акустичні компоненти.

Фільм «Зелена миля» (реж. Френк Дарабонт, 1999), створений на основі однойменного роману Стівена Кінга, є прикладом тексту з глибоким символізмом, емоційною насиченістю та діалектними особливостями мовлення персонажів. Його український переклад, здійснений студією «Так Треба Продакшн», демонструє активне використання адаптивних стратегій, що включають доместикацію, компенсацію, узуальні заміни та прагматичну трансформацію.

Згідно з Л. Венуті, переклад завжди має балансувати між двома полюсами: доместикацією (адаптацією до культури реципієнта) та форенізацією (збереженням чужомовного колориту). У випадку перекладу «The Green Mile» доместикація переважає, адже фільм апелює до глибоких моральних та етичних категорій, що потребують емоційної співзвучності для української аудиторії.

Важливо зазначити, що адаптивні стратегії у кіноперекладі сприяють не тільки збереженню змісту, але й формують позитивний рецептивний досвід для глядача. Своєчасне використання прагматичної трансформації, культурної компенсації та стилістичної локалізації дозволяє уникнути відчуття іншомовності або штучності перекладеного тексту. Більше того, адаптація є важливим чинником естетичного сприйняття аудіовізуального продукту, адже вона забезпечує органічне поєднання мовного ряду з візуальним наративом фільму. Системний підхід до застосування адаптивних стратегій свідчить про високий рівень професійної компетентності перекладача, що є критичним для успішної міжкультурної комунікації в умовах глобалізованого світу [4, р. 20].

Показовим є приклад адаптації репліки Пола Еджкомба:

"*I guess sometimes the past just catches up with you, whether you want it to or not*" –
"Мабуть, минуле завжди наздожене тебе, хочеш ти того чи ні."

Тут адаптація реалізується через використання узуального українського фразеологізму «наздожене тебе», який відповідає контекстуально та емоційно, хоча й є трансформацією англійського звороту [1, с. 38].

Інша репліка персонажа Дель:

"*I don't want to fry! I'm afraid of the dark!*"

"Я не хочу помирати! Я боюся темряви!"

Сленговий вираз *to fry*, який означає страту на електричному стільці, трансформовано у нейтральніше «помирати». Це приклад прагматичної адаптації, адже перекладач орієнтується не на буквальный переклад, а на психологічне сприйняття глядача.

Культурна адаптація також проявляється у прикладі:

"*He's the kind of man who'd eat cornbread with molasses every Sunday*"

"Такий чоловік би щонеділі їв кукурудзяний хліб із медом."

Заміна *molasses* (меляса) на «мед» є прикладом компенсації культурного фону: українська культура менш знайома з мелясою, тому перекладач обирає

більш звичний для рецепієнта образ. Така трансформація не спотворює зміст, але полегшує сприйняття [3, с. 91].

Також, однією з провідних стратегій у перекладі *The Green Mile* є локалізація. Так, у фільмі часто використовується американський південний діалект, особливо у мовленні персонажів Делакруа та Джона Коффі. В українському перекладі локалізація реалізується шляхом стилістичної адаптації: наприклад, фраза “*Yes, boss*” передається як “Так, пане”, що стилістично передає ієрархічний характер спілкування без втрати поваги й покірності [2, с. 71].

Таким чином, переклад фільму «*The Green Mile*» демонструє приклад функціонального перекладу, у якому адаптація стає інструментом збереження емоційного і культурного впливу. Комбінація тактик – доместикація, узуальні заміни, лексичні трансформації – дозволяє зберегти семантичну точність і водночас зробити продукт зрозумілим для українського глядача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк С. М. Прагматична адаптація при перекладі (на матеріалі кінофільму «*Family Man*») // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – Вип. 3. – Ч. 1. – С. 35–39.
2. Карабан В. І. Переклад англomовної художньої прози: навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2004. С. 71.
3. Baker M., Hochel B. Dubbing // *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. – London; New York: Routledge, 2001. – P. 74–77.
4. Venuti L. *The Translator’s Invisibility: A History of Translation*. – London; New York: Routledge, 1995. – 221 p.
5. Зелена миля (*The Green Mile*). Український переклад студії «Так Треба Продакшн». – URL: <https://uakino.club/filmy/drama/3387-zelena-milja.html> (Дата перегляду: 08.04.2025).

Кодубовська О.О.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПОБУДОВА ПЕРСОНАЛЬНОГО БРЕНДУ ДОСЛІДНИКА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Перехід до цифрової епохи докорінно трансформував простір професійного розвитку, особливо для дослідників, які прагнуть заявити про себе у своїй галузі. Концепція персонального бренду, що раніше асоціювалася переважно з маркетингом і культурою знаменитостей, сьогодні стала важливим інструментом для науковців. Вона допомагає посилити професійний вплив, розширити мережу контактів і здобути визнання результатів своєї роботи [2; 3].

Налагодження потужної присутності в Інтернеті є невід’ємною складовою кар’єрної траєкторії дослідника, що дозволяє йому підвищити науковий вплив, розвивати колаборації та орієнтуватися в дедалі конкурентнішому академічному середовищі. Цифрова сфера пропонує багатогранні можливості для демонстрації експертизи, поширення результатів досліджень і взаємодії з глобальною

аудиторією, тим самим зміцнюючи репутацію та вплив дослідника у відповідній галузі роботи [3]. У сучасному академічному контексті онлайн-образ дослідника суттєво впливає на його професійний статус, а репутація як формується, так і руйнується через цифрові платформи.

Для дослідників стає все важливішим взяти під контроль свою цифрову ідентичність і стратегічно розвивати особистий бренд, що відображає їхній досвід, цінності та науковий внесок [2]. Розвиток персонального бренду потребує комплексного підходу, зокрема стратегічного кураторства онлайн-присутності, яка точно передає наукову ідентичність дослідника.

Це включає створення та підтримку професійних вебсайтів, профілів на академічних мережевих платформах і виважену активність у соціальних мережах [2]. Добре продуманий вебсайт слугує цифровим хабом, де представлені публікації, презентації, наукові інтереси й контактна інформація дослідника, забезпечуючи централізоване сховище його наукового доробку.

Цифрове середовище надає широкий спектр інструментів для підтримки персонального бренду. Академічні платформи, такі як ResearchGate та Academia.edu, відкривають цінні можливості для спілкування з колегами, обміну напрацюваннями й участі в наукових дискусіях, що сприяє налагодженню співпраці та розширенню професійної мережі. Платформи Google Scholar та ORCID надають аналітичні метрики (наприклад, кількість цитувань, індекс Гірша, перегляди профілю), що допомагає дослідникам оцінювати вплив своєї роботи та формувати цифрове наукове портфоліо. Це, своєю чергою, підвищує шанси на міждисциплінарні й міжнародні зв'язки.

Соціальні мережі, зокрема Twitter/X, LinkedIn, YouTube, відкривають простір для прямої комунікації з різними аудиторіями: як з науковою спільнотою, так і з ширшою громадськістю. Через короткі повідомлення, відео або професійні дописи можна оперативно ділитися результатами досліджень, новинами конференцій, публікаціями чи науковими сумнівами, стимулюючи обговорення й отримуючи зворотний зв'язок.

Крім того, блоги, подкасти та відео слугують платформами для креативної репрезентації наукової діяльності. Ці формати дають змогу вийти за межі традиційних академічних текстів і подати результати досліджень у доступній, захопливій формі, що сприяє популяризації науки. Взаємодія з аудиторією сприяє формуванню довіри та лідерства думок [4]. Як зазначає М. Веллер, цифрові засоби відкривають нові можливості для наукової комунікації, роблячи її більш відкритою, гнучкою та інтерактивною [5].

Разом із тим цифровий бренд не позбавлений викликів. Він може розмити межу між особистим і професійним, потребувати значного часу, відволікати від основної наукової роботи та сприяти поверхневому представленню інформації. Тому важливо зберігати баланс, дотримуватися академічної доброчесності та залишатися автентичними [1].

Отже, персональний бренд — це не просто інструмент самореклами. Це шлях до підвищення доступності знань, формування змістовних дискусій і посилення позитивного впливу науки. Дослідники, які інвестують у свідому й

етичну цифрову присутність, мають більше шансів на співпрацю, фінансування, менторство та формування суспільного розуміння науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Kimmons R., Veletsianos G. Education scholars' evolving uses of Twitter as a conference backchannel and social commentary platform. *British Journal of Educational Technology*. 2016. Vol. 47 No. 3. P. 445–464.
2. Kleppinger C. A., Cain J. Personal digital branding as a professional asset in the digital age. *American Journal of Pharmaceutical Education*. 2015. Vol. 79 No. 6. Article 79.
3. Scheidt S., Gelhard C., Henseler J. Old practice, but young research field: A systematic bibliographic review of personal branding. *Frontiers in Psychology*. 2020. Vol. 11. Article 1809.
4. Veletsianos G. Open practices and identity: Evidence from researchers and educators' social media participation. *British Journal of Educational Technology*. 2013. Vol. 44 No. 4. P. 639–651.
5. Weller M. The digital scholar: How technology is transforming scholarly practice. London Bloomsbury Academic 2011. 219 p.

Бос А. Ю., Дячук Н.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОНЛАЙН-СЛОВНИК ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Військова термінологія – це сукупність спеціальних слів і виразів, що використовуються у військовій сфері для точного опису понять, процесів, дій, техніки, озброєння та інших аспектів військової справи. Вона включає терміни, що стосуються стратегічного планування, тактичних операцій, організації збройних сил, комунікації та управління військами. Її основне призначення – забезпечити точність і однозначність під час ведення бойових дій та міжнародної співпраці [2].

Спеціалізовані терміни з військової сфери мають глибокі історичні корені. В різні епохи використовувалися специфічні терміни, відповідні рівню розвитку військової техніки та тактики. Зі змінами в технологіях з'явилися нові терміни, пов'язані з артилерією, авіацією, кібербезпекою та іншими засобами ведення бойових дій [1].

Лексику військової сфери можна поділити на кілька категорій: загальновійськову, тактичну, технічну, логістичну та комунікаційну. Переклад військових термінів є складним завданням через відсутність аналогів у різних мовах. Деякі терміни, такі як "infantry", можуть мати різне значення в різних контекстах. **English:** The infantry advanced through the forest under heavy fire.

Українською: Піхота просувалась через ліс під щільним вогнем. Тут "infantry" означає військовий підрозділ — піхотні війська. **English:** In his book,

the author refers to volunteers as the moral infantry of the nation. **Українською:** У своїй книзі автор називає волонтерів моральною піхотою нації. "Infantry" використано метафорично — не у буквальному військовому сенсі.

Важливо враховувати контекст перекладу, щоб уникнути непорозумінь. Переклади можуть використовувати кальки або адаптовані терміни, що відповідають національним військовим доктринам [2].

Онлайн-словники є важливими інструментами для швидкого доступу до термінології та перекладів. Вони забезпечують актуальність і швидкість оновлення інформації, а також містять мультимедійні ресурси, такі як аудіо та відео для кращого засвоєння. Крім того, онлайн-ресурси допомагають у підготовці військових фахівців і перекладачів, а також у комунікації між міжнародними військовими підрозділами [4].

Основні переваги онлайн-словників:

- Швидкий доступ до термінів і перекладів.
- Регулярне оновлення інформації.
- Мультимедійні можливості для ефективного навчання.
- Підвищення мовних навичок і підготовка фахівців.

Онлайн-ресурси є важливими для збереження та використання спеціалізованих термінологій у різних сферах, зокрема у військовій справі. Вони забезпечують доступ до актуальної інформації та підтримують міждисциплінарне співробітництво. Такі ресурси включають електронні бібліотеки, онлайн-словники, освітні платформи та наукові журнали, які надають доступ до новітніх термінів і визначень [1].

Переваги онлайн-ресурсів:

- Оновлення термінів відповідно до новітніх досліджень.
- Миттєвий доступ до ресурсів з будь-якої точки світу.
- Взаємодія між фахівцями різних дисциплін.

Конструктори сайтів, такі як Wix, WordPress і Tilda, дозволяють швидко створювати онлайн-словники навіть без технічних знань. Вони мають інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, пропонують широкий вибір шаблонів і функціональні можливості для управління контентом. Це дає змогу ефективно організовувати терміни, забезпечувати зручний пошук та редагування, а також оптимізувати сайти для пошукових систем [3].

Переваги використання конструкторів сайтів:

- Швидка розробка без знань програмування.
- Зручний інтерфейс і система управління контентом.
- Оптимізація для пошукових систем та адаптація для мобільних пристроїв.
- Економія на витратах на розробку.

Завдяки таким інструментам створення спеціалізованих онлайн-словників стає доступним і зручним для будь-якої аудиторії.

Онлайн-словники військової термінології є важливим інструментом для навчання, перекладацької діяльності та міжнародної військової співпраці [4]. Використання сучасних конструкторів сайтів дозволяє створити зручні, доступні та ефективні ресурси без глибоких технічних знань. Такий підхід сприяє

уніфікації термінів, зменшенню комунікативних бар'єрів та підвищенню професійної підготовки фахівців у сфері оборони [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев А. В. Цифрові ресурси та їх роль у сучасному інформаційному просторі. — Київ: Видавництво КНУ, 2021.
2. Бойко О. Д. Військова термінологія та її особливості. — Київ: Наукова думка, 2020.
3. Бондаренко І. В. Конструктори сайтів як сучасний інструмент створення веб-ресурсів. — Київ: Видавництво НАУ, 2021.
4. Іванов Д. Г. Онлайн-словники у професійній діяльності: переваги та виклики. — Київ: Видавництво КНУ, 2020.
5. NATO Military Terminology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int>

Вознюк Д. О.

Житомирський державний університет ім. І. Франка

АЛГОРИТМ УКЛАДАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО СЛОВНИКА ТЕРМІНІВ SMM НА ПЛАТФОРМІ LEXONOMY

Створення інтерактивного словника термінів SMM на платформі Лехопому є важливим кроком у розвитку професійного середовища в галузі цифрового маркетингу. У сучасному світі, де соціальні медіа стали невід'ємною частиною маркетингових стратегій, необхідність у чітких та зрозумілих визначеннях термінів і понять SMM стає все більш актуальною. Фахівці, що працюють у цій сфері, потребують інструментів, які дозволяють швидко орієнтуватися в термінології та бути в курсі останніх змін і тенденцій.

Платформа Лехопому, з її інтерактивними можливостями, надає ідеальне середовище для створення та розвитку такого словника. Використовуючи її функціональні можливості, можна створити словник, що не лише міститиме точні визначення термінів, але й дозволить користувачам взаємодіяти з матеріалом, отримувати додаткову інформацію та оновлення в реальному часі. Такий інструмент може стати незамінним для спеціалістів у сфері SMM, допомагаючи їм швидко адаптуватися до змін, підвищувати кваліфікацію та оптимізувати стратегії у роботі з соціальними медіа.

Сьогодні Лехопому пропонує широкий спектр функцій для створення та управління словниками. Серед них:

- зручний редактор, що підтримує форматування тексту, додавання зображень, відео та аудіо файлів, а також можливість налаштування структури статей;

- функції пошуку, фільтрації та контролю версій дозволяють ефективно працювати з великими обсягами даних;

- можливість створення публічних веб-сайтів для перегляду словників з налаштуванням доступу та дизайну інтерфейсу;
- забезпечення можливості спільної роботи кількох користувачів над словником з розподілом ролей та прав доступу;
- наявність API для отримання даних з корпусів текстів для більш глибокого аналізу лексичних одиниць [2].

Ці можливості роблять платформу зручною для створення словників різних типів та для різних цілей, таких як створення термінологічних, діалектних, двомовних або сленгових словників.

Створення інтерактивного словника термінів SMM є важливим етапом у стандартизації термінології в цій динамічній галузі. Для реалізації цього проекту було проведено кілька етапів:

1. На першому етапі було здійснено збір та аналіз термінів, що використовуються в SMM. Інформацію було отримано з різних джерел, таких як блоги, професійна література та соціальні мережі. Для кожного терміну було підготовлено визначення та приклади використання на українській та англійській мовах, а також графічні матеріали.

2. Після реєстрації на платформі було створено новий словник під назвою «Словник термінів SMM» (рис.1).

Рис.1. «Словник термінів SMM» на платформі Lexonomy [1]

Налаштовано структуру словникової статті для зручного введення визначень, прикладів, посилань та зображень (рис.2).

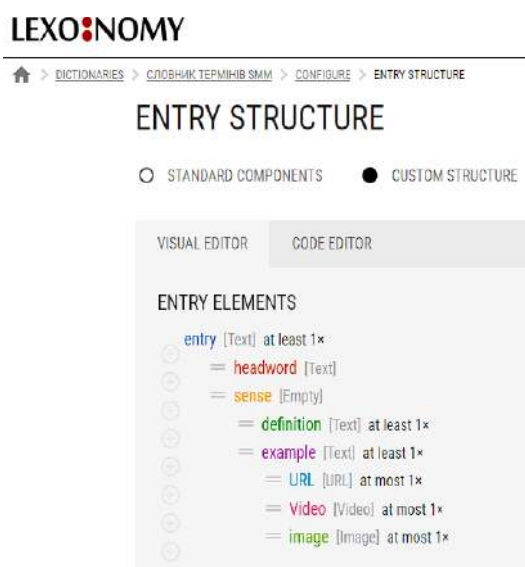

Рис.1. Структура розробленого словника [1]

3. Після створення основної структури словника була проведена ретельна перевірка термінів і визначень, додано інтерактивні елементи, такі як зображення та відео, для підвищення наочності та зрозумілості матеріалу. Посилання на відповідні ресурси також були інтегровані для кращого розуміння контексту термінів.

Зазначимо, що інтерактивний словник термінів SMM є важливим ресурсом для фахівців у сфері соціальних медіа та маркетингу, забезпечуючи зручне та доступне середовище для вивчення термінології:

- користувачі можуть отримати доступ до словника з будь-якого пристрою через веб-платформу Lexonomy;
- зручна навігація дозволяє легко знаходити потрібні терміни та їх визначення;
- безкоштовний доступ забезпечує доступність словника для широкої аудиторії, від студентів до професіоналів.

Словник стає корисним інструментом для:

- студентів та новачків у галузі SMM, що вивчають термінологію;
- професійних спеціалістів у сфері SMM, маркетингу, PR та копірайтингу, які можуть уточнювати терміни та поглиблювати свої знання;
- маркетологів та інших професіоналів, які можуть використовувати словник як довідковий ресурс.

Отже, платформа Lexonomy є потужним інструментом для створення електронних словників, зокрема інтерактивних словників термінів SMM. Завдяки зручній структурі, мультимедійним елементам та регулярному оновленню, створений словник є важливим ресурсом для фахівців і новачків у сфері соціальних медіа та маркетингу. Він сприяє розвитку та стандартизації термінології в галузі, що робить його необхідним інструментом для покращення професійної кваліфікації в цій динамічній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Інтерактивний словник термінів. URL: <https://old.lexonomy.eu/#/9bbyc5qg>
2. Lexonomy. URL: <https://www.lexonomy.eu/>

Півторак А.І.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ РОМАНІВ СТВЕНА КІНГА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Важлива роль у культурному розвитку людства належить перекладу. Переклад дозволяє людям однієї країни дізнатися про життя, побут, історію, літературу та наукові досягнення інших. У сучасному світі спілкування людей, які мають різні культури та мови, стало нормою. Люди з різних лінгвокультурних спільнот стикаються з труднощами у спілкуванні через

незнання або неадекватне відтворення мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, що може призвести до різноманітних комунікативних проблем. [2]. Лексика кожної мови є унікальною системою, яка відображає досвід спілкування та пізнання певного етномовного колективу в безлічі поколінь. Кожна мова має складну семантичну структуру лексичних одиниць, яка містить різноманітну інформацію. Слова-реалії є єдиним з найбагатших форм вираження національної ідентичності. Їх семантична структура містить культурні дані. Вони відіграють важливу роль у процесі міжкультурної комунікації, після чого відображають соціокультурні аспекти світу. На думку деяких вчених, реалії є безеквівалентною лексикою, тому їх важче перекладати. Ускладнення виникає в тому, що для перекладу майже не існує відповідників, які б містили ті ж емоційні, змістові та стилістичні конотації, що й в оригінальному тексті. Більшість творів Стівена Кінга українською мовою переклав український культуролог, письменник, перекладач, редактор і ініціатор численних видань Олександр Красюк. Його переклади вирізняються винятковою простотою мовлення. Незважаючи на те, що оригінальні тексти Кінга написані більш нейтральною мовою, перекладач прагне відтворити індивідуальний стиль автора, його особливу манеру письма, тому український текст передає легкість і невимушеність авторських роздумів. [4].

У якості матеріалу для дослідження був використаний роман американського письменника Стівена Кінга «Країна розваг». Цей твір було обрано для дослідження з огляду на його сучасність (вперше опублікований у США у 2013 році [3]) та значну популярність серед шанувальників творчості С. Кінга, попри те, що за своїми особливостями він вирізняється з-поміж інших робіт автора. Роман «Країна розваг» вийшов друком у 2013 році. Спочатку твір було опубліковано у м'якій обкладинці видавництвом Hard Case Crime, а вже за тиждень з'явилося обмежене видання в твердій палітурці. Цей роман було висунуто на здобуття премії Едгара Алана По в номінації «Найкраща оригінальна м'яка обкладинка» [3].

Український переклад роману «Країна розваг» вперше побачив світ у 2014 році у видавництві «КСД», а здійснила його Олена Любенко. Окрім цього твору, перекладачка також працювала над такими романами Стівена Кінга, як «Зона покриття», «Відродження» та майже всіма книжками з циклу «Темна вежа». Олена Любенко займається не лише перекладом художньої літератури, але й перекладає кінофільми (зокрема для «Студії дубляжу 1+1»), а також працює редактором і викладає українську мову як іноземну [1].

У процесі дослідження було встановлено, що застосування різних способів перекладу вербалізованих реалій оригінального тексту українською мовою виявилось більш або менш вдалим залежно від конкретного випадку.

Наприклад, розглянемо переклад реалії Coney Island:

But to you, they're the conies. When they hear it, they think Coney Island.

Але поза очі ти маєш звати їх ховрашками. Коли вони почують це слово, то подумают, що це про тваринку, яких десь показують.

У тексті оригіналу автор використовує пароніми — слова, схожі за звучанням, але різні за значенням — «cony» та «Coney». У романі працівники

парку вживали слово «cony» на позначення відвідувачів, використовуючи його як своєрідну шифровку. Це слово є застарілим, тому більшість американців, почувши його, насамперед асоціюють його з островом. Передати таку гру слів українською непросто, зважаючи на те, що один із паронімів є власною назвою (Coney Island). З цієї причини перекладачка Олена Любенко вдалася до описового перекладу, використавши підрядне речення — «що це про тваринок, яких десь показують» — аби зробити зміст зрозумілішим для українського читача.

Під час перекладу реалії green card перекладачка застосувала стратегії засвоєння та контекстуального перекладу:

«Walk with us, Jonesy,» Lane said, and immediately started down the midway, which was largely deserted ninety minutes before Early Gate; no one around but a few members of the janitorial staff-gazoonies, in the Talk, and probably not a green card among them-sweeping up around the concessions: work that should have been done the night before.

Джонсі, прогуляймося разом, – сказав Лейн і, не чекаючи відповіді, пішов центральною алеєю. До Перших воріт лишалось півтори години, тож тут не було нікого, окрім кількох прибиральників (тазуні, як їх називали говіркою, – ні в кого з них, напевно, не було трін-карти), які замітали довкола яток, хоч і мали виконати цю роботу вчора ввечері.

Green Card (United States Permanent Resident Card) — це офіційний документ, що засвідчує право особи, яка не є громадянином США, на постійне проживання та працевлаштування в країні. Назва «green card» («зелена картка») походить від кольору документа, який, однак, змінювався протягом історії. Спочатку (1940 рік) ці картки були білими і лише після Другої Світової війни вони отримали зелений колір. В процесі розвитку форма цього документа (спочатку квитанції, а вже потім – картки) та колір змінювалися, але назва закріпилася й до сьогодні [5].

На мою думку, результати проведеного дослідження свідчать, що хоча перекладач має у своєму розпорядженні широкий арсенал методів для відтворення реалій, сам процес перекладу залишається доволі складним і вимагає від нього значних зусиль та ретельного підходу. Переклад, виконаний Оленою Любенко, є більш вдалим і переконливим. Олена Любенко частіше задіювала такі стратегії, як транскрипція, засвоєння, родо-видова заміна та описовий переклад, а також у деяких випадках створювала семантичні неологізми. Перспективою подальшого дослідження може стати аналіз перекладів інших творів С. Кінга, виконаних різними перекладачами, з метою визначення найбільш ефективних способів передавання реалій у перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Олена Любенко. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Олена_Любенко
2. Зовірчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів укр. прози). – Львів, 1989. – С. 108
3. King S. Joyland : A Novel. New York : Hard Case Crime, 2013. 288 p.

4. Мартинюк В.В. XVII Міжнародна конференція «Політ. Сучасні проблеми науки» – Київ: Національний авіаційний університет, 2017. – С. 72.
5. uk.wikipedia.org/wiki/Зелена_картка

Шиманський Б. В., Зорницький А. В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФУНКЦІЇ ЕПІТЕТИВ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ: СТИЛІСТИЧНІ ВТРАТИ ТА ПРИДБАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ О. УАЙЛЬДА “ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ”)

Стилістичні засоби - це важливі елементи мови. Вони є ключовими у створенні художніх ефектів та у насиченні образів емоційністю. Стилістичні засоби також сприяють ефективному, ритмічному організаційному процесу. [1] Специфіка стилістичних засобів допомагає створити особливий рівень стилістичного забарвлення у мовному середовищі. Їх застосування є однаково ефективним як у художньому, так і в публіцистичному мовному стилі. У науковій та офіційній літературі вони також є суттєвим елементом.

Функції стилістичних засобів є досить різноманітними. Цікавими для розгляду є такі функції, як : [2]

1. Естетична функція - така функція організовує мовні компоненти та створює яскраві образи й асоціації. Елементи, створенні за допомогою цієї функції, характеризуються високим рівнем гармонічності та художньої насиченості.

2. Переконуюча функція - ця функція визначає, як саме стилістичні засоби мають вплив на читача чи слухача та його підсвідомість. Це в свою чергу робить можливими передачу певних ідей, закладених авторською інтенцією. Одним із яскравих прикладів такої функції буде використання антитез або риторичних запитань. [3]

3. Емоційною функцією називають функцію, яка за допомогою експресії, метафоричних конструкцій та гіпербол виражає емоційне ставлення до певного елемента. Таким елементом може бути певна тема, ситуація, місце або конкретний об'єкт.

4. Організаційна функція у свою чергу забезпечує логічність та структурність тексту за допомогою різних фігур риторичного характеру та паралелізмів. [5]

Одним із ключових засобів української стилістики є епітет. Епітет - це стилістичний засіб у вигляді прикметника, дієприкметника, або інколи іменника. Саме слово “епітет” походить від давньогрецького слова “*epitheton*”, що дослівно означає “доданий” або “приєднаний”. [6]

У мовленні найчастіше можливо зустріти епітети тривіального характеру. Тобто такі, які за своєю сутністю є буденними. Рівень художньої цінності таких

стилістичних засобів є дещо зменшеним. Наприклад: *“гарний ранок”*, *“сильна злива”*.

Якщо розглядати різновиди епітетів, які мають саме високу художню цінність, доцільно виділити два різновиди:

1. Інтенсифікаційні епітети - головною ознакою таких художніх засобів є процес інтенсифікації. Значення та властивості таких епітетів є підсиленими та, певною мірою, гіперболічними. Наприклад : *“неймовірно-жахливий голод”*, *“безкрайні світи”*.

2. Літературні епітети. Такі епітети використовуються переважно у художньому мовному середовищі та є сигніфікативними у створенні саспенсуального середовища, атмосфери та літературних образів. Прикладами літературних епітетів є : *“Сулейман Пишний”*, *“буриштиновий захід”*, *“медова ніч”*.

Епітети так само мають свої конкретні функції у мовленні:

1. Характеризаційна функція - здійснює формування конкретної властивості, деталізує та поглиблює образ. Наприклад: *“золоте серце”*, *“вогняні очі”*, *“білосніжна душа”*.

2. Метафорична функція - епітет набуває додаткового, переносного значення через додавання до нього інших мовних явищ: порівнянь, аналогій та асоціативних зв'язків. Семантика епітету при такій функції розширюється, а контекст значень трансформується. Тобто характеристики переносяться з одного контексту в інший. Наприклад: *“тернистий шлях”*, *“темний образ”*, *“липкі слова”*.

3. Емоційно-оцінювальна функція - це функція, яка презентує аспект мовного ставлення автора, його інтенції та думки до певного явища або об'єкту. Такий аспект є ключовим у створенні саспенсу та ідейного настрою. Наприклад : *“гірка розлука”*, *“пекельний біль”*, *“яскраве щастя”*.

4. Підсилювальна функція - така функція характеризує явище інтенсифікації за допомогою епітетів якогось певного, сформованого образу. Прикладами такого явища є *“неймовірно благородний король”* та *“дивовижні, барвисті кольори”*.

5. Функція художньо-літературного характеру - забезпечує ритмічність, гнучкість та природність образу. Така функція є провідним орієнтиром у художньому перекладі. Наприклад : *“срібна нитка”*, *“золотавий захід”*.

6. Функція індивідуалізації - формує органічні зв'язки між певною ознакою та конкретною особою чи об'єктом. Також ця функція слугує для підтримання рівню конкретизації асоціативних зв'язків та образів. Прикладами такої функції є : *“безсмертний Шекспір”*, *“геніальний Леонардо да Вінчі”*, *“Величний Гетсбі”*.

7. Функція фольклору та узусу - така функція найчастіше застосовується у національній творчості. Ця функція надає епітету локально-колеритного, народного, фольклорного значення. Ознаки, які притамані епітетам цієї функції, надзвичайно добре презентують конкретні узусні характеристики певного мовного середовища. Для прикладу можливо навести: *“сміливий козак”* , *“шановний лицар”* , *“чарівний флібустьєр”*.

На перший погляд переклад епітетів може здатися відносно простим та зрозумілим, але насправді при ретельному розгляді цього питання виявляються неочевидні проблеми інтерпретації таких мовних одиниць. Однією з таких проблем є конотативне значення мовних конструкцій.

Будь-яка мовна одиниця має своє основне, пряме та буквальне значення. Таке значення називають денотативним. Головною характеристикою денотативного значення є повна або часткова незалежність від контексту. Денотат слова визначає об'єктивність реальності конкретною мовною одиницею. Наприклад денотативне значення слова "стіл" це "предмет меблів, зазвичай із плоскою поверхнею, який використовується для роботи, їжі та для інших цілей". Основною, визначальною характеристикою цього слова є саме його фізична об'єктність та практичні, реальні властивості.

Конотативне значення у свою чергу - це додавання до слова певних асоціативних зв'язків суб'єктивного характеру. Саме таке значення є базисом для формування культурних аспектів, емоційних відтінків, та глибоких образів у свідомості. Головною характеристикою цього значення є повна залежність від контексту. Наприклад речення *"Волога та туманна ранкова тиша, розбудила весь ліс"*. Якщо розглядати епітети у цьому реченні саме з точки зору денотативності, то "Волога та туманна" - це просто опис ранку у лісі після дощу. Але з точки зору конотативного значення, це речення містить у собі додаткову глибину образів, є більш насиченим та передає атмосферу спокою, післядощової естетики та певної літературної персоніфікації слова "тиша".

Отже, переклад епітетів - це комплексний та дещо складний процес, який потребує не тільки вдалої інтерпретації денотативного, прямого значення. Потрібно також зберегти і репрезентувати конотативне значення та його нюанси. Це є абсолютно необхідним для вдалого перекладу, а також полегшує процес передачі культурного, емоційного та атмосферного аспекту.

Саме конотативне значення є сигніфікативним для сприйняття тексту та його перекладу різноцільовою аудиторією. Перекладати емоційно насичені епітети слід дуже обережно, адже навіть незначні зміни у їхньому художньому забарвленні можуть дещо змінити інтенцію, саспенс, настрій та ідейність, закладену автором. [7]

Для прикладу розглянемо епітети *"амбіційний"* та *"ambitious"*. Хоча, в загальному значенні ці мовні одиниці є схожі, вони мають дещо різні конотативні нюанси. "Амбіційний" - це епітет, який має здебільшого нейтральне або іноді негативне конотативне значення. Такий епітет характеризує людину, яка прагне досягти успіху та великих цілей. В українській мові це слово може використовуватись у контексті певного скепсису та негативізму тому, що амбіції у нашому мовному середовищі часто пов'язують з егоїзмом та певною надмірністю у свої бажаннях. Наприклад, у реченні *"Петро занадто амбіційний, цілеспрямований та прагматичний, і це може створити проблеми в колективі"*. Епітет *"амбіційний"* у цьому прикладі вживається саме у негативному конотативному значенні.

В англomовному мовному середовищі епітет *"ambitious"* характеризується значенням більш нейтральним або позитивним. Цей епітет так само

використовується у значенні людини, що прагне досягти великих цілей та успіхів, але у більш позитивному контексті. Наприклад *“He is an ambitious, jolly young fellow who wants to become a policeman”*. У наведеному прикладі епітет *“ambitious”* має суто позитивне конотативне значення.

Негативного конотативного відтінку така мовна одиниця набуває досить рідко та застосовується у вузькоконтекстних ситуаціях.

Отож, в обох мовах цей епітет означає людину з високими прагненнями, але в українській мові ця одиниця частіше може мати негативне конотативне значення. В англійському ж варіанті конотат цієї одиниці частіше буде позитивним.

При розгляді та усвідомленні таких мовних одиниць, як епітети в творі Оскара Уайльда *“Портрет Доріана Грея”*, важливо розуміти особливості індивідуального стилю автора. [8] Сигніфікативним також буде визначити та зафіксувати у свідомості авторський стиль перекладача, адже він також може суттєво відрізнятись у залежності від конкретного фахівця. Велика кількість спеціалістів при перекладі художніх текстів прагне не тільки виконати точний переклад, а ще й збагатити його насиченими національно-колеритними образами. Це в свою чергу робить інтерпретаційний матеріал більш природним та зрозумілим аудиторії цільового мовного середовища.

Наприклад, розглянемо речення з переліком епітетів у творі *“You have only a few years in which to live really, perfectly, and fully”*. А також український переклад, запропонований Оленою Ломакіною у 2018 році: *“Ви маєте лише кілька років для справжнього, довершеного, наповненого по вінця життя.”* [9] Як можна відстежити, синонімічний ряд в цілому не змінився, а значення останнього епітета *“fully”* взагалі розширили та адаптували парафразою *“наповнити по вінця”*. У другій версії перекладу, яку виконав Ростислав Доценко у 2006 році, було запропоновано такий варіант: *“Перед вами лише кілька років життя справжнього, багатющого, розмаїтого”*. [10] У цьому варіанті відстежується, що значення та ідейність *“Perfect”* дещо змінилася у перекладі на *“багатющий”*. Це звісно не порушує композицію усього речення, але замість ідеї *“довершеного та повного життя”* у перекладі більш прослідковується ідея *“багатого на події та різноманітного життя”*.

Розглянемо інший приклад: *“A few wild weeks of happiness cut short by a hideous, treacherous crime”*. Пані Ломакіна інтерпретувала це речення так: *“Кілька тижнів бурхливого щастя обриває жахливий, віроломний злочин”*. Замість того, щоб передати образ саме *“wild weeks”* перекладачка репрезентувала це речення шляхом додавання поширеної характеристики до такого елемента в реченні, як *“щастя”*.

Так само зробив і пан Доценко, але у своєму перекладі він ще більше розширив та конкретизував ідейність *“щастя”*, додавши йому уточнюючу характеристику *“безпам’ятне”*: *“Кілька тижнів безпам’ятного щастя, обірваного мерзенним, підступним ударом”*.

Також цікавим буде розглянути такий елемент речення, як *“hideous, treacherous crime”*. Пані Ломакіна переклала його шляхом прямого перекладу, майже не змінюючи ідейність цієї мовної конструкції: *“жахливий, віроломний*

злочин”. Пан Доценко у свою чергу змінив цей елемент на “мерзенний, підступний удар” шляхом перекладацької заміни. Обидва ці варіанти чудово зберігають смислове навантаження та інтенцію автора, закладену у творі. Рівень стилістичної значущості також залишився високим.

Ще одним цікавим реченням є : “*There was jealousy in the lad’s heart, and a fierce murderous hatred of the stranger*” - обидва перекладачі переклали його з додаванням певного рівню національно-фольклорного колориту. Конструкцію “*There was jealousy in the lad’s heart*” Ломакіна переклала як “Юнака мучили ревності”, а Доценко як “Юнаку душу пекли ревності”. Отож, ідейність того, що в серці юнака “були” ревності розширили такими колоритними елементами українського мовного середовища, як “мучили” та “пекли”. Обоє цих фахівців застосували персоніфікацію у своєму перекладі.

Епітети у частині речення “*fierce murderous hatred of the stranger*” Доценко переклав методом перекладацького вилучення, а саме як : “люта ворожість до незнайомця”. У цьому варіанті епітет “murderous” було вилучено. А вся ідейність конструкції була узагальнена словосполученням “люта ворожість”.

У перекладі Ломакіної у свою чергу запропонований такий варіант: “люта, убивча ненависть до незнайомця”. Це є досить влучний та точний варіант через компетентний підбір еквівалентів в українській мові. У цьому варіанті конструкція оригіналу залишилася не зміненою.

При порівнянні цих версій перекладу цілком очевидно, що індивідуальний стиль перекладача також відіграє сигніфікативну, важливу та ключову роль. Кожен фахівець у галузі перекладу має унікальний стиль та підхід. Перекладацький стиль зазвичай включає вибір лексичних одиниць, зміну граматичних конструкцій, художньо-колоритне наповнення, тональність твору та його ритмічність. Розуміння та визначення цього стилю допомагає усвідомити такі важливі речі, як наприклад: точність та адекватність, адаптивність, експресивність, узусність, емоційність.

Отож, усвідомлення цього важливого аспекту дає змогу відстежити творчий підхід перекладача і які інтерпретації він додає до оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавриш Н. М. Стилістичні засоби української мови: порівняння як основа образності. Харків : Академія, 2 198 с - 215 с.
2. Глінка Н. В. Експресивні засоби й стилістичні прийоми вираження експресивності та особливості їх перекладу [Електронний ресурс]. Доступно за посиланням: [<http://journal.fl.kpi.ua/ru/n-v-glinka-yu-zajchenko>]
3. Єрмоленко С. І., Іщук Г. В. Специфіка порівняльних конструкцій у системі сучасної української літературної мови (на матеріалі прози Юрія Андруховича). Мова. Свідомість. Концепт. 2 №. 59 с - 78 с.
4. Малих Л. М. Стилістичні особливості образних порівнянь у літературній мові. Київ : Наукова думка, 1 220 с - 223 с.
5. Wikipedia contributors. Паралелізм. Wikipedia, The Free Encyclopedia. Доступно на: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Паралелізм>.

6. Wheeler L. K. Epithets [Електронний ресурс] // Carson-Newman College. Дата доступу: 25.10.2022. Доступно за посиланням: web.cn.edu

7. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2 131 с - 157 с.

8. Стріха М. Оскар Вайлд на тлі українських сюжетів // Всесвіт. 2 № 139 с 158 с.

9. Уайльд О. Портрет Доріана Грея / О. Ломакіна (переклад). — Київ : Знання, 2018.

10. Уайльд О. Портрет Доріана Грея / Р. Доценко (переклад). — Харків : Фоліо, 2006.

Савицька В. І., Зорницький А.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПЕРЕКЛАД ПАРАДОКСІВ ТА КАЛАМБУРІВ У ТВОРЧОСТІ ОСКАРА ВАЙЛДА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Оскар Вайлд має дуже впізнаваний стиль, він постійно грається з парадоксами та каламбурами. На перший погляд це виглядає просто цікаво, але, крім того, такі прийоми допомагають йому приховано передати власні ідеї й погляди. Через них він тонко кепкує з тодішніх вікторіанських норм — усієї тієї «правильності» та показної моралі. Тому у Вайлда гумор і критика йдуть поруч, а його тексти досі залишаються актуальними для сучасного читача.

Найкраще таланти Вайлда видно саме в «Портреті Доріана Грея», переповненого парадоксами. Через ці, трохи провокативні, фрази письменник глибше розкриває світ персонажів. Особливо це стосується лорда Генрі Воттона. Його легендарне: «Істина рідко буває чистою і ніколи простою»[1] ("The truth is rarely pure and never simple") [2] збиває з пантелику й одразу натякає, що тогочасні мораль та людські стосунки набагато складніші, ніж здаються з першого погляду.

Перекладачам тут дуже непросто, адже треба не тільки передати саму логіку парадоксу, а й утримати тонкий вайлдівський сарказм, інакше цитата втрачає свій шарм. У різні часи перекладачі бралися за це по-різному: скажімо, Ростислав Доценко йшов шляхом класичної точності, а Микола Дмитренко намагався зробити мову трохи «свіжішою». Кожне рішення перекладача має сенс, бо переклад завжди відзеркалює не лише текст оригіналу, а й естетику епохи, у якій він народжується.

Ще більший виклик становлять каламбури, які ґрунтуються на багатозначності слів та їх звучанні. Яскравим прикладом є п'єса «Як важливо бути серйозним», в основі сюжету якої лежить гра слів із англійським ім'ям Earnest, що має подвійне значення — як власне ім'я, та поняття «чесності», «серйозності». [3] Цей каламбур створює одночасно комедійний та сатиричний

ефект, оскільки викриває подвійні стандарти тогочасного вікторіанського суспільства. Проблема тут у тому, що українська мова не має прямих еквівалентів для відтворення такої гри слів, тому перед перекладачем постає складне завдання знайти інші лексичні або стилістичні засоби, які могли б передати оригінальну іронію та гумор. Переклад Ростислава Доценка та інших авторів свідчить про те, що для досягнення цієї мети фахівцям доводиться застосовувати творчий підхід, шукаючи рівновагу між адекватністю та багатогранністю перекладу.

Окрім того, важливо зазначити, що парадокси та каламбури Вайлда тісно пов'язані з його філософським і естетичним світоглядом, адже через парадокси автор не тільки розважає читача, а й закликає його задуматися над фундаментальними питаннями моралі, етики та суспільних норм. Тому у процесі перекладу не менш важливо зберегти саме цей глибший зміст, не втративши водночас легкості та грайливості оригінального стилю. Успішність українських перекладів Вайлда великою мірою залежить від вміння перекладача творчо адаптувати складні стилістичні прийоми, зберігаючи баланс між збереженням автентичності тексту та його доступністю для українського читача.

Отже, у підсумку можна сказати, що переклад українською мовою парадоксів та каламбурів у творах Оскара Вайлда є завданням високої складності, адже вимагає не лише ґрунтовних знань англійської та української мов, а ще й глибокого розуміння культурно-історичного контексту оригіналу. Творчий підхід, адаптація тексту відповідно до специфіки цільової аудиторії та майстерність у використанні мовних засобів є ключовими для адекватного й естетично привабливого перекладу його творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайлд Оскар. Портрет Доріана Грея: роман / пер. з англ. Р. Доценка. Київ : Дніпро, 1968.
2. Oscar Wilde The Picture of Dorian Grey. URL: <http://www.literaturepage.com/read/doriangray.html>
3. Вайлд Оскар. Портрет Доріана Грея. Роман, п'єси. [Зміст: Портрет Доріана Грея; Віяло леді Віндермір; Як важливо бути поважним] / пер. з англ., передмова та примітки Р. І. Доценка Харків: Фоліо, 2006.

Бичков Д.О., Дячук Н.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

РОЛЬ СИМВОЛІВ В КУЛЬТУРІ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ

Протягом розвитку людства символи завжди відігравали важливу роль у передачі знань, традицій, цінностей та уявлень. В кожній культурі існувала власна система знаків та символів, що несла у собі глибинні сенси. В наш час, якому характерні інтенсивні соціокультурні зміни, важливим є питання збереження національної та культурної самобутностей зокрема за допомогою символів.

Метою дослідження є аналіз поняття символу, його функцій та ролі у культурі і національній ідентичності.

Символом є якийсь знак або образ, що втілює в собі ідею, яка має глибинний зміст, не пов'язаний із сутністю цього образу. Він може бути зрозумілий не всім, а лише частині суспільства, для якої він грає особливе значення.[2]

Характерні ознаки символів: [2]

- Невизначеність;
- Вмотивованість;
- Закріпленість у культурі;
- Умовність;

Символи виконують важливі функції у культурі, а саме: [4]

- Транслявання цінностей крізь покоління;
- Репрезентація об'єктів чи явищ, що несуть у собі глибинний сенс;
- Вираження особистого та колективного досвіду;

Символи виконують низку функцій в контексті національної ідентичності:[4]

- Механізм пам'яті;
- Демонстрація змісту національної психіки нації та її поглядів на світ;
- Формування самосвідомості народу;
- Об'єднання нації у складні часи;

Розглядати роль символів окремо в культурі та національній ідентичності є насправді тяжким завданням, адже ці два явища взаємопов'язані і доповнюють одне одного, відповідно функції символів можуть також переплітатися в обох контекстах.

Символами можуть бути державні атрибути, такі як прапор, герб чи гімн. Ними ще можуть бути знакові персони, що відіграли важливу роль в історії нації, рослини та тварини, що несуть сакральний зміст, традиційні костюми та прикраси, історичні події і загалом різні явища, важливі для народу.[2]

Прикладом таких символів є жовтий колір, який має переважно позитивне значення в західній культурі, але є кольором невіруючих в країнах ісламського світу.[1] В контексті знакових персон, як приклад можна розглянути Тараса Шевченка, який для українців став символом незламності та боротьби за свободу.[3]

В сучасному світі символи також займають важливе місце у створенні національної самосвідомості народу, проте вони також широко використовуються в освіті, політиці, масовій культурі як спосіб передачі інформації та формування суспільних ідей. [2]

Отже, символи мають важливе значення для людства. Вони виконують функції механізму пам'яті, передачі цінностей і формують почуття приналежності до культурної та національної спільноти. В сучасних умовах важливу акумуляувати збереження та розвиток національних символів, як основи культурної стійкості та самобутності народів світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакаленко О. Етнокультурний аспект сприйняття жовтого кольору // Наукові перспективи. – Київ, 2024. – № 3(45). – С. 1039–1051. – DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-1039-1051](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-1039-1051).
2. Дроздик Н. В. Вивчення державної символіки України в освітньому процесі сучасної початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2024. – 13 с. – URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11371> (дата звернення: 26.04.2025).
3. Скляр В. М. Вплив поетичної творчості Тараса Шевченка на формування української ідентичності. – 2015. – URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/95e270b7-6767-400b-a594-cd28c8747a75/content> (дата звернення: 26.04.2025).
4. Шумка М. Л. Українська національна символіка як репрезентант національної ідентичності // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. Випуск 9. Одеса. 2016. С. 180-198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2016_9_40 (дата звернення: 26.04.2025).

Горблюк А. В., Кодубовська О. О.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ У АВТОМАТИЧНОМУ РЕФЕРУВАННІ НОВИН: НОВІ ПІДХОДИ ДО ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ

В умовах стрімкого зростання обсягу інформації в інтернеті зростає значення інструментів автоматичної обробки текстів, зокрема системи реферування новин.

Семантичний аналіз тексту дозволяє покращити якість автоматичного реферування, з урахуванням глибинного змісту текстів, а не лише їхню поверхневу структуру. У сфері інформаційних технологій семантичний аналіз сприяє підвищенню ефективності пошукових систем, забезпечуючи користувачів більш точними та релевантними результатами.

Крім того, автоматичне реферування новин може стати у нагоді для обробки великих масивів даних з метою виявлення основних тем, тенденцій і взаємозв'язків між текстовими документами.

Семантичний аналіз є важливим інструментом для реалізації автоматичного реферування новин з інтернет-ресурсів, оскільки дає змогу системам розпізнавати й інтерпретувати зміст тексту на глибинному рівні. Це дозволяє виділяти ключові теми, виявляти приховані зв'язки між словами та формувати стислий та інформативний виклад основного змісту. Застосування таких методів, як векторна модель і латентно-семантичний аналіз (LSA), забезпечує високу точність та релевантність сформованих рефератів. Урахування специфіки інтернет-мови, яка часто відхиляється від літературних норм, є додатковим викликом у процесі обробки текстів. Крім цього,

ефективність семантичного підходу доведено в задачах інформаційного пошуку, класифікації та узагальнення текстів. Актуальність дослідження підсилюється активним розвитком цифрових медіа та потребою в швидкій обробці великих обсягів новинного контенту [1, с. 65].

Процес автоматичного реферування текстів складається з кількох ключових етапів: підготовки даних, побудови моделі та оцінки її якості. На етапі попередньої обробки здійснюється токенізація, тобто процес розбиття тексту на елементарні одиниці, лематизація — процес приведення слова до його стандартної форми — леми, а також видалення стоп-слів, які не несуть суттєвої інформації для подальшого аналізу. Така попередня обробка дозволяє структурувати інформацію для подальшого аналізу. Якість цієї підготовки критично впливає на ефективність системи, оскільки наявність зайвих або помилкових даних може спотворити результати навчання моделі [2, с. 14].

Сучасні нейронні мережі здатні враховувати контекстні зв'язки між словами, тому часто не потребують застосування традиційних методів очищення тексту. На наступному етапі система виконує трансформацію вхідного тексту у стислий змістовий виклад — реферат, використовуючи моделі, орієнтовані на семантичне розуміння змісту. Завершальним кроком є оцінювання якості отриманого результату за допомогою відповідних метрик.

Автоматичне реферування новин на основі семантичного аналізу поєднує сучасні підходи до обробки природної мови з потребами реального інформаційного середовища. Це дозволяє не лише зменшити навантаження на користувача під час ознайомлення з великими обсягами текстів, але й покращити точність відбору релевантної інформації. У поєднанні з сучасними моделями штучного інтелекту, семантичне реферування має потенціал стати ефективним інструментом для створення інтелектуальних інформаційних систем, здатних до швидкого аналізу й узагальнення новинного контенту в умовах цифрової трансформації суспільства. Такі системи можуть значно полегшити процес обробки інформації, зокрема для журналістів, дослідників та аналітиків. Вони забезпечать можливість швидкого доступу до стислених і змістовних рефератів, що значно підвищить ефективність роботи з інформацією. [3, с. 25].

Семантичний підхід забезпечує вищу точність відбору релевантної інформації, що дає змогу виявляти ключові теми, приховані зв'язки між текстами й узагальнювати великі обсяги даних. Сучасні нейромережеві моделі відкривають нові можливості в обробці природної мови, значно знижуючи потребу в традиційному очищенні текстів.

Таким чином, застосування семантичного аналізу в автоматичному реферуванні новин значно підвищує якість і змістовність стислих викладів, що особливо актуально в умовах постійного зростання інформаційного потоку. Перспективи розвитку таких систем пов'язані з удосконаленням моделей обробки природної мови, що відкриває нові можливості для автоматизації аналітики та ефективного управління інформацією в цифрову епоху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/713304/1/paper05.pdf> (дата звернення 29.04.25.)
2. <https://ela.kpi.ua/items/b47b9d5f-82d6-40c1-adde-7bd185b92882> (дата звернення 29.04.25.)
3. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/lutovinova_Referuvannia_2007.pdf (дата звернення 29.04.25.)

Лещенко В.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІДТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО КОЛОРИТУ РОМАНУ МАРКА САЛІВАННА «BENEATH A SCARLET SKY» В ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ

Відтворення художнього колориту є одним із найважливіших аспектів перекладу художніх творів. Це поняття охоплює сукупність мовних, культурних, історичних та стилістичних елементів, що створюють у читача відчуття атмосфери оригінального тексту. У процесі перекладу важливо не лише зберегти змістовий рівень, а й передати емоційний настрій, стиль, ритм і культурну специфіку, закладені автором.

Роман Марка Саллівана «Beneath a Scarlet Sky» («Під багряним небом») — історичний твір, заснований на реальних подіях, що відбувалися в Італії під час Другої світової війни. Автор створює емоційно насичену розповідь, сповнену драматизму, напруження і водночас — надії. Передача цієї атмосфери в перекладі українською мовою є складним завданням для перекладача.

У дослідженні було проаналізовано перекладацькі стратегії, використані для збереження художнього колориту роману. Зокрема, увагу було приділено відтворенню таких елементів, як:

- емоційно забарвлена лексика;
- внутрішні монологи персонажів;
- метафорика і символіка (зокрема, образ червоного неба);
- ритміка оповіді (чергування динамічних і спокійних сцен);
- діалогічна мова героїв;
- історичні та культурні реалії Італії.

Проаналізовано вдале використання таких перекладацьких прийомів, як адаптація, трансформація, калькування та збереження оригінальних елементів (наприклад, італійських слів та зворотів). Висвітлено приклади ефективного відтворення стилю та інтонаційної структури тексту, що сприяє збереженню цілісності художнього світу твору.

Отже, збереження художнього колориту при перекладі роману Марка Саллівана є запорукою його повноцінного сприйняття українським читачем. Загалом переклад є точним і передає стиль оригіналу, проте певні моменти, такі як буквальний переклад ідіом, недостатня адаптація деяких епітетів або занадто

дослівне відтворення окремих фраз, могли б бути покращені. Незважаючи на деякі недоліки, переклад Наталі Ференс можна вважати вдалим, оскільки він дозволяє зберегти автентичність твору, донести емоційне наповнення та історико-культурний контекст, у якому розгортаються події.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Салліван М. Під багряним небом / пер. з англ. Н. Ференс. — Київ: КМ-Букс, 2022.
2. Комісаренко О. І. Теорія і практика перекладу: Навчальний посібник. — К.: ВЦ «Академія», 2010.
3. Брандес М. Переклад як інтерпретація. — Львів: ПАІС, 2006.

Мудрик Г.О.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

КЛАСИФІКАЦІЯ ВЛАСНИХ НАЗВ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Існує багато припущень щодо того, скільки є різновидів власних назв. Наприклад Поліщук Л. П. зазначає, що існує дві категорії власних назв. Перша категорія розглядає власну назву у широкому розумінні – як будь-яке ім'я об'єкта, що пишеться з великої літери. Друге трактування визначає власні назви як окрему групу іменників[2]. Також цікавою є думка Тараненко О. О яка спирається на класифікацію А. Баха (1952 р.), який поділяє оніми на такі категорії: 1) імена живих істот або тих, що вважаються живими; 2) назви об'єктів, таких як місцевості, будівлі, транспортні засоби тощо; 3) найменування установ і товариств; 4) назви дій, зокрема танців та ігор; 5) найменування ідей, думок, літературних творів, планів; 6) назви музичних і художніх творів[1]. Ця класифікація не є вичерпною чи абсолютно точною, тому дослідниця, спираючись на запропоновані категорії, розробила власну систему класифікації, яка поділяє їх на три основні рівні. Основним принципом цієї класифікації є поділ власних назв відповідно до об'єктів, які вони позначають. Цей підхід зараз є загальноприйнятим у науковому середовищі. Класифікація включає такі рівні як: назви живих істот (антропоніми, зооніми, міфоніми), назви неживих предметів(топоніми, космоніми, фітоніми, хрематоніми), назви складних об'єктів (ергоніми, хрононіми, назви друкованих видань, назви літературних творів, назви офіційних документів, назви стихійних лих і природних явищ).

Такий поділ дозволяє класифікувати величезну кількість онімів, враховуючи їхню важливість у мовному та культурному контексті.

Як зазначає Голобородько Т.В. хронологічна класифікація власних назв — це надзвичайно складна й важлива частина ономастичних досліджень, тісно пов'язана з історичними, археологічними та діалектологічними аспектами. Найповніше її можна реалізувати у сфері топонімії та антропонімії, де простежується нашарування назв, що походять з різних мов і історичних епох. У цьому процесі своєрідну роль хронологічних маркерів відіграють різноманітні мовні явища, характерні для окремих періодів і територій.[3].

У сучасній лінгвістиці топоніми класифікують за двома основними критеріями: а) відповідно до виду конкретних географічних об'єктів; б) за особливостями їхньої структури. Згідно з першою класифікацією, топоніми поділяються на такі основні типи: гідроніми, ороніми, ойконіми, урбаноніми, макротопоніми, мікротопоніми та антропотопоніми.

Гідроніми — це назви водних об'єктів, таких як річки, озера, моря, затоки, протоки, канали тощо. Вони мають особливо високу лінгвістичну та історичну цінність, оскільки зазвичай зберігаються протягом багатьох століть і майже не змінюються з плином часу. Аналізуючи гідроніми, дослідники можуть відтворити етнічні й міграційні процеси, що відбувалися на певній території, визначити шляхи заселення, напрямки переселення народів, виявити міжетнічні контакти та зміни, що відбувалися внаслідок зміщення одного етносу іншим. Окрім цього, гідроніми дають змогу реконструювати природні умови місцевості, простежити історичні події та заглибитися в етнолінгвістичне минуле, відтворюючи культурний контекст певної епохи[4].

У гідронімах часто зберігаються архаїчні мовні елементи та діалектизми, а багато з них походять від мов-субстратів народів, які колись проживали на відповідних територіях. У межах гідронімів виокремлюють кілька підтипів, а саме: пелагоніми — назви морів (наприклад, *the North Sea, the Irish Sea*); лимноніми — назви озер і ставків (*Loch Tummel, Loch Ney, Llyn Cerrig Bach*); потамоніми — назви річок (*Severn, Thames, Great Ouse*); гелоніми — назви боліт і заболочених територій (*Lindow Moss*) [5].

Ще один тип топонімів — ороніми (від грец. *oros* — гора) — охоплює назви гірських об'єктів, наприклад *the Grampians, Pennines*. Назви невеликих населених пунктів виділяються в окрему групу — ойконіми (від грец. *oikos* — житло). До цієї категорії належать назви сіл і міст, зокрема *Cuxton, Buttsale, Five Oak Green, Crayford, Earlswood, Great Torrington*. Урбаноніми (від лат. *urbanus* — міський) позначають найменування об'єктів у межах міста й поділяються на декілька підгруп: годоніми (від грец. *hodos* — шлях, дорога) — назви вулиць, проспектів, русел; агороніми (від грец. *agora* — площа) — назви міських площ, наприклад *Trafalgar Square, Piccadilly Circus*; дромоніми (від грец. *dromos* — рух, шлях) — найменування шляхів сполучення, таких як *Fosse Way, Ickniel Way, Broxden Roundabout*[5].

Наступний вид це макротопоніми (від грец. *makros* — великий) — це власні назви, які використовуються для позначення великих географічних об'єктів, насамперед країн, історичних регіонів чи провінцій, таких як *France, Germany*. Макротопоніми часто мають тісний зв'язок з етнонімами, наприклад: *Bulgarians — Bulgaria, Saxons — Saxony*. Утворення таких назв може відбуватись як від етноніма до назви країни (*Franks — France, Greeks — Greece*), так і в зворотному напрямку, коли етнонім походить від географічного найменування (*America — Americans, Australia — Australians*). А ось до мікротопонімів (від грец. *mikros* — малий) належать назви дрібних незаселених географічних об'єктів або внутрішньомісцевих територій: це можуть бути луки, поля, гаї, окремі вулиці, урочища, пасовища тощо. Такі назви, як правило, відомі лише

місцевому населенню й мають обмежене поширення поза межами конкретного регіону[4].

Доволі часто географічні назви формуються на основі особових імен. Такі найменування називаються антропотопонімами (від грец. *anthropos* — людина). Прикладами можуть бути назви міст, як-от *Ottery St Mary*, *St David's* (Уельс), *Elizabethtown*. У англійській мові антропотопоніми трапляються рідше, ніж в українській, де подібні назви є досить поширеними: Іванівка, Федорівка. Відповідно до морфологічної (структурної) класифікації, топоніми поділяються на чотири основні типи: прості, похідні, складні, складені. Прості топоніми, які не мають афіксів або інших службових елементів і складаються лише з кореня, зустрічаються значно рідше, ніж складні або складені. Їх етимологія часто складна або взагалі недоступна через запозичення з інших мов, які вже сприймаються як цілісні форми. Прикладами є: *Comb*, *Barrow*, *Down*, *Stall*, *Moor*. Найбільш розповсюдженими є похідні топоніми, що формуються шляхом додавання афіксів до кореня: *Stanton*, *Kingston*, *Birmingham*, *Scarborough*. До складних топонімів належать ті, що утворені з двох коренів, які разом формують основу: *Blackpool*, *Brentside*, *Wallingwells*, *Whitbarrow*. Останню групу становлять складені топоніми — це повноцінні словосполучення, що містять два або більше компонентів: *Cold Harbour*, *Standing Stone*, *Barton under Needwood*, *Black Notley*[4].

Отже, можна з упевненістю стверджувати, що виробити єдину універсальну концепцію класифікації власних назв досить складно. Різноманітність підходів до аналізу ономастичного матеріалу зумовлена різним характером методів дослідження. Це свідчить про постійний науковий інтерес до цієї теми, що пояснюється насамперед постійною зміною ономастичного складу мови та важливістю функціонального навантаження власних назв у текстах різної стилістичної спрямованості, особливо в художній літературі.

Взагалі, класифікація власних назв у художньому тексті є важливим інструментом для глибшого розуміння змісту твору, особливостей авторського стилю та культурного контексту. Власні назви в художній літературі виконують не лише номінативну, а й символічну, стилістичну, ідейно-навантажену функцію. Завдяки їм автор може створити унікальну художню реальність, передати соціальні, історичні, етнокультурні конотації, а також формувати індивідуальні характеристики персонажів. Таким чином, класифікація власних назв у літературному творі є важливою складовою ономастичного аналізу, що дозволяє виявити глибші змісти тексту, простежити зв'язок між мовою та культурою, а також розкрити авторське бачення художньої дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Тараненко О. О. На теми сучасного українського ономастикону : тенденції конотативних нашарувань. Мовознавство. 2010. Вип. 1. С. 14–36
2. Поліщук Л.П. Складнощі перекладу власних назв у художньому творі. Закарпатські філологічні студії. Вип. 36. С. 223-226
3. Голобородько Т.В. Особливості використання власних назв в романах ч. Діккенса. Запоріжжя. 2020. 67 с.

4. Белей Л. О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX – XX ст. Ужгород : Центр учбової літератури. 1995. 119 с.

5. Іванова Н. Г. Словотвірна характеристика лінгвістичних термінів з компонентом онім : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.02. Київ, 2000. 20 с.

Лопатюк М. Ю., Криворучко Т.В.
Житомирський державний університет ім. І. Франка

ТЕХНІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В КІНЕМАТОГРАФІ: РЕАЛІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО СЛОВНИКА НА ПЛАТФОРМІ LEXONOMY

Сьогодні, в період стрімкого розвитку інформаційних технологій, кінематограф також зазнає глибоких трансформацій. Це не лише мистецтво створення рухомих зображень, кінематограф – це високотехнологічна індустрія, в основі якого лежить використання складного технічного обладнання, спеціалізованого програмного забезпечення та професійної термінології. Нові технічні терміни, що з'являються внаслідок постійного оновлення технологічних процесів у кіноіндустрії, потребують впорядкування, пояснення та збереження у доступному для користувача форматі. Тому особливої актуальності набуває створення сучасних електронних лексикографічних ресурсів, які дадуть змогу швидко знайти потрібний термін, ознайомитися з його значенням, контекстом використання та походженням.

Одним із таких інструментів є онлайн-платформа Lexonomy – безкоштовна онлайн веб-платформа та інтерлінгвістичний інструмент з відкритим вихідним кодом. Перевагою Lexonomy є те, що всі дані про створені користувачами моделі та проекти словників зберігаються на окремому хмарному сховищі, що значно полегшує їх доступність для інших користувачів [4].

Мета створення електронного словника технічної термінології в кінематографі – це не тлумачення термінів, а й розкриття їх практичного змісту через контекст використання в кінематографічній діяльності. Завдяки цьому користувач зможе краще зрозуміти, як саме застосовується той чи інший термін у реальних умовах знімального процесу.

Особливістю словника стане його інтерактивність: до кожного терміну буде додано мультимедійний матеріал (відеофрагмент чи фотографія). Такий підхід забезпечить не лише текстове пояснення, а й візуалізацію терміну в дії – на етапах зйомки, обробки або фінального монтажу.

Основні етапи, які слід пройти для успішної розробки цього словника:

І. Підготовчий етап: збір і аналіз термінології.

Робота над проектом розпочинається зі збору й аналізу термінів, що використовуються в сфері кінематографу. На цьому етапі укладається перелік термінів, які охоплюють усі ключові напрямки кіновиробництва – від процесів зйомки до етапу постпродакшну. Джерелами для укладання термінології стали спеціалізовані довідники та словники, а саме:

- «Блупер, кліфгенгер, канон: словник сленгу світу кіно» [1];
- «Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми» [3].

II. Формування структури словника.

Наступний крок – це розроблення логічної структури подання інформації. Визначається, як буде виглядати запис про кожен термін та які елементи він міститиме (визначення, приклади, ілюстрації).

III. Наповнення словника контентом.

На цьому етапі здійснюється написання зрозумілих і точних визначень для кожного терміну з урахуванням актуального вживання у сфері кіно. Також добираються приклади, відео- і фотоматеріали, що демонструють практичне використання термінів. Це дозволяє користувачам не лише ознайомитися з теоретичним змістом, а й побачити його реалізацію у виробничому процесі.

IV. Інтеграція у платформу Lexopontu.

Після підготовки термінів та мультимедійних матеріалів, словник імплементується у систему Lexopontu, що дозволяє:

- створювати та редагувати терміни з детальними визначеннями, прикладами використання та мультимедійними матеріалами;
- структурувати терміни за категоріями та створити зрозумілу навігацію для користувачів;
- здійснювати пошук за ключовими словами та фільтрувати терміни за різними параметрами;
- забезпечити доступ до словника на різних пристроях завдяки адаптивному дизайну.

Кожен термін буде включати такі компоненти, як:

- сам термін;
- чітке та точне визначення терміну;
- приклади із використанням мультимедійних матеріалів:
 - а) відеопрезентація або демонстрація застосування терміну на практиці (наприклад, демонстрація роботи об'єктиву або процесу монтажу) (рис. 1).

Рис. 1. Використання відео в словнику

Джерело: [2]

- б) ілюстрації, що допомагають візуалізувати процес чи технічне обладнання (рис. 2).

Доллі (Dolly)

» механізм або пристрій, що дозволяє переміщати камеру вперед або назад по рейках. Зазвичай використовується для створення плавних і динамічних рухів камери.

Рис. 3. Використання зображення в словнику
Джерело: [2]

На нашу думку, використання мультимедійних елементів підвищить рівень розуміння матеріалу та сприятиме глибшому зануренню користувачів у технологічні аспекти кінематографії. Відео- та фотоматеріали дозволять не лише візуалізувати терміни, а й побачити їх практичне використання в професійній діяльності.

Окрім цього, одним із ключових елементів технічної реалізації електронного словника є забезпечення зручного та швидкого пошуку термінів (рис. 3).

SEARCH

SIMPLE

ADVANCED

Рис. 3. Функціонал пошуку
Джерело: [2]

Платформа Lexopomtu передбачає розширену систему пошукових запитів, яка дозволяє здійснювати пошук за такими параметрами:

- пошук за назвою терміну. Користувач вводить точну назву терміна, і система миттєво відображає відповідні результати;
- аналіз схожих термінів – у випадку введення лише частини слова або орфографічної помилки, система автоматично пропонує варіанти, подібні за написанням або звучанням, що значно підвищує ефективність пошуку та зменшує ризик втрати інформації.

Цей функціонал робить доступ до інформації швидким і зручним, що дозволяє користувачам швидко знаходити потрібні терміни.

V. Тестування та перевірка.

Перед запуском електронного словника проводиться його тестування:

- перевіряється точність і коректність визначень;
- оцінюється якість та актуальність мультимедійного супроводу;
- здійснюється юзабіліті-тестування інтерфейсу для перевірки зручності користування.

VI. Запуск платформи та подальший супровід.

Після завершення всіх підготовчих етапів словник запускається у відкритий доступ.

Отже, реалізація електронного словника технічної термінології в кінематографі на платформі Lexonomy – це сучасний інструмент для збереження, систематизації та візуалізації професійної лексики кіноіндустрії. Завдяки інтерактивному підходу та мультимедійному супроводу користувачі зможуть краще зрозуміти не лише значення термінів, а й побачити їх практичне застосування. Такий ресурс стане корисним як для фахівців, так і для студентів, сприяючи розвитку професійної культури в галузі кіно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Блупер, кліфгенгер, канон: словник сленгу світу кіно. URL: <https://suspilne.media/culture/126857-bluper-klifgenger-kanon-sucasni-termini-zi-svitu-kino>
2. Енциклопедичний словник термінів у кінематографі. URL: <https://www.lexonomy.eu/#/9rcht5c5/edit/20/view>
3. Миславський В.Н. Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми. Харків, 2007. 328 с. URL: <https://ia903002.us.archive.org/35/items/terminologycinema/Terminology%20Cinema.pdf>
4. Rambousek A., Jakubíček M., Kosem I. New developments in Lexonomy. Electronic lexicography in the 21st century. Proceedings of the eLex 2021 conference. Brno: Lexical Computing CZ, s.r.o. 2021. p. 455–462. URL: https://www.researchgate.net/publication/357807514_New_developments_in_Lexonomy

Левковський І.С., Полховська М.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ ЖАНРУ НАУКОВА ФАНТАСТИКА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Наукова фантастика як літературний жанр вирізняється когнітивним відчуженням, динамічністю сюжету, особливим типом наративу та акцентом на технологічний прогрес. Одним із ключових викликів у перекладі фантастичних творів є передача термінів, okazionalizmів та реалій, що формують культурний та смисловий простір оригіналу.

Терміни в науковій фантастиці охоплюють як усталені поняття, так і авторські новоутворення. Для їх відтворення перекладачі використовують такі способи як транскрипція, калькування, конкретизація та генералізація. Наприклад, англійське *EVA* передано українською як *зовнішні роботи*, а англ. *sol* – як укр. *сонячна доба* [1, 76-77]. Авторські okazionalizmi (наприклад, *strag* у серії науково-фантастичних романів «Путівник Галактикою» Дугласа Адамса),

зазвичай, перекладають транскрипцією або описовим методом, прагнучи зберегти символіку та сенс новотвору [2, сс. 295-297].

Реалії – це слова, що позначають елементи способу життя, історії, культури тощо певного народу, країни чи місцевості, які не зустрічаються в інших народів, країнах та місцях. Згідно з класифікацією С. Влахова і С. Флоріна, реалії поділяються на географічні, етнографічні та соціально-історичні [3]. Своєю чергою Р. Зорівчак розрізняє поняття явних та прихованих реалій: останні мають формальні відповідники в іншій мові, проте зберігають глибинні культурні відмінності, як-от українське слово *рушник*, яке позначає не лише побутову річ, а й суттєвий атрибут народних звичаїв і обрядів [4, с. 72].

Особливе місце в науково-фантастичній літературі посідають квазіреалії – лексичні одиниці, що позначають об'єкти, створені автором для опису фантастичного світу. Яскравим прикладом є *механічний пес* у романі Рея Бредбері, який допомагає вибудувати футуристичну атмосферу твору.

Відповідно до напрацювань українських та зарубіжних дослідників, зокрема Р. Зорівчак, С. Влахова та С. Флоріна у перекладацькій практиці використовуються такі способи відтворення реалій [3; 4]:

1. Транскрипція – передача звукової форми слова (англ. *lord* – укр. *лорд*);
2. Калькування – буквальне перекладання структурних елементів (англ. *skyscraper* – укр. *хмарочос*);
3. Лексична адаптація – пристосування іншомовних лексем до цільової мови (англ. *email* – укр. *імейл*);
4. Формування нового слова – створення авторського відповідника (англ. *seven-league boots* – укр. *семимильні чоботи*);
5. Гіперонімічне перейменування – узагальнення значення (англ. *Boxing Day* – укр. *святковий день*);
6. Комбінована реномінація – транскрипція із поясненням (укр. *м'ясниці* – англ. *myasnytsia, the winter season of wedding*);
7. Дескриптивна перифраза – передача значення через опис (укр. *писанка* – нім. *bemaltes Ei*);
8. Ситуативний відповідник – вибір відповідника залежно від контексту (укр. *пан* – англ. *master, lord, gentleman*);
9. Міжмовна транспозиція – заміна з урахуванням конотацій (укр. *калина* – англ. *guilder-rose*);
10. Контекстуальне розтлумачення – передача значення через розширений контекст (укр. *сват* – англ. *relatives after their children's marriage*);
11. Метод уподібнення – використання культурних аналогів (англ. *valet* – укр. *козачок*).

У романі «451° за Фаренгейтом» Р. Бредбері активно використовує як реалії американської культури, так і квазіреалії, створюючи унікальну картину майбутнього. Наприклад, лексема *a fireman* набуває нового змісту: реалією виступає змінене значення, адже йдеться не про пожежників, які гасять вогонь, а про тих, хто навмисно підпалює книжки.

Таким чином, відтворення реалій у перекладах творів Р. Бредбері вимагає від перекладача не лише знання лексичних відповідників, а й розуміння культурних кодів, що стоять за текстом оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мовчан М. Г., Переклад науково-технічної лексики з англomовних творів наукової фантастики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019 № 39 том 3. С. 75-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2019_39%283%29_19
2. Іллів-Паска І. І., Художні оказіоналізми англійської наукової фантастики: особливості відтворення українською мовою, Іноземна філологія. 2014. Вип. 127. Ч. 2. С. 293–300. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/infil_2014_127%282%29_37
3. Влахов С. И., Флорин С., Непреводимото в превода. Изкуството на превода. София: Народна култура, 1969. 432 с.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomов-них перекладів української прози). Львів: - Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.

Цибук К.Ю.

Житомирський державний університет ім. І. Франка

АЛГОРИТМ СТВОРЕННЯ ЧАТ-БОТУ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ

У світі глобалізації та інтернаціоналізації бізнесу потреба в точному та швидкому перекладі юридичної та технічної термінології набуває особливого значення. Мова технічних і юридичних дисциплін має свою специфіку, що часто робить переклад складним та потребує спеціалізованих знань. Підвищення ефективності комунікації між міжнародними компаніями, адвокатами, інженерами та іншими фахівцями неможливе без використання сучасних технологій, таких як автоматичний переклад.

Одним із перспективних рішень є розробка чат-ботів, здатних швидко і точно перекладати складну термінологію з різних мов. Створення чат-боту, орієнтованого на переклад юридичних та технічних текстів, включає в себе не лише використання передових алгоритмів машинного навчання, але й потребує глибокого розуміння специфіки цих галузей. Це забезпечує необхідну точність і правильність у передачі значення термінів, що є критично важливим для юридичних документів або технічних інструкцій.

Під час розробки чат-боту основною метою було забезпечення швидкого і точного перекладу юридичних і технічних термінів у реальному часі. Окреслені функціональні вимоги включали:

- підтримка перекладу з англійської на українську мову;
- здатність розпізнавати вузькоспеціалізовану термінологію;
- інтуїтивно зрозумілий інтерфейс користувача;
- інтеграція з месенджером Telegram;

– можливість розширення термінологічної бази.

Для реалізації чат-боту була обрана мова програмування Python, яка забезпечує зручну інтеграцію з Telegram API, має потужну екосистему бібліотек для обробки природної мови та підтримку машинного перекладу.

У процесі розробки також використовувалась платформа Replit – хмарна платформа для написання, збереження та виконання коду без необхідності встановлювати локальне середовище [1]. Replit дозволила:

- оперативно організувати серверну частину бот-програми;
- тестувати запити до термінологічної бази в реальному часі;
- інтегрувати Python-бота з Telegram API та сторонніми перекладачами;
- зручно демонструвати чат-бот викладачам та рецензентам без потреби локального розгортання.

Зазначимо, що чат-бот був інтегрований у месенджер Telegram (рис. 1), що дозволяє забезпечити широке охоплення користувачів, зручний процес взаємодії та реалізацію інтерфейсу через просту командну систему. Для цієї мети була використана бібліотека python-telegram-bot, яка надає повноцінну взаємодію з Telegram Bot API.

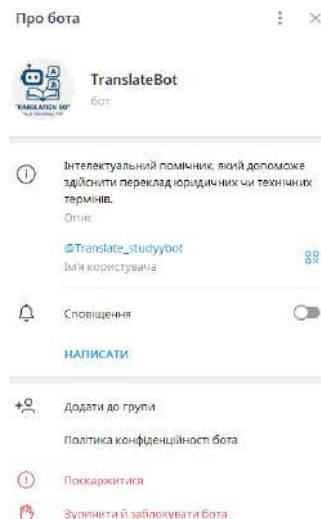

Рис.1. Інтерфейс чат-боту @Translate_studybot [2]

Інтерфейс чат-боту розроблений таким чином, щоб користувач міг здійснити переклад термінів за декілька кліків. Дизайн передбачає діалоговий інтерфейс з кнопками меню для доступу до основних функцій

Основні елементи дизайну Telegram-боту:

1. Привітальне повідомлення. Після запуску бот надсилає коротке привітання, що пояснює основні можливості боту (рис. 2).

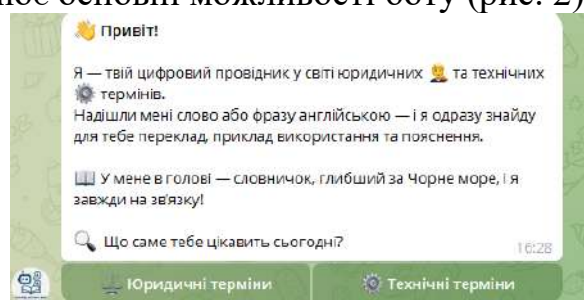

Рис.2. Текст привітання в чат-боті [2]

2. Меню перекладу. Користувач може обрати функцію перекладу юридичних або технічних термінів (рис. 3).

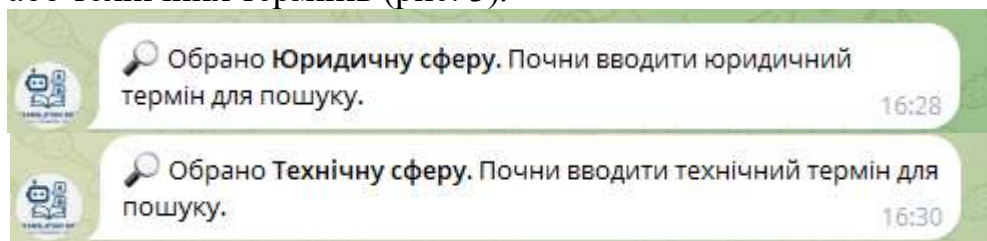

Рис.3. Вибір сфери термінів [2]

3. Обробка запитів. Після введення терміну користувачем, бот виконує функцію обробки, шукаючи відповідник у підготовленій термінологічній базі. Результати перекладу виводяться у зручному вигляді (рис. 4).

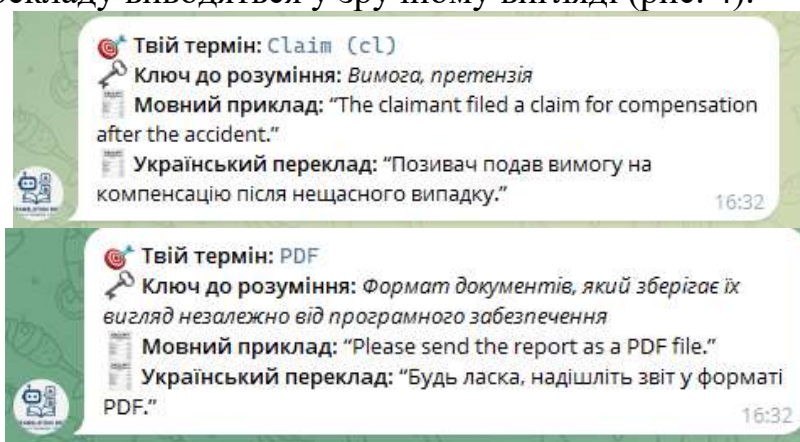

Рис.4. Результати перекладу термінів [2]

4. Помилки. У разі, якщо користувач вводить термін, що належить до іншої сфери, чат-бот перевіряє відповідність терміну до бази термінів, що відповідає вибраній категорії. Якщо термін не входить до цієї категорії (наприклад, користувач вибрав «юридичну» сферу, а ввів технічний термін), бот надає відповідь: «Термін не знайдено. Обери сферу для нового пошуку».

Уся логіка роботи боту розподілена на окремі функції, що полегшує подальший супровід і масштабування системи. Така структура проекту забезпечує зручне розширення функціоналу, наприклад, підключення нових мов перекладу, збільшення кількості термінів або додавання нових сфер термінів.

Після запуску бота було проведено тестування за допомогою набору з 162 термінів (88 юридичних і 74 технічних), що дозволило оцінити ефективність роботи боту та точність перекладу термінів.

Отже, розробка чат-боту для перекладу юридичних та технічних термінів показала високий потенціал використання сучасних технологій для вирішення специфічних задач у сфері міжкультурної комунікації. Завдяки інтеграції з Telegram та використанню Python, бот забезпечує точний і швидкий переклад, що сприяє покращенню ефективності взаємодії фахівців на міжнародному рівні. Додаткові можливості розширення термінологічної бази та підтримка різних мов роблять систему гнучкою та масштабованою для подальшого вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Replit. URL: <https://replit.com>
2. @Translate_studybot. URL: https://t.me/Translate_studybot

**Рибчинська Д.В., Дячук Н.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

THE EFFECTIVENESS OF VISUAL STORYTELLING PLATFORMS IN DEVELOPING ENGLISH LANGUAGE SKILLS

In the modern era, traditional methods of learning English are undergoing significant changes. Educational technologies are becoming more and more common in the educational system and are being integrated with well-known and widely used multimedia platforms that work on the format of visual storytelling. Social media platforms such as YouTube, Instagram, and Tiktok are evolving from mere sources of entertainment to valuable educational resources. The question is whether these tools really help to develop important language skills such as vocabulary, listening, pronunciation and comprehension of social communication.

Kress and T. van Leeuwen's (2006) study on the impact of visual storytelling focused on the challenges of visual perception in education. In addition, they studied the 'grammar of visual design'. According to Mayer (2021), multimedia learning is more effective when it includes images, text, and sound. Recent publications, such as Smith's article from 2022, delve into the rise of TikTok as a popular platform for sharing content and developing language skills [1].

is to determine the effectiveness of visual platforms in enhancing and developing English language skills such as vocabulary, listening comprehension, pronunciation and intercultural awareness among users of different ages and different levels of English proficiency, and to identify the advantages and disadvantages in an educational environment

In today's educational environment, digital platforms are playing an increasingly crucial role in English language learning. Visual storytelling is a set of methods and techniques that help deliver messages by presenting them in an attractive and thoughtful visual form [2]. Instead of using a thousand words to explain something, it is more effective to demonstrate it once. The result of visual flow is called visual storytelling. Visual storytelling has a long history and is widespread. Traces of it can be found in prehistoric caves, frescoes, stained glass windows, vases, arches, columns, tapestries and scrolls that fascinate scholars, artists and tourists alike. This medium has particularly flourished in cartoons, film, video, advertising, comics and graphic novels. In its static forms, it often involves words placed in balloons or narrative boxes. Storytelling with images, similar to storytelling with words, involves dividing the story into temporal and spatial fragments and combining them. In contrast to the past, today's world is increasingly dominated by platforms like YouTube, TikTok, and Instagram Reels [3]. These platforms offer genuine language content, fostering a natural language setting for learners. A major advantage is the enhancement of vocabulary, as the visuals are shown in realistic contexts, aiding learners in swiftly and effectively acquiring new

words. Many of these platforms include subtitles, bridging the gap between spoken and written language. In addition, listening to authentic speech helps develop listening and pronunciation skills. These platforms increase motivation and make learners more engaged. Short videos, combined with sometimes humorous or emotionally engaging stories, encourage students to practice the language regularly outside the classroom. According to a study by the British Council in 2022, more than 60% of young people use TikTok to improve their English language skills on their own [4].

But despite all the benefits, there are of course some risks. Constantly consuming content or focusing only on entertaining videos can reduce the effectiveness of learning. An over-reliance on subtitles can hinder independent language comprehension. Therefore, teachers should help learners choose high-quality learning content.

Visual storytelling platforms are powerful tools for improving English language skills. They help to enhance vocabulary learning, boost listening comprehension, motivate learning, and introduce cultural context. Nevertheless, the role of the teacher remains important, as it is the teacher who guides students to quality content and helps them avoid superficial perception of information.

LIST OF USED SOURCES AND REFERENCES

1. Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). Reading Images: The Grammar of Visual Design. Routledge.
2. Mayer, R. E. (2021). Multimedia Learning (3rd ed.). Cambridge University Press.
3. Smith, J. (2022, June 10). The rise of visual storytelling on TikTok. Digital Media Trends.
4. British Council <https://www.britishcouncil.org>

Сікорська В.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ КАТЕГОРІЇ ОБРАЗНОСТІ УКРАЇНСЬКОЮ У РОМАНІ СТІВЕНА КІНГА «СЯЙВО»

Образність є ключовою характеристикою художнього полотна роману «Сяйво», допомагаючи створювати живі картини, передавати емоції та занурювати читача у світ твору. У перекладі образність відіграє не менш важливу роль, адже неправильна передача художніх засобів може спотворити стиль, атмосферу та загальне сприйняття тексту [2].

Проведений аналіз роману С. Кінга «Сяйво» дозволяє стверджувати, що залежно від типу образного засобу та контексту, у перекладі можуть використовуватися різні стратегії:

1. Еквівалентний переклад. Ця стратегія застосовується, коли образний вираз є універсальним і зберігає свою виразність без змін. У таких випадках перекладач може безпосередньо передати зміст фрази, оскільки аналогічний вираз існує в обох мовах. Наприклад, коли у творі використовується метафора чи порівняння, що мають очевидне значення, вони можуть бути відтворені без

змін. Одним із прикладів є збереження образу стигмат у наведеному уривку: *Blood had begun to trickle down from his palms. Like stigmata, oh yes* [3] – *З долонь закапала кров. Точнісінько як стигмати. Так-так* [1]. Образ "like stigmata" є впізнаваним у різних культурах, адже стигмати – це традиційний релігійний символ, пов'язаний із християнськими уявленнями про страждання. Його значення залишається зрозумілим і в англомовному, і в україномовному контекстах, тому перекладач передає його без змін.

2. Адаптація. Ця стратегія передбачає зміну структури або деталей виразу для збереження його смислу й емоційного ефекту. Перекладач застосував адаптацію в багатьох випадках, щоб зробити текст більш природним і виразним для українського читача. Наприклад, у сцені внутрішньої боротьби Джека Торренса використовується порівняння: *to pounce on her, seize her neck like the green limb of a young aspen and to throttle her* [3] – *вчепитися в шию, як у зелений пагін молодого осики; підняти голову Венді й із силою опустити на дощату підлогу* [1]. У буквальному перекладі "green limb of a young aspen" означає "зелена гілка молодого осики". Однак перекладач адаптував цю метафору як "зелений пагін молодого осики", що звучить природніше й краще передає сенс крихкості й ламкості.

Ще один приклад адаптації стосується збереження стилістичного забарвлення ритмічних фраз, які передають напруження: *whamming, whacking, smashing, crashing* [3] – *зі стуком і тріском, кришачи й трошачи* [1]. Оригінал передає ритмічний ефект через короткі, подібні за звучанням слова (*whamming, whacking, smashing, crashing*), що створюють відчуття повторюваних ударів. Перекладач адаптував їх за допомогою українських синонімів "зі стуком і тріском, кришачи й трошачи", що не лише зберігає ритм, але й робить фразу стилістично багатшою.

3. Компенсація – введення іншого образу або стилістичного засобу, якщо оригінальний неможливо передати адекватно. Ця стратегія використовується, коли певний образ неможливо передати дослівно, і тому перекладач вводить інший засіб, що забезпечує подібний ефект. В романі є приклад гри слів, яка вимагає компенсації, щоб зберегти стилістичну насиченість: *Jitter and jive, baby. Shake, rattle, and roll* [3] – *Танцюємо джаз, дитинко. Струсися-повернися* [1]. Оригінальний рядок є алюзією на популярні музичні вислови, що асоціюються з ритмічними рухами. Буквальний переклад «Дрижання і танець, дитинко. Трусися, бряжчи і котися» був би незрозумілим, тому перекладач замінив його на відповідний культурний аналог – «Танцюємо джаз, дитинко. Струсися-повернися». Це приклад компенсації, оскільки дослівний переклад не відтворив би того самого ефекту, а новий варіант зберігає динаміку та експресивність.

4. Редукція – пом'якшення або усунення образного виразу, якщо він не працює в цільовій мові. Редукція застосовується, коли перекладач скорочує або спрощує образний вираз, щоб уникнути надмірної експресії або стилістичної неузгодженості. Наприклад, у сцені кошмарів Денні є опис, що передає страх хлопчика: *The boy was moaning deep in his throat, a small, caged sound* [3] – *Із глибини гортані чувся стогін – тихий, здавлений звук* [1]. Оригінальна фраза "a small, caged sound" (буквально: "маленький, ув'язнений звук") має метафоричний

характер, що передає відчуття страху та безпомічності. Проте в українському перекладі цю метафору пом'якшено як «тихий, здавлений звук». Це приклад редукції, оскільки образ втрачає частину своєї метафоричності, але залишається зрозумілим і природним для сприйняття.

Ступінь повноти передачі образності може бути різною. Під повною передачею образності ми розуміємо відображення всіх компонентів образності оригіналу в тексті перекладу. При частковій передачі образності в повному обсязі її компоненти виявляються відтвореними у тексті перекладу. Образність вважається не переданою, якщо жоден з її компонентів не знайшов еквівалентів у перекладеному тексті, образ МО був спотворений, отже, мета перекладу не досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кінг С. Сяйво. URL: https://e-bookua.org.ua/fant/217-kng-s-syayvo.html#google_vignette
2. Чайковська Т.В. Труднощі художнього перекладу. *Сучасні наукові дослідження – 2006*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 20–28 лютого 2006 р. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. С. 25.
3. King S. The Shining. URL: <https://englishprofi.com.ua/wp-content/uploads/Stephen-King-The-Shining.pdf>

Степанчук В. С.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРИЛЕРА SHUTTER ISLAND

Кінопереклад є однією з найскладніших галузей аудіовізуального перекладу через поєднання мовної, візуальної та культурної інформації. Найбільшу складність становлять фільми у жанрі психологічного трилера, які характеризуються складними персонажами та багаторівневим сюжетом. У подібних випадках прямого перекладу недостатньо, оскільки він звучатиме неприродно. Саме тому у таких перекладах на допомогу приходять перекладацькі трансформації, що дозволяють зберегти стилістику та атмосферу фільму.

Перекладацькі трансформації – це міжмовні перетворення, що допомагають досягнути адекватності перекладу, враховуючи відмінності між мовними системами та культурними контекстами [6]. Вони можуть бути лексичними, граматичними та стилістичними.

Лексичні трансформації – це зміни лексичних елементів мови оригіналу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик [2]. До таких трансформацій належать конкретизація, генералізація, додавання, опущення.

Розглянемо приклад конкретизації на основі фільму "Shutter Island": *"this place"* було перекладено як *"гадюшник"*, де слово із загальним значенням замінено словом зі звуженим значенням, яке передає ставлення героя [1]. Натомість заміна *"patients"* на *"палати"* є прикладом генералізації, коли конкретне поняття замінюється загальнішим. Фраза *"What's more disturbing..."* була перекладена як *"нас не на жарт тривожить..."*. Тут з'являється суб'єкт дії, що виражає емоційний стан — приклад додавання. Протилежною є трансформація опущення, яка використовується, коли переклад дублює вже наявну інформацію [1]. Наприклад, *"got out of her room"* перекладено як *"вибралася"*, де уточнення *"з кімнати"* пропущено як надлишкове, але зміст зберігається.

Граматичні трансформації зумовлені відмінностями у синтаксичних структурах англійської та української мов. Основні типи таких трансформацій: перестановка, заміна, додавання, вилучення [1]. У реченні *"took him an hour to die"* – *"годину корчився"* змінили порядок елементів відповідно до синтаксису цільової мови, що є прикладом перестановки. За В. І. Карабаном, такі зміни необхідні для того, щоб речення відповідало стандартам цільової мови [1]. Простим прикладом заміни буде *"to die"*, що перетворилося на *"корчився"*, де інфінітив замінено на дієслово у формі минулого часу з емоційним забарвленням. Такі трансформації зберігають функцію висловлювання та адаптують його до граматичних норм української мови, не порушуючи логіку дії.

Стилістичні трансформації дозволяють зберегти стиль висловлювання персонажів, зокрема, розмовну мову, жаргон і емоційне забарвлення. Це особливо важливо в психологічному трилері, де мова часто відображає внутрішній стан героя. Стилістичні трансформації поділяють на логізацію, модернізацію, експресивацію та архаїзацію [3].

Розглянемо декілька прикладів таких трансформацій. *"Turns invisible?"*, що переклали *"в шапці-невидимці?"*, є прикладом експресивації (заміна нейтрального елементу оригіналу на стилістичномаркований відповідником [3]). Прикладом модернізації слугуватиме репліка *"the backup generator's failed"* – *"резервний генератор здох"*, де використали сучасний, дещо грубий вислів, який відповідає розмовному стилю персонажа. Також перекладачі часто використовують прийом емоційного підсилення, щоб створити кращий образ в уявах глядачів. *"I'm gonna blow the lid off this place"* – *"нідірву цей чортів гадюшник"* – приклад такого прийому, де додали слова *"чортів"*, *"гадюшник"*, щоб передати ставлення персонажа до конкретного місця. Усі ці стилістичні прийоми сприяють створенню мовного портрету героя.

У перекладі стрічки "Shutter Island" мовні трансформації – це не просто технічні прийоми, а художній інструмент, за допомогою якого перекладач створює цілісний текст, здатний зберегти авторський задум. Йдеться не лише про передання сенсу, а й про зміни на рівні лексики, граматики й стилю, що дозволяють адаптувати історію до культурних і мовних особливостей українського глядача. є особливо важливо у психологічному трилері, де кожен діалог, кожна емоція мають значення. У цьому контексті трансформації стають засобом передання тривоги, напруження та внутрішнього стану персонажів.

Завдяки їм зберігається мовна індивідуальність героїв, підкреслюється їхня соціальна роль і психологічний портрет. Крім того, трансформації допомагають передати приховані смисли, натяки, авторське бачення. Без таких змін переклад міг би втратити автентичність і звучати неприродно. Таким чином, трансформації не лише адаптують текст, а й слугують мостом між культурами, забезпечуючи мовну точність та емоційне наповнення оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с.
2. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової та технічної літератури на українську мову. Част. 2 : термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова Книга, 2001. 324 с.
3. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2011. 138 с.

Ліпінська Є.І., Колесник В.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ПРОФЕСІЮ ПЕРЕКЛАДАЧА: ЗАГРОЗА ЧИ МОЖЛИВІСТЬ?

Машинний переклад (МП) сьогодні став важливим інструментом у багатьох сферах, зокрема в бізнесі, науці, техніці та міжнародній комунікації. Однак його стрімкий розвиток викликає суперечливі думки щодо впливу на професію перекладача. Для одних експертів МП є серйозною загрозою, а для інших – шансом на розвиток нових можливостей і підвищення ефективності праці.

З одного боку, технології машинного перекладу, такі як Google Translate або DeepL, здатні виконувати переклади з високою швидкістю і безперервно обробляти великі обсяги інформації. Це робить їх економічно вигідними для підприємств і користувачів, оскільки знижує витрати на переклади та скорочує час виконання завдань. Такі системи чудово підходять для стандартних і технічних перекладів, що може призвести до зменшення попиту на людських перекладачів у таких сферах, де потрібна лише основна точність і швидкість виконання перекладу. Це особливо актуально для завдань, пов'язаних із великими обсягами текстів, де перекладачі можуть не мати змоги швидко обробити всю інформацію [2, с. 4].

Згідно з останніми статистичними даними, понад 60% підприємств у розвинених країнах почали активно використовувати машини для стандартних перекладів, що вже призвело до скорочення вакансій для перекладачів, особливо у галузях з обмеженими мовами або простими технічними термінами [5]. Проте

це не означає повну заміну людських перекладачів. Машинний переклад створює нові можливості для професії, зокрема у вигляді постредагування машинних перекладів, що відкриває додаткові перспективи для фахівців у цій галузі. В таких умовах постає новий попит на спеціалістів, які мають здатність коригувати та покращувати машинні переклади, зберігаючи високу точність і відповідність культурним контекстам [4].

Існує й інша точка зору – для деяких фахівців МП є серйозною загрозою. Зокрема, на ринку праці стає все більше побоювань, що автоматизація перекладацької діяльності призведе до зниження рівня кваліфікації та до скорочення робочих місць для професіоналів. Хоча машини можуть швидко виконувати певні функції, вони не завжди можуть коректно інтерпретувати складні культурні чи емоційні відтінки мови, що є важливим аспектом у більш складних перекладах, таких як художні твори або юридичні документи. Ці обмеження можуть призвести до непорозумінь або помилок, що в свою чергу може вплинути на якість кінцевого продукту [3, с. 6].

Особливої уваги заслуговує і проблема етики у використанні машинного перекладу. Виникають питання авторського права, відповідальності за зміст перекладу, а також дотримання норм конфіденційності при обробці документів. Фахівці з етики підкреслюють, що автоматичні перекладачі, які обробляють великі обсяги даних, можуть порушувати принципи недоторканності особистої інформації або не враховувати моральні нюанси контексту [2, с. 5].

Аналізуючи майбутні тенденції, варто відзначити, що з розвитком технологій штучного інтелекту (ШІ) на ринку перекладів зростає попит на гібридні форми перекладу, що поєднують автоматичні системи з інтелектуальним втручанням людини. Це дає можливість досягти більшої точності, економії часу, а також уникнути помилок, які можуть виникнути при автоматичному перекладі. Крім того, можна очікувати, що технології ШІ в майбутньому дозволять ще глибше інтегрувати контекстні та культурні знання, роблячи переклад більш точним і відповідним сучасним вимогам [3, с. 7].

Такі дослідники, як Веселовська Г. та Радецька С., вважають, що замість боротьби із ШІ перекладачам варто зосередитися на переорієнтації своїх навичок. Вони підкреслюють, що аналітичне мислення, розуміння культурних кодів, здатність працювати з термінологією та вміння зберігати стиль автора – це ті компетенції, які наразі не можуть бути повноцінно замінені машиною [1, с. 2]. Додатково наголошується на важливості володіння сучасними інструментами САТ (computer-assisted translation) і базовими знаннями в галузі інформаційних технологій як чинниками, що забезпечують конкурентоспроможність перекладача на ринку праці.

Загалом, машинний переклад не є загрозою для професії перекладача, якщо його правильно використовувати як інструмент, який доповнює і підвищує ефективність людської праці, а не замінює її. Перекладачі, які зможуть адаптуватися до нових технологій, використовувати ШІ та спеціалізуватися на постредагуванні, матимуть значну перевагу на ринку праці. Водночас важливо враховувати етичні, культурні та правові питання, пов'язані з використанням машинного перекладу, і забезпечити баланс між автоматизацією і людським

контролем. Враховуючи сучасні тенденції, майбутнє машинного перекладу виглядає перспективно, однак потребує висококваліфікованих спеціалістів, здатних працювати з новітніми технологіями та дотримуватися етичних норм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Веселовська Г., Радецька С. Машинний переклад: його типологія, переваги та недоліки. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Т. 35, № 7. С. 23–27. URL: <http://surl.li/pbyuy>.
2. Козуб В., Бобень І., Боярінова Ю. Етичні аспекти використання штучного інтелекту в аналізі даних. Наука і техніка сьогодні. 2024. Т. 6(34). С. 880–893.
3. Красуля А. Застосування штучного інтелекту у перекладацькій діяльності: від минулого до майбутнього. Модуси сучасного перекладознавства: монографія / ред. С. Швачко. Суми, 2021. С. 97–106.
4. Петришин Б. Як штучний інтелект впливає на перекладацьку індустрію. Рубрика. URL: <https://rubryka.com/article/impact-artificial-intelligence-on-global-translation-industry/>.
5. Thornhill J. Wealthy cities may be surprise losers from AI automation. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/04343a69-8204-493c-b8c6-edfbd4057199>.

Вислоцький В. В., Поліщук Л. П.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Юридичний переклад – це передача текстів зі сфери права іншою мовою з максимальною точністю та відповідністю оригіналу. У сучасних умовах глобалізації й інтеграції України в європейський простір зростає потреба в якісному перекладі законодавства, договорів і юридичних документів з англійської на українську.

Виконання таких перекладів має велике значення для забезпечення ефективної міжнародної співпраці, а також для імплементації норм європейського права. При цьому мова юридичного перекладу має бути надзвичайно точною, чіткою та надійною

Нетерпимість до неточностей у правових текстах обумовлює особливі вимоги до перекладача: він мусить досконало володіти обома мовами і знати специфіку правової термінології.

Юридичні тексти мають відмінні мовні характеристики. По-перше, вони відрізняються чіткою структурою та формальною стилістикою: використовується мінімум емоційно забарвленої, розмовної чи метафоричної

лексики. У них часто повторюються одні й ті ж фахові терміни, що забезпечує однозначність понять[1].

Зазвичай інформація подається здебільшого в теперішньому часі, присутні численні пасивні конструкції та складні звороти

Крім того, у текстах права поширені латинські юридичні вирази, архаїзми англійського походження та спеціальні ідіоматичні формули. Наприклад, англійські фрази «to all intents and purposes» чи юридичні найменування органів (European Commission, European Court of Auditors тощо) мають стійкі українські відповідники і не перекладаються буквально.

Для подолання зазначених труднощів перекладач застосовує комплекс методів та прийомів. По-перше, вибір лексичного еквівалента – якщо англійський термін має усталений український аналог (наприклад, contract – «договір»), його слід передати еквівалентним словом [2].

У разі відсутності прямого відповідника застосовують такі стратегії:

Описовий переклад (експлікація): передача значення за допомогою розгорнутого пояснення. Цей прийом використовується, коли простого відповідника немає або треба уточнити термін (наприклад, right of first refusal – «право першої відмови (перед зачином)»). Описовий переклад чітко відтворює ознаки англійського терміну [3].

Калькування: дослівний переклад частин слова або словосполучення. Наприклад, credit limit – «кредитний ліміт», legitimism – «легітимізм». Калька дозволяє зберегти зв'язок із оригінальним терміном і обов'язково супроводжується поясненням для читача [3].

Транскрибування (транслітерація): передача звучання англійського слова українськими літерами. Застосовується для термінів іменованих за власними назвами чи коли буквальный переклад неможливий: know-how – «ноу-хау» [3].

Специфікація (конкретизація): уточнення значення за рахунок додавання контекстуальних деталей. Наприклад, “right of derogation” передається як «право відмовитися від зобов'язань», щоб ясно вказати, про яке саме «скасування» йде мова [3].

Генералізація: заміна більш специфічного терміну загальнішим, коли це не спотворює зміст. Наприклад, Grand Chamber (ЄСПЛ) часто перекладають як «Велика палата», уникаючи зайвої конкретики. Застосовується дуже обережно і рідко (близько 1% випадків), тільки коли в українській є відповідне поняття [3].

Додавання: введення необхідних елементів, що в оригіналі лише мають на увазі. Наприклад, англійське “non-members are invited as observers” передають як «країни, які не є членами, запрошуються як спостерігачі», щоб уникнути неоднозначності. Цей прийом допомагає уникнути прогалин у змісті [3].

Омісія: видалення конструкцій або слів, що не характерні для української мови й не впливають на суть. Застосовують його дуже рідко (близько 2% випадків) для стислості й стилістичної природності [3].

Крім того, перекладачі консультуються з юридичними довідниками та профільними фахівцями, проводять аналіз контексту та офіційних перекладів

подібних документів. Важливим є дотримання єдиної термінологічної практики: переклад на рівних документах повинен бути послідовним і зрозумілим.

Згідно з дослідженнями, найбільш доцільними стратегіями вважають калькування, описовий переклад та додавання відсутніх смислових елементів, оскільки вони найкраще зберігають первинне значення і роблять його ясным для читача. Інші прийоми (наприклад, модулі, транскрипція або узагальнення) використовуються за необхідності з врахуванням конкретного контексту [3].

Переклад англомовних юридичних текстів українською мовою є складним процесом, що вимагає використання поєднання різних стратегій, знання особливостей правової системи обох мов і глибокого розуміння стилістичних норм. Найефективнішими є функціонально-еквівалентний підхід, експлікація та адаптація термінології. Успішний переклад юридичного тексту — це не лише правильна передача слів, а й гарантія юридичної точності та правової релевантності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Samoilova, Y., & Reshytko, A. (2024). ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ПРАВОВИХ СИСТЕМ. Наукові записки. Серія: Філологічні науки, (207), 255–260. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-207-38>
2. Павлов, В. О. (2023). ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ. Часопис Київського університету права, (3), 25-29. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2023.03>
3. Yuliia Baklazhenko, Oksana Hnatiuk 'Legal Terminology: Challenges of English-Ukrainian Translation' 2023 1 (18) Access to Justice in Eastern Europe 178-188. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.1-n000111>

Федорчук А. О.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКИХ СЕРІАЛІВ)

Однією з основних естетичних категорій, яка характеризує спосіб осмислення світу, що супроводжується сміхом, позбавленим страху, співчуття чи пригнічення, є комічне [1]. Ця категорія відображає суперечності та розбіжності між загальноприйнятими уявленнями та їхніми протилежностями. Його предметом стають несуттєві, помилкові або уявні цінності, мізерність яких стає очевидною в процесі розв'язання комічного конфлікту.

Комічне передбачає наявність розвиненого почуття гумору, яке не є вродженим, а формується у процесі становлення особистості, відображаючи

гнучкість і творчий потенціал людського розуму. Воно завжди супроводжується сміхом, який варіюється від гучного реготу до ледь помітної посмішки.

Комічне привертало увагу філософів та риторів ще з давніх часів. Вони розмірковували про причини сміху, про доречне використання гумору та про те, над чим варто сміятися, а також складали трактати про композицію комедійних творів. До того ж вони часто, хоча й не завжди, нещадно висміювали аргументи своїх опонентів, сподіваючись змусити аудиторію посміятися та відкинути сторону опонента у дебатах, запозичуючи для цього комедійні прийоми та елементи з комічної поезії та драматургії [2, с. 1]. Однак питання, пов'язане з природою сміху, досі лишається актуальним. Починаючи з періоду античності, було створено безліч наукових праць, присвячених вивченню цього явища, його сутності та джерел походження. До прикладу, італійський письменник та драматург Л. Піранделло аналізував психологічні, філософські та соціологічні особливості комічного у своєму філософському есе «L'umorismo», що було написане на початку XX століття [4, с. 46]. Він дійшов висновку, що через складну природу комічного повністю досягнути його суті – неможливо, але її можна зрозуміти, розглядаючи різні аспекти цього феномену.

Уміння цінувати гумор та отримувати задоволення від комічного є спільною рисою, що властива всім людям, навіть якщо їхні вподобання щодо різних видів комічного суттєво відрізняються. Науковці з різних галузей, зокрема антропології та психології, поділяють думку про універсальність комічного як явища [3, с. 2]. Якщо дотримуватись цієї ідеї, то важливо зрозуміти, як саме воно функціонує як спосіб спілкування. При цьому слід враховувати різноманітні чинники, які його формують та які на нього впливають, наприклад, особистість учасників, їхній життєвий досвід та психологічний стан, соціум, у якому вони перебувають, а також саму ситуацію та стимул, що її викликає.

Незважаючи на те, що комічне зазвичай вважається універсальним явищем, його створення та сприйняття значною мірою залежать від культурного середовища, контексту та конкретних обставин. Дослідження комічного в міжкультурному та міжмовному аспектах дає змогу виявити як спільні, так і відмінні риси в тому, як люди виражають гумор або реагують на нього. Засоби комічного, якщо їх передавати за допомогою мови, можуть містити різні мовні, паравербальні та невербальні елементи.

Комічне проявляється в надзвичайно різноманітних формах. Створення цілісної та впорядкованої класифікації його видів є складним завданням, оскільки межі між ними зазвичай розмиті й непомітні. Отож дослідники пропонують різні підходи до визначення цього явища. За визначенням А. Габідулліної та М. Жарикової, до рівноправних форм комічного належать гумор та сатира.

Гумор слугує засобом естетичного вираження, сприяє висвітленню та критичному переосмисленню реальності. Він часто бере під сумнів суспільні норми, невідповідність яких викликає сміх та створює ефект комічного. Загалом гумор має добродушний, м'який та незлобивий характер, тому що передбачає позитивну оцінку об'єкта зображення чи ситуації. Сатира ж, навпаки, характеризується різкою критикою та демонструє негативне ставлення до

співрозмовника, факту чи події, що висміюється. Вона проявляється через такі засоби, як іронія, сарказм і гротеск [1, с. 6].

На відміну від сатири, гумор не прагне зруйнувати те, що відбувається, а радше спрямований на його вдосконалення. Він допомагає помічати та вчить оцінювати комічне в житті. Тобто гумор є своєрідним світовідчуттям, що дозволяє сприймати реальність крізь призму доброзичливої іронії та легкого критичного осмислення. Це особливий різновид комічного, який комбінує глузування та співпереживання, адже разом з утворенням комічного ефекту зберігається внутрішній зв'язок між тим, хто сміється, і тим, над ким жартують.

Гумор як окремий різновид комічного вирізняється своєю складністю та багатогранністю. Цей феномен є об'єктом наукових досліджень різних дисциплін, зокрема мовознавства, філософії, психології, культурології та інших. Вивчення гумору охоплює широке коло питань, серед яких особливу увагу приділено природі сміху (Арістотель, І. Кант, Г. Спенсер, З. Фрейд), семіотиці гумору (Р. Glenn), мовним механізмам створення комічного, а також психологічним чинникам гумористичного сприйняття (М. Мінський, З. Фрейд) тощо.

Гумор асоціюється з будь-якою діяльністю, здатною викликати веселощі та позитивні емоції. З лінгвістичного погляду, це процес, подія чи об'єкт, що залучає креативне використання мовних засобів, як-от гра слів, двозначність, іронія, гіпербола чи парадокс; та викликає сміх. Він відіграє важливу роль у міжособистісній комунікації, тому що сприяє зближенню людей, покращенню соціальної взаємодії, а також знімає напруження. Гумор може виконувати різні функції, наприклад, розважати та критикувати, адже його засоби часто використовуються для сатиричного осмислення суспільних явищ, висміювання недоліків або підкреслення абсурдності певних ситуацій. До того ж гумор має культурну специфіку, оскільки комічне сприймається по-різному залежно від мовного середовища, традицій та соціального контексту. Саме тому те, що викликає сміх у представників однієї культури, може залишатися незрозумілим або навіть образливим для носіїв іншої.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Габідулліна А. Р., Жарикова М. В. Лінгвістична природа гумору: навч. посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 140 с.
2. Destrée, Pierre, and Franco V. Trivigno (eds), *Laughter, Humor, and Comedy in Ancient Philosophy* (New York, 2019; online edn, Oxford Academic, 19 Sept. 2019), <https://doi.org/10.1093/oso/9780190460549.001.0001>. (date of access: 22.01.2025).
3. Nilsen Don L. F., Nilsen A. P. *The Language of Humor: An Introduction*. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 400 p. <https://doi.org/10.1017/9781108241403>.
4. Pirandello L., Novel T. On Humor. *The Tulane Drama Review*. 1966. №10 (3). 46–59 pp. <https://doi.org/10.2307/1125162>.

ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У РОЗДІЛІ "INNOVATION" BBC NEWS

BBC News є найбільшим у світі новинним підрозділом, що генерує близько 120 годин теле- та радіомовлення щоденно, маючи розгалужену мережу з 50 закордонних бюро та близько 250 кореспондентів по всьому світу [1]. На офіційному вебсайті організації інформація структурується за тематичними категоріями, зокрема: *Sport, Business, Innovation, Culture, Arts, Travel* тощо. У цьому дослідженні проаналізовано категорію *Innovation*, яка включає чотири підрозділи: *Technology, Science & Health, Artificial Intelligence* та *AI v the Mind*.

У межах кожного з підрозділів було відібрано кілька статей з метою виявлення репрезентативної термінології. Подальший аналіз включав класифікацію лексики за тематичними полями, визначення частотності вживання окремих термінів, а також встановлення їх семантичних зв'язків.

Перша група — це технологічна лексика (*Technology*), яка охоплює терміни, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, програмного забезпечення, аналізу даних та цифрових платформ. Ця лексика відображає, як новітні інновації впливають на ефективність наукових досліджень та розвиток суспільства в цілому. Технології, пов'язані з інформаційними платформами та даними, посідають важливе місце в описі прогресу в таких сферах, як цифровізація, автоматизація та розробка нових алгоритмів. Наприклад, термін *digital technology* пояснюється як *інновації, що використовують комп'ютерні системи та програми для створення, зберігання і передачі інформації*. Цифрові технології відображають тематику інновацій, адже вони розвиваються швидше, ніж будь-яка інновація в нашій історії - лише за два десятиліття вони охопили близько 50 відсотків населення країн, що розвиваються, і трансформують суспільства. Покращуючи зв'язок, фінансову інклюзивність, доступ до торгівлі та державних послуг. [2] Ще один термін *virtual reconstruction* має значення *використання технологій для відтворення історичних подій чи місць у цифровому вигляді*. Віртуальна реконструкція демонструє використання технологій для відтворення історичних подій чи місць у цифровому вигляді. Це значно полегшує процеси досліджень, зокрема історичних, дозволяючи краще зрозуміти минуле через цифрові реконструкції.

Друга категорія — *Science & Health* містить лексику, що охоплює такі сфери медицини, як генетика, імунологія, новітні методи лікування, системи діагностики, профілактика захворювань і впровадження штучного інтелекту в медицину. Також, серед проаналізованих лексичних одиниць були ті, що стосуються космосу та дослідження різноманітних космічних об'єктів, таких як астероїди, комети, супутники та ін. Наприклад, термін *space technology*, що має значення — *космічна технологія, технічні засоби для дослідження космосу*. Космічні технології в наш час є сферою, яка стрімко розвивається та має

потужний потенціал. Відповідно, даний термін є гарним представником категорії, яка охоплює сфери науки та медицини.

Третя група лексики стосується штучного інтелекту (Artificial Intelligence). Ця категорія включає терміни, пов'язані з машинним навчанням, нейронними мережами, алгоритмами AI та їхнім застосуванням у різних галузях науки та технологій. Штучний інтелект має безпосереднє значення для розвитку інноваційних технологій, особливо в контексті автоматизації процесів, удосконалення медичних діагнозів та адаптації AI до нових технологічних вимог. Наприклад, термін *deep learning* означає *глибинне навчання, підхід у машинному навчанні, що використовує багатопшарові нейронні мережі для аналізу складних даних*. Цей напрям полягає у спробі імітувати роботу мозку живих істот, у тому числі людини, і взаємодію нейронів в ньому, що дозволяє виконувати більш абстрактні завдання.[3, с. 17] Окресливши значення цього терміну, бачимо, наскільки швидко відбувається розвиток у сфері штучного інтелекту та який колосальний вплив він має на різноманітні сфери життя.

Остання тематична група стосується порівняння можливостей штучного інтелекту та людського мислення (AI v the Mind). У цій категорії аналізуються відмінності між здатністю AI до обробки даних та творчим підходом людини. Наприклад, термін *transhumanism* відображає *ідею використання технологій для покращення людського тіла та розуму*. Даний термін наштовхує на роздуми про потенціал людського розуму та як він може бути збільшений завдяки сучасним технологіям.

Отже, результати аналізу показують, що лексика, пов'язана з інноваціями, є різноманітною й охоплює як технічні, так і гуманітарні аспекти розвитку сучасного світу, демонструючи інтеграцію новітніх досягнень у науці, медицині, технологіях та філософії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. BBC News Україна. Про BBC Україна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/institutional-38144833> (дата звернення: 09.05.2025).
2. United Nations. [The Impact of Digital Technologies] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.un.org/en/un75/impact-digital-technologies> — (дата звернення: 09.05.2025).
3. Григоров О. В., Аніщенко Г. О., Стрижак В. В., Петренко Н. О., Турчин О. В., Окунь А. О., Пономарьов О. Е. Штучний інтелект. Машинне навчання // *Автомобіль і електроніка. Сучасні технології*. — 2019. — Вип. 15. — С. 17.
4. Gobble, M. M. (2018). Digitalization, Digitization, and Innovation. *Research-Technology Management*, 61(4), 56–59.

ТИПОЛОГІЯ КУЛЬТУРНО-СПЕЦИФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ РОМАНУ Ф.С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА "THE GREAT GATSBY" ТА СПОСОБИ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Американський письменник Френсіс Скотт Фіцджеральд є одним з найяскравіших представників «втраченого покоління», чий роман відображають атмосферу та особливості Америки 1920-х років. Роман «Великий Гетсбі» [7], що вважається перлиною американської літератури, вийшов друком у 1925 році та став уособленням «епохи джазу». Твір розповідає історію таємничого мільйонера Джея Гетсбі та його нерозділеного кохання до Дейзі Б'юкенен на тлі розкішного життя американської еліти. Крізь призму невдалого кохання та відносин головних героїв автор розкриває тему примарності «американської мрії», морального занепаду суспільства та глибокої соціальної нерівності в добу економічного зростання [3, с. 17–19].

Роман насичений культурно-специфічною лексикою, яка відображає дух американського суспільства 1920-х років – періоду, відомого як «шалені двадцяті», коли країна переживала економічне піднесення та загальне захоплення життям після завершення Першої світової війни. Саме ця лексика, під якою ми розуміємо лексеми, що відображають унікальні для спільноти феномени [див., напр., 1], надає твору яскравого колориту, дозволяючи читачеві повністю зануритися у світ джазової музики, підпільних закладів часів Сухого закону та соціального контрасту між «новими» і «старими» грошима. [4, с. 124–125].

Культурно-специфічна лексика в романі «Великий Гетсбі» представлена переважно у вигляді власних назв і реалій [2, с. 112], які дозволяють читачу зануритися в історичний та культурний простір Америки 1920-х років, створюючи автентичний контекст епохи. Мета нашої розвідки полягає у класифікації культурно-специфічної лексики роману [7] та виокремленні способів її відтворення в українському перекладі [5], здійсненому А. Пехником. Аналіз реалій в романі та способів їх перекладу базується на класифікації, запропонованій П. Ньюмарком та адаптованій до українських перекладознавчих реалій [8, с. 200–201].

До власних назв належать антропоніми, тобто імена людей, прізвища, псевдоніми та прізвиська, які використовуються для індивідуалізації персонажів у художньому тексті. У романі «Великий Гетсбі» [7] антропоніми відіграють суттєву роль у формуванні культурно-історичного контексту. Наприклад: *Jay Gatsby* / *Джей Гетсбі* або *James Gatz* / *Джеймс Гатц*. Ім'я головного героя символізує його прагнення до успіху та зміну особистості. Ім'я *Daisy Buchanan* / *Дейзі Б'юкенен* асоціюється з ніжністю та елегантністю, що підкреслює її образ. *Nick Carraway* / *Нік Каррауей* є оповідачем, його ім'я має нейтральний характер, що відповідає ролі спостерігача.

Як бачимо з вище наведених прикладів, при перекладі антропонімів

перевага надається транскрипції, оскільки остання дозволяє максимально зберегти оригінальне звучання імен, що є важливим для передачі культурної специфіки. Такий підхід дає змогу зберегти фонетичну форму власних назв, а також сприяє збереженню американського колориту роману [10, с. 75–76]. Цей спосіб вважається найбільш ефективним, оскільки забезпечує збереження автентичного звучання імен персонажів, що, у свою чергу, допомагає відтворити культурну специфіку оригіналу і сформуванню відповідний культурно-історичний контекст для українського читача [9, с. 140–142].

Другу підгрупу власних назв утворюють топоніми – географічні назви, що позначають як реально існуючі, так і вигадані локації, створюючи художній простір твору [1, с. 43–45]. Наприклад, *New York* / *Нью-Йорк* є центром розкішного життя. *West Egg* / *Західне Яйце* є вигаданим місцем проживання нових багатіїв. На противагу, *valley of ashes* / *долина жужелиці* є символом занепаду та бідності.

Переклад топонімів в аналізованому творі включає використання низки прийомів залежно від їхнього походження: реальні географічні назви передаються методом транскрипції, що зберігає їхнє автентичне звучання, натомість вигадані топоніми калькуються для відтворення їхнього смислового змісту та символіки [6, с. 32–35], що підтверджують вищенаведені приклади.

Реалії побуту включають в себе терміни, що позначають житло, предмети щоденного вжитку, одяг, їжу, напої, характерні для досліджуваної історичної епохи. Загальна характеристика епохи відображена у виразі *the roaring twenties* / *шалені двадцяті* та передає загальну атмосферу економічного процвітання і соціальної ейфорії. Реалія *Prohibition* / *Сухий закон* відображає важливий історичний контекст, а *bootlegger* / *бутлегер* – це особа, яка незаконно займається виробництвом і торгівлею алкоголем під час дії Сухого закону, характеризуючи нелегальний бізнес того періоду.

Опозиція *old money* / *старі гроші* та *new money* / *нові гроші* описує загальні соціальні відмінності між спадковою елітою і новими багатіями. Більшість побутових реалій роману описує життя заможного класу того часу. Так, реалії житла включають *mansion* / *особняк*, що є символом розкоші та часто зустрічається в романі, та *bungalow* / *дачний будиночок*, який відображає стиль архітектури того часу. До інших ознак розкоші відносимо реалії *coupe* / *двомісний автомобіль* – символ статусу та розкоші 1920-х років, який любили заможні люди завдяки елегантному дизайну і спортивному вигляду, *highball* / *віскі з содовою* і *mint julep* / *м'ятний коктейль з льодом* – популярні алкогольні напої того часу, де перший був улюбленим у колах американської еліти, а другий, що готується з бурбону, цукру, води й свіжої м'яти, традиційно подавався в срібних або металевих склянках та символізував вишуканість і традиції південних штатів США. *Crêpe-de-chine dress* / *крепдешинова сукня* – легка шовкова сукня з тонкої тканини з характерною матовою текстурою та легкою зернистістю, що м'яко драпірувалася на тілі, була символом елегантності та розкоші. *Cold fried chicken* / *холодна курка* – популярна страва американської кухні, особливо у пікніковому та недільному контексті, що символізує домашній затишок і традиційне заможне побутове життя, яка в контексті роману набуває

особливого значення як частина вишуканого, але дещо відстороненого застілля, яке відображає поєднання буденності та розкоші.

У процесі перекладу побутових реалій застосовано низку способів, кожен із яких має свої особливості та сфери застосування. Як бачимо з вищенаведених прикладів, транскрипцію використано здебільшого для лексем, що не мають українських аналогів (*bungalow* / бунгало). Калькування має місце переважно тоді, коли важливо зберегти первинне значення реалії для точного відтворення культурного контексту (*old money* / старі гроші). Адаптацію використано, коли у перекладі гіперонім комбінується з транскрипцією з метою полегшення розуміння реалії цільовим читачем (*highball* / віскі з содовою).

Таким чином, культурно-специфічна лексика роману «Великий Гетсбі» відіграє ключову роль у відтворенні неповторної атмосфери Америки 1920-х років, складних соціальних відносин та унікальних культурних реалій «Епохи джазу». Способи відтворення лексики забезпечують повноцінне та глибоке сприйняття літературного твору українським читачем. У романі ми виділяємо власні назви, антропоніми та топоніми, для передачі яких у перекладі застосовується транскрипція. Для відтворення вигаданих топонімів використовується калькування. Виділені нами реалії побуту характеризують життя еліти США та перекладаються за допомогою транскодування, калькування та прагматичної адаптації.

Подальша перспектива розвідки полягає у вивченні способів відтворення граматичних явищ роману «Великий Гетсбі» Скотта Френсіса Фіцджеральда.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко Н. Д., Славова Л. Л., Кодубовська О. О. Художній світ реалій американських університетів: лінгвокраїнознавчий та лінгвокультурологічний аспекти. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27, т. 1. С. 42-47.
2. Влахов С., Флорин С. Непреводимото в превода. София : Наука и изкуство, 1990. 356 с.
3. Колеснікова І. А. Фіцджеральд у культурному контексті "епохи джазу". *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2018. Вип. 78. С. 15–21.
4. Мороз А. А. Реалії американської культури 1920-х років у романі Ф. С. Фіцджеральда "Великий Гетсбі". *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. Вип. 42, т. 2. С. 122–126.
5. Фіцджеральд, Ф. С. Великий Гетсбі / пер. з англ. А. Пехника. Київ : Знання, 2014. 397 с.
6. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
7. Fitzgerald, F. Scott. *The Great Gatsby*. New York : Charles Scribner's Sons, 1925.
8. Newmark P. *Approaches to translation*. Oxford : Prentice Hall, 1981. 200 p.
9. Nida E. *Toward a Science of Translating*. Leiden : E. J. Brill, 1964. 331 p.

10. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London : Routledge, 2008. 353 p.

Кобзей Н. В., Маковійчук А. І.
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ ГАЛУЗІ НАФТОВИДОБУВАННЯ ТА ПЕРЕРОБКИ НАФТОПРОДУКТІВ

Галузь нафтовидобування та переробки нафтопродуктів є однією з найважливіших у світовій економіці, а її термінологія – надзвичайно специфічною, технічно складною та динамічною. Справа в тому, що через глобалізаційні процеси велика кількість технічної документації, досліджень та інструкцій спершу створюється англійською мовою. Тому коректний переклад має не лише лінгвістичну, а й практичну цінність – він впливає на безпеку виробництва, ефективність технологій і міжнародне співробітництво.

У технічній документації нафтової галузі можемо виокремити кілька основних груп термінів:

- технологічні: drill pipe – бурильна труба, mud logging – бурові роботи;
- інженерні: casing head – головка обсадної труби;
- екологічні: oil spill containment – локалізація розливу нафти;
- економічні: upstream / downstream sector – видобувний / переробний сектор.

Особливістю цих термінів є їх вузька спеціалізація, яка часто вимагає контекстуального тлумачення. Наприклад, термін *reservoir* у загальному значенні перекладається як «резервуар», але в нафтогазовій сфері – як «пласт».

Ускладнює процес перекладу багатозначність та омонімія (англійське слово *Well* в технічному контексті – *свердловина*, в загальному вжитку – *джерело* або навіть *добре*; *Formation* може означати як *геологічне утворення*, так і *формування / процес*), наявність неологізмів та термінів-компресій (*Fracking* – гідророзрив пласта – походить від *hydraulic fracturing*), відсутність усталених відповідників в українській мові (*Slug catcher* – спеціальне обладнання для виловлювання рідинних пробок – дослівно перекладається як «ловець слизу», тому доцільно передавати зміст пропонованого словосполучення через опис).

Щоб переклад англломовних термінів у сфері нафтовидобування та переробки нафтопродуктів забезпечував точність, зрозумілість та відповідність галузевим стандартам, перекладач змушений застосовувати різні лексико-семантичні та граматичні трансформації. Ось основні із них:

1. Калькування (буквальний переклад). Застосовується для усталених термінів і стійких словосполучень, які мають прямі відповідники в українській мові (*oil pipeline* – нафтопровід, *pressure regulator* – регулятор тиску).

2. Транскрипція або транслітерація. Використовується, коли термін ще не має усталеного перекладу або широко вживається в оригінальній формі у фаховому середовищі (API gravity – API-гравітація)

3. Модуляція (зміна точки зору / ракурсу). Вживається, коли англійський термін не має прямого еквівалента, тому значення передається інакше, зберігаючи суть (tank farm – резервуарний парк (а не «ферма»), oil spill contingency plan – план дій у разі розливу нафти).

4. Генералізація. Застосовується, якщо в українській терміносистемі відсутній точний відповідник, і доводиться передавати значення ширшим поняттям (scrubber unit – очисна установка).

5. Конкретизація. Використовується, якщо український еквівалент потребує точнішої форми, ніж в оригіналі (offloading terminal – нафтоналивний термінал (не просто «термінал»)).

6. Описовий переклад. Коли неможливо підібрати короткий еквівалент, термін передається через розгорнутий опис (smart pig – інтелектуальний прилад для інспекції трубопроводів).

7. Адаптація (функціональний переклад). Використовується у випадках, коли треба враховувати особливості українського правового чи технічного контексту (environmental compliance – дотримання екологічного законодавства, а не «екологічна відповідність»).

Часто перекладачі, не маючи фахової підготовки, припускаються помилок, застосовуючи буквальний переклад без урахування контексту (Gas lift – це не «газовий ліфт», а «газліфтна система підйому нафти»), через «фальшивих друзів перекладача (Rig не «риг», а «бурова установка») та мовну інтерференцію (Shale oil – «сланцева нафта» іноді сприймається як синонім tight oil, щоб не помилитися, треба уточнити контексту – сланцева, чи ущільнена нафта) тощо.

Існує цілий ряд рекомендації щодо перекладу нафтогазових термінів: опора на авторитетні джерела – глосарії API, термінологічні словники нафтогазової промисловості, стандарти ISO, співпраця з фахівцями галузі – підвищує точність і відповідність терміна реаліям української технічної мови, контекстуалізація – кожен термін має розглядатися у зв'язку з реченням, абзацом і навіть структурою документа.

Як бачимо, переклад англійських термінів у сфері нафтовидобування – це складний, багаторівневий процес, що потребує філологічної точності, технічної обізнаності і постійного оновлення знань через доступ до сучасної термінологічної бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.

ВІДТВОРЕННЯ ЦИТАТ, АЛЮЗІЙ І "ЧУЖОГО ТЕКСТУ" В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У сучасному художньому перекладі одним із найбільш складних і водночас значущих аспектів є адекватне відтворення інтертекстуальних включень, до яких належать цитати, алюзії та фрагменти «чужого тексту». Ці елементи формують міжетекстові зв'язки, слугують засобом характеристики персонажів, поглиблення тематики, увиразнення художнього світу твору, а також апелюють до колективної культурної пам'яті читача. У контексті англо-українського перекладу такі одиниці часто становлять складність через розбіжності у культурно-історичному досвіді, асоціативному полі та рецептивних очікуваннях аудиторії.

Згідно з сучасною філологічною парадигмою, алюзії та цитати розглядаються як одиниці інтертекстуального коду, які репрезентують «чужу мову» у межах художнього тексту. Відповідно, завдання перекладача полягає не лише в передачі семантики таких одиниць, а й у відтворенні їх функціонального і стилістичного навантаження, а також збереженні міжетекстових зв'язків у прийнятній для реципієнта формі.

Цитата у художньому тексті може виконувати різні функції: від стилістичної (іронічної, пафосної, стилізаційної) до ідеологічної або інтерпретаційної. У процесі перекладу цитата, за можливості, має зберігати формальну впізнаваність, що забезпечує еквівалентність на когнітивному рівні. Так, цитати зі Святого Письма, класичних творів або афористики (наприклад: "To be or not to be") не потребують глибокої трансформації, однак можуть вимагати уточнення джерела чи стилістичного вирівнювання відповідно до контексту [2].

У випадках, коли цитата є непрямомою або має локальну культурну прив'язку, перекладач змушений застосовувати компенсаторні або адаптаційні стратегії, що нерідко вимагають описового перекладу, антонімізації або культурної субституції.

Алюзія передбачає натяк, інтертекстуальну ремінісценцію, яка активує певну асоціативну мережу у читача. Складність у перекладі алюзії полягає в тому, що вона не завжди є очевидною без знання джерела. У таких випадках перекладач постає перед вибором [1]:

зберегти алюзію з надією на «ідеального читача»;

експлікувати її через додатковий контекст;

замінити на функціонально близьку алюзію, знайому українському читачеві.

У кожному з варіантів застосовуються комплексні перекладацькі трансформації, що поєднують лексичні, граматичні, стилістичні й прагматичні зміни [4].

Поняття «чужого тексту» включає не лише цитати та алюзії, а й інші форми текстуальних інкрустацій: фрагменти документів, газетні уривки, пісні, листи, уривки з інших літературних жанрів. Відтворення таких елементів вимагає збереження жанрової й стилістичної природи джерела. Зокрема, поетичні вставки потребують віршованого перекладу, публіцистичні – жанрової стилізації, а діалоги з іншого твору – передачі індивідуального авторського стилю [3].

Для прикладу розглянемо особливості відтворення перекладацьких трансформацій, спрямованих на збереження культурної функції алюзії в умовах іншомовної рецепції.

Так, у прикладі:

«Then she smiled like the Cheshire Cat; disappearing behind her humor.» відбувається алюзивне посилання на персонажа Л. Керрола — Чеширського kota з «Аліси в Країні чудес». В українському перекладі: *«Вона лише ширше усміхнулася.»* спостерігаємо редуцію інтертекстуального елемента, оскільки згадка про Чеширського kota опущена. Така стратегія може бути виправдана у випадку, коли перекладач вважає алюзію потенційно нерозпізнаваною для цільової аудиторії або якщо прагне уникнути перенасичення тексту культурно специфічними маркерами.

Інший приклад демонструє алюзія на п'єсу В. Шекспіра «Отелло»:

«Without rancor and without regret; without triumph and without evil; as Desdemona once looked back on Venice.» [5]

У перекладі:

«Ні ворожості, ні жалю, ні торжества, ні злоби — так Дездемона дивилася на Венецію, прощаючись із нею назавжди.» перекладач застосовує прийом лексичного додавання («прощаючись із нею назавжди»), який не лише уточнює алюзивний зміст, а й посилює емоційне тло, роблячи алюзію більш очевидною для українського читача.

У випадку алюзії на роман Д. Дефо «Робінзон Крузо» спостерігаємо адаптацію ономастичного елемента, коли ім'я героя Crusoe замінюється на впізнавану форму Робінзон, що узвичаїлася в українській культурі. Такий прийом дозволяє уникнути когнітивних бар'єрів і забезпечує високий рівень інтерпретативної еквівалентності.

Отже, ефективне відтворення цитат та алюзій у художньому перекладі нерозривно пов'язане з гнучким використанням перекладацьких стратегій, серед яких ключову роль відіграють трансформації додавання, вилучення, адаптації та пояснення. Їхнє застосування забезпечує збереження інтертекстуальних зв'язків та комунікативної функції оригінального тексту.

Можемо узагальнити, що відтворення цитат, алюзій і «чужого тексту» в англо-українському художньому перекладі передбачає залучення комплексу перекладацьких трансформацій, що виходять за межі суто лексичних або граматичних перетворень.

Вони охоплюють культурологічну адаптацію, прагматичну відповідність, стилістичне вирівнювання та інтерпретативне відчитування. Застосування таких трансформацій дозволяє перекладачеві не лише зберегти семантико-

прагматичну наповненість тексту, а й відтворити естетичну функцію вихідного твору, наблизивши сприйняття перекладу до оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми сучасного перекладознавства : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 30 травня 2018 року) / Гол. ред. О. О. Селіванова; Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2018. 146 с. <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/3875/document.pdf>
2. Курбала Я. С. Алюзії як різновид інтертекстуальності (на матеріалі роману «Місто» Валер'яна Підмогильного). Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. 2017. Вип. 26. С. 7–15.
3. Москалюк О. В., Шаповал А. С., Юхимець С. Ю. Варіативність в перекладі алюзій в назвах художніх та кінематографічних творів. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». 2022. № 12. С. 126–131.
4. Пушик Н. В. Особливості перекладу художніх творів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2022. № 54. С. 208–211. URL: <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v54/50.pdf>
5. Nicholl C. Shakespeare. London: Sidgwick and Jackson, 1982. 298 p.

Пірошенко С. Ю., Прусак Д. В.
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Для ефективного формування критичного мислення в процесі вивчення зарубіжної літератури використовують різні методичні підходи та прийоми.

1. Проблемно-пошуковий підхід. Цей підхід базується на залученні учнів до активного пошуку відповідей на проблемні питання, що спонукають їх до аналізу, узагальнення та аргументації. Учням пропонуються проблемні питання, що спонукають їх до аналізу тексту та формулювання власних суджень. Наприклад, після прочитання фрагмента твору можна поставити запитання: 1) Як би ви вчинили на місці головного героя? 2) Чи можна виправдати його дії з точки зору сучасної моралі? *Методи та прийоми:* *Проблемні питання та завдання* – учням пропонуються питання, на які немає однозначної відповіді. *Метод Сократівської бесіди* – учитель ставить запитання, що змушують учнів глибше аналізувати текст.

2. Дискусійний підхід. Важливим елементом розвитку критичного мислення є уміння формулювати та відстоювати власну точку зору в діалозі з опонентами. Дискусія сприяє розвитку аргументативного мислення, навчає логічно вибудовувати думки та критично оцінювати різні позиції. *Методи та прийоми:* *Дебати* – учні діляться на групи, кожна з яких обстоює свою позицію. Передбачає організацію дебатів, диспутів або рольових ігор, під час яких учні висловлюють свої

думки, аргументують позицію, порівнюють різні точки зору та навчаються поважати думку опонента. Наприклад, дискусія на тему «Гамлет: герой чи слабкодух?» дозволяє учням критично переосмислити образ персонажа. Спонукає до полярних поглядів. Обговорення спірних питань, різних інтерпретацій твору. *Метод «Кола Вена»* – допомагає учням порівнювати літературні твори, персонажів або погляди авторів, знаходячи спільні та відмінні риси [1, с. 30].

3. *Розвиток критичного читання.* Критичне читання – це глибоке осмислення тексту, що включає аналіз авторських намірів, підтексту, символів, стилістичних прийомів. *Методи та прийоми: Читання з маркуванням* – учні виділяють ключові фрази, сумнівні моменти, формують запитання до тексту. *Аналіз джерел* – порівняння різних варіантів перекладів, аналіз історичного контексту, дослідження впливу культурних факторів. *Виявлення логічних і смислових протиріч* – наприклад, у творі Ф. Кафки «*Перевтілення*» можна поставити запитання: «*Чому сім'я Грегора відразу сприймає його метаморфозу без спроби пошуку іншого пояснення?*» [3, с. 100].

4. *Візуалізація мислення.* Критичне мислення потребує не лише текстового аналізу, а й графічного представлення інформації для кращого розуміння зв'язків між ідеями. *Методи та прийоми: «Кола Вена»* – використовується для порівняння літературних творів, героїв або світоглядних концепцій. *Ментальні карти (Mind maps)* – допомагають структурувати інформацію, наприклад, створення карти характеристик головного героя.

5. *«Шість капелюхів мислення» (Едвард де Бонно).* Цей підхід дозволяє учням аналізувати літературний твір, текст з різних точок зору. Це допомагає розглядати твір з різних точок зору та глибше розуміти його зміст. *Суть методу:* Кожен «капелюх» означає певний спосіб мислення: *Білий капелюх* – об'єктивні факти про твір. *Червоний капелюх* – емоційне сприйняття персонажів і ситуацій. *Чорний капелюх* – критичний аналіз, пошук недоліків. *Жовтий капелюх* – позитивні моменти, переваги твору. *Зелений капелюх* – творчі ідеї, альтернативні версії розвитку подій. *Синій капелюх* – висновки та узагальнення [2, с. 72].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ісаєва О. О. Роздуми навколо проблеми аналізу та інтерпретації художнього твору в школі. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2007. №2. С. 29–31.
2. Полонська Т. К.. Критичне мислення як технологія компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназії. *Український Педагогічний журнал*, (1), 2020. С. 70–79.
3. Пометун, О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.–метод. посіб. К. : Вид. дім «Освіта», 2020. 192 с.

РЕАЛІЇ РОМАНУ СТІВЕНА КІНГА «КЕРРІ» ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Американський письменник Стівен Кінг без перебільшення є визначною постаттю у літературі XX-XXI століття. Він зарекомендував себе як майстерний письменник та вишуканий ідеаліст. Автор не лише майстерно володіє ремеслом письменника, але й глибоко занурюється в психологію своїх персонажів, досліджуючи теми співчуття, боротьби з внутрішніми демонами та морального вибору [5]. Проте, деякі літературні критики ставляться до творчості С. Кінга неоднозначно: так, літературний критик Г. Блум зазначав, що його романи часто розглядаються як масова література, позбавлена глибокого культурного контексту [3].

У нашому дослідженні американських реалій використано роман С. Кінга «Керрі» [4], який описує життя дівчини-підлітка. Щоб глибше зрозуміти специфіку роману у лінгвокраїнознавчому аспекті, ми використовуємо поняття реалій, що є ключовим інструментом у дослідженні культурної специфіки художнього тексту. Під реаліями ми розуміємо слова або словосполучення, що позначають характерні для певної країни або культури предмети, явища, соціальні відносини, які відсутні в інших культурах та не мають регулярних відповідників в інших мовах [2]. Реалії тісно пов'язані з особливостями побуту, культури, історії та суспільного життя народу [1].

У романі «Керрі» [4] нами виділено чотири групи реалій. *Першу* групу реалій утворюють імена та прізвища героїв та топоніми. До першої підгрупи цієї групи відносимо імена учнів школи, де вчиться головна героїня *Carrietta White: Sue Snell, Tommy Ross, Christine "Chris" Hargensen, Billy Nolan, Norma Watson*. Другу підгрупу утворюють імена вчителів та адміністрації: *Rita Desjardin* – вчителька фізкультури, *Mr. Morton* – директор школи. Третю підгрупу складають імена батьків та інших дорослих: *Margaret White* – мати Керрі, *Ralph White* – батько Керрі, *Eleanor Snell (Miss Snell)* – мати Сью, *John Hargensen* – батько Кріс, *John Brigham* – дідусь Керрі. До четвертої підгрупи відносимо топоніми: *Chamberlain, Maine* – вигадане містечко, де відбуваються події роману, *Ewen High School* – середня школа, яку відвідує Керрі.

До *другої* групи відносимо шкільні реалії, пов'язані з системою освіти, традиціями, порядками та відносинами в американських школах. Наприклад: *public school* – безкоштовна державна школа, фінансована з місцевого бюджету; *high school* – старша школа, зазвичай охоплює 9–12 класи; *prom* – традиційний випускний бал для учнів старших класів, є ключовою подією роману, під час якої відбувається кульмінація сюжету; *detention* – покарання у вигляді залишення учня після уроків за порушення правил; *principal* – директор школи, який бере участь у вирішенні конфлікту після інциденту з булінгом; *a frog among swans* – учень, який не входить до жодної соціальної групи та часто ізольований, що

підкреслює його відчуження та невідповідність загальноприйнятим стандартам краси та поведінки.

Третя група об'єднує реалії щоденного життя: особливості побуту, стилю життя, соціальних стосунків, поведінки, які відображають типовий спосіб життя американського середнього класу. До прикладу: *closet* – молитовна шафа, в якій мати Керрі, Маргарет, часто зачиняє її для покарання, що відображає суворі релігійні переконання та методи виховання в деяких американських родинах того часу; *locker room* – роздягальня у школі.

У *четвертій* групі об'єднано лексичні одиниці, які відносяться до реклами та поп-індустрії й характеризують американське суспільство кінця ХХ століття. Серед назв торговельних марок, що передають атмосферу часу і місця дії роману, використано бренд грамофонів *Victrola*; американський бренд побутової аудіотехніки середини ХХ ст. *Webcor*; автомобільну марку *Ford*, яка на той час була масово доступною для американських родин і вважалася невіддільною частиною побуту середнього класу США. Вплив стилю госпел у побуті середнього класу демонструє *Tennessee Ernie Ford*, американський співак, якого слухала Маргарет, відомий своїми християнськими гімнами. Серед назв напоїв виділяємо *Kool-Aid*, популярний у США в той час солодкий порошковий напій, широко відомий як дитячий продукт. Згаданий у романі як елемент телевізійної культури США 1970-х років *Friday Night Movie* є типовим прикладом тижневої розважальної програми, яка формувала дозвілля середнього класу. Ці елементи масової культури в романі «Керрі» допомагають створити автентичну атмосферу американського суспільства 1970-х років та підкреслюють соціальні аспекти, що впливають на розвиток сюжету.

Отже, нами виділено чотири групи реалій в романі «Керрі» Стівена Кінга, які відіграють важливу роль у створенні достовірного образу американського суспільства другої половини ХХ століття. Власні назви дозволяють авторові створити простір американської культури 70-х років ХХ століття. Шкільні реалії підкреслюють гострі соціальні конфлікти, реалії щоденного життя допомагають зрозуміти психологічні та соціальні чинники, що впливають на героїв, а використання елементів реклами та поп-культури робить твір ближчим до реального життя США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко Н. Д., Славова Л. Л., Кодубовська О. О. Художній світ реалій американських університетів: лінгвокраїнознавчий та лінгвокультурологічний аспекти. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27, т. 1. С. 82–86.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Львівський університет, 1994. 204 с.
3. Bloom H. For the World of Letters, It's a Horror. *Los Angeles Times*. 2003. 19 вересня. Режим доступу: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2003-sep-19-oe-bloom19-story.html> (дата звернення: 19.04.2025).
4. King S. *Carrie*. New York : Anchor Books, 2013. 305 p.
5. Vincent B. *Stephen King: A Complete Exploration of His Work, Life, and Influences*. London : Quarto Publishing Group, 2022. 240 p.

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі інформаційного впливу в умовах політичної поляризації, гібридних конфліктів та глобальної медіатизації суспільства. У ХХІ столітті боротьба за владу та вплив дедалі частіше відбувається не лише у парламентських залах чи на вулицях, а в ефірі телеканалів, у стрічках новин і передвиборчих промовах. У цьому контексті політичне мовлення стає головним інструментом не просто передачі фактів, а формування емоцій, нав'язування певного бачення реальності, маніпуляції установками громадськості.

Особливої ваги набуває дослідження сугестивного впливу – непрямого мовного впливу, спрямованого на підсвідомість адресата. Такий вплив реалізується не шляхом логічних доведень, а за допомогою емоційно забарвлених слів, стилістичних фігур, інтонацій, ритмічних структур, які створюють сприятливе середовище для навіювання. В умовах політичної конкуренції ці механізми стають потужним засобом формування суспільної думки, згуртування електорату навколо певної ідеї або, навпаки, дискредитації опонентів.

Сугестивний вплив у політичному дискурсі реалізується різнорівневими мовно-стилістичними засобами. Класифікацію цих засобів та приклади їх вживання у політичних текстах здійснено на основі систематизації низки спеціалізованих досліджень та представлено у (табл. 1).

Таблиця 1

Мовно-стилістичні засоби сугестивного впливу

Категорія	Засіб	Опис	Приклад
1	2	3	4
Лексичні засоби	Емоційно-оцінна лексика	Використання слів із позитивною або негативною конотацією для формування відповідного ставлення	“heroes”, “traitors”, “reformers”, “tyrants”
	Метафори та символізм	Перенесення значення слів на основі асоціацій, що викликають сильні емоції	“economic powerhouse”, “iron curtain”
	Гіпербола та перебільшення	Надмірне підкреслення певних характеристик для посилення емоційного впливу	“This policy will change history forever!”
	Евфемізми та дисфемізми	Пом'якшення або загострення значення слів для маніпуляції сприйняттям	“downsizing” instead of “firing workers”

Синтаксичні засоби	Риторичні питання	Формулювання питань, що не потребують відповіді, але змушують аудиторію замислитися	“Can we really trust them again?”
	Інверсія та порядок слів	Зміна звичного порядку слів для акцентування уваги на ключових елементах	“Change we must!”

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
	Повтори	Повторення слів або фраз для посилення їхнього впливу та закріплення у свідомості	“We will win! We will lead! We will rebuild!”
	Паралелізм конструкцій	Використання однакових граматичних структур для підсилення емоційного ефекту	“We believe! We strive! We succeed!”
Фонетичні засоби	Алітерація та асонанс	Повторення однакових приголосних (алітерація) або голосних (асонанс) звуків для створення ритму	“Freedom, fairness, and the future”
	Інтонаційний наголос та паузи	Використання зміни темпу мовлення та пауз для підсилення емоційного впливу	“We... must... act... now.”

Джерело: складено автором на основі аналізу джерел [1, 2, 3]

Аналіз мовно-стилістичних засобів, наведених у таблиці, засвідчує, що сугестивний вплив у політичному дискурсі є багатоаспектними і реалізується через чітко структуровану систему виражальних засобів. Кожна категорія – лексична, синтаксична та фонетична – виконує окрему функцію, однак у поєднанні вони створюють потужний комунікативний ефект, спрямований на підсвідомість адресата. Лексичні засоби закладають семантичну основу навіювання, формуючи необхідні емоційні конотації через вживання оцінної лексики, метафор, гіпербол та евфемізмів. Синтаксичні конструкції, такі як риторичні питання, повтори чи інверсія, не лише організовують структуру мовлення, але й активізують мислення реципієнта, водночас обмежуючи його здатність до критичного сприйняття. Фонетичні й інтонаційні прийоми завершують комунікативну рамку сугестії, апелюючи до слухового сприйняття. Ритміка мовлення, наголоси, паузи, алітерації створюють емоційне забарвлення та полегшують запам'ятовування ключових тез.

Таким чином, мовно-стилістичні засоби не лише забезпечують експресивність політичного мовлення, але й виступають інструментом формування суспільних установок, мобілізації електорату, підтримки іміджу політичного лідера або дискредитації опонентів. Їхнє цілеспрямоване та системне використання вказує на високий рівень технологізації політичного впливу в умовах сучасного інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Твердохліб О., Гайович Г. Сугестія та її прояви в сучасному інформаційному просторі держави. Науковий вісник: Державне управління. 2022. № 1(11). С. 222–239. DOI: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-222-239](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-222-239).
2. Charteris-Black, J. (2011). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.
3. Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge.

Іскоростенська А.В., Кодубовська О. О.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ ДЖОНА ГРІНА «ПАПЕРОВІ МІСТА»

Термін *інтертекстуальність* уперше було запропонований Юлією Крістевою у 1967 році для позначення різноманітних форм взаємодії текстів — таких як цитати, алюзії, ремінісценції, пародії, плагіати, стилізації тощо — у межах одного твору. У літературознавчому словнику-довіднику за редакцією Романа Гром'яка це поняття визначається як ключове для постструктуралістської текстології, що базується на ідеї взаємопов'язаності текстів і активної ролі соціокультурного контексту у створенні сенсу [2, с. 309]. Подібну думку висловлює й Ролан Барт, який стверджує, що кожен текст є новим поєднанням фрагментів попередніх текстів, культурних кодів, ідіом, ритмічних структур — тобто виступає своєрідною мозаїкою вже наявних смислів, у яких впізнаються інші тексти на різних рівнях [3].

У літературознавстві інтертекстуальність трактується як форма співіснування текстів у межах одного твору. Згідно з класифікацією Жерара Женетта, виокремлюють такі її типи: інтертекстуальність у вузькому сенсі (цитати, ремінісценції), паратекстуальність (епіграфи, заголовки), метатекстуальність (коментар чи критика іншого тексту), гіпертекстуальність (пародії, імітації), архітекстуальність (жанрова подібність) [1, с. 69]. Серед основних прийомів інтертекстуальності можна назвати цитату, аплікацію (дослівне, але неоформлене запозичення), алюзію, ремінісценцію, повторювані образи, а також оммаж — відсилку до іншого твору задля вираження поваги чи захоплення.

Роман Джона Гріна «*Паперові міста*» сповнений різноманітних міжтекстових зв'язків з іншими літературними творами. У центрі дослідження — з'ясування ролі та значення інтертекстуальності у цьому творі одного з найвпливовіших сучасних американських авторів підліткової прози. Написаний у 2008 році, роман здобув широку популярність серед молодіжної аудиторії [4]. Його головні персонажі — старшокласники Квентін і Марго, зникнення якої

спонукає хлопця вирушити на пошуки, поступово відкриваючи не лише таємниці, що вона залишила, а й правду про власні ілюзії щодо неї та себе самого.

У романі Джона Гріна «*Паперові міста*» поезія Волта Вітмена, зокрема *Song of Myself* зі збірки *Leaves of Grass*, виконує не другорядну, а структуроутворючу функцію. Вона стає інтертекстуальним ядром, навколо якого розгортається сюжет і відбувається формування внутрішнього світу персонажів. Знайдений Квентіном примірник поезії з позначками Марго сприймається ним як ключ до розгадки її зникнення, як карта, якою він має скористатися, аби знайти дівчину. Проте згодом з'ясовується, що виділені рядки були для Марго особистими, а не інструкцією для інших. Це відкриття стає переломним моментом у світогляді героя.

Інтертекстуальність у романі реалізується в кількох формах: передусім це *метатекстуальність* — герої коментують і тлумачать текст Вітмена, намагаючись через нього зрозуміти самих себе та одне одного. Також присутня *гіпертекстуальність*, адже роман можна сприймати як своєрідне «переписування» чи адаптацію вітменівських ідей у сучасному підлітковому контексті. Окремі рядки з *Song of Myself* функціонують як *цитати* (інтертекстуальність у вузькому сенсі), що набувають символічного значення: “*I am large, I contain multitudes*” [5] підкреслює прагнення Марго до багатовимірності та звільнення від накиннутих образів, а “*Not I, nor anyone else can travel that road for you*” відкриває Квентіну істину про особисту відповідальність за власний шлях.

У цьому сенсі *Leaves of Grass* перетворюється на метафоричне дзеркало, в якому кожен бачить щось інше: Марго — своє право на свободу й непередбачуваність, Квентін — необхідність переосмислити власні уявлення про інших. Отже, інтертекстуальність у «*Паперових містах*» — не просто стилістичний прийом, а художній механізм, що поглиблює тематику, формує конфлікти і трансформацію персонажів. Поетика Вітмена, зокрема рядки з *Song of Myself*, слугує інструментом: персонажі не лише цитують і тлумачать вірші, а й діють під їх впливом.

Отже, інтертекстуальність — це форма співіснування текстів, яка передбачає включення літературних, культурних чи історичних відсилань у межах нового твору. Роман Джона Гріна «*Паперові міста*» насичений різними типами інтертекстуальності: цитуванням, гіпертекстуальністю, метатекстуальністю, творами інших авторів, що природно вписані в сюжетну канву. Ці елементи створюють багатопланову оповідь, у якій чужі тексти стають невіддільною частиною художнього світу Гріна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гурдуз А. Інтертекстуальність і гіпертекстуальність: проблеми теорії і практики. Українська мова і література в середній школі, гімназіях, ліцеях. 2007. №4. С. 67-72.
2. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К. : ВЦ “Академія”, 2007. 752 с.

3. Barthes R. Elements of semiology. New York : Noonday Press, 1988. 111 p.
4. Funk A. How 'Paper Towns' Walt Whitman Book Plays A Major Part In Solving The Mystery Of Margo. *Bustle*. URL: <https://www.bustle.com/articles/99000-how-paper-towns-walt-whitman-book-plays-a-major-part-in-solving-the-mystery-of-margo> (date of access: 11.05.2025).
5. Green J. Paper Towns. Penguin Young Readers Group, 2009. 320 p.

Пасічник Д. П., Білюк І. Л.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТВОРЕННЯ АВТОМАТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Розвиток інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, відкриває нові можливості для вирішення складних лінгвістичних завдань, серед яких особливе місце займає переклад юридичних текстів. Автоматизація цього процесу має величезне практичне значення, оскільки дозволяє оптимізувати документообіг, мінімізувати помилки і забезпечити доступ до правової інформації у міжнародному правовому середовищі.

Юридичні тексти відрізняються високим ступенем формалізації, суворими синтаксичними структурами, специфічною термінологією та стилістичною нейтральністю. Будь-яке неточне формулювання або переклад може призвести до зміни змісту документа, втрати юридичної сили або навіть юридичних наслідків для сторін. Тому переклад таких текстів вимагає особливої точності, глибокого аналізу контексту та збереження структурної логіки [1, с. 34].

Попри наявність великої кількості систем машинного перекладу, більшість з них не адаптовані до юридичних реалій. Такі популярні інструменти, як Google Cloud Translation, Amazon Translate або Microsoft Translator, хоча й підтримують багатомовність, не мають моделей, орієнтованих на правову лексику. Їхні результати перекладу часто потребують редагування через втрату точності або стилістичної відповідності [2, с. 47].

Інноваційним підходом є використання великих мовних моделей, зокрема OpenAI GPT-4 Turbo, що демонструє високий рівень адаптивності. Ця модель була навчена та розроблена на величезних масивах даних, включаючи правову документацію різних юрисдикцій, що дозволяє їй враховувати як правовий контекст, так і стилістичні особливості текстів [3, с. 15].

GPT-4 Turbo забезпечує глибоку семантичну обробку тексту, зберігає структурну ієрархію документа (статті, розділи, пункти), може визначати юридично значущі фрагменти та відтворювати їх з високим ступенем повної відповідності. Її переваги полягають у здатності до довготривалого контекстного аналізу, підтримці до 128000 токенів, адаптації до стилю, багатомовності та можливості інтеграції у вебінтерфейси.

У межах дослідження було проаналізовано низку API, серед яких найвищу якість перекладу юридичних текстів продемонстрували DeepL та OpenAI. Проте саме GPT-моделі показали вищу адаптацію до змішаних текстів (наприклад, договори з цитуванням законодавства), збереження синтаксичної структури, а також високий рівень стилістичної точності. Важливою є також можливість створення власних глосаріїв та інтеграція системи у вебдодатки [4, с. 19].

Застосування GPT-моделей для юридичного перекладу має практичні переваги: зменшення витрат часу, підвищення продуктивності юристів, можливість обробки великих обсягів текстів без втрати якості. Це особливо актуально для міжнародних компаній, судових установ, правничих шкіл та перекладацьких агенцій.

Таким чином, створення автоматичної системи перекладу текстів юриспруденції на основі технологій OpenAI є перспективним напрямом розвитку прикладної лінгвістики, яка об'єднує досягнення штучного інтелекту, юриспруденції та мовної аналітики, відкриваючи нові горизонти для наукового дослідження і практичного впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Олійник І. Сучасні підходи до машинного перекладу юридичних текстів. Мовознавчі студії. 2021. № 5. С. 32–38.
2. Бондарчук В. Переклад правової документації у багатомовному середовищі: виклики та рішення. Мовні технології. 2020. № 2. С. 45–50.
3. OpenAI. Documentation for GPT-4 Turbo model [Electronic resource]. – Access mode: <https://platform.openai.com/docs/guides/gpt>
4. Мельничук Р. Автоматизований переклад у правовій сфері: проблеми і перспективи. Перекладознавчий вісник. 2023. № 4. С. 80–89.
5. Shuyuan M. Legal translation in the age of AI: context, accuracy, and ethics. Language & Law Review. 2022. Vol. 6. P. 112–128.

Мельник О.В., Кодубовська О.О.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТЕРМІНОЛОГІЧНА СИСТЕМА СУЧАСНОЇ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ТЛУМАЧЕННЯ

Мультиплікація як вид мистецтва та окрема галузь аудіовізуальної продукції активно розвивається протягом останніх десятиліть. Її термінологія формується під впливом новітніх технологій, західної термінологічної традиції та внутрішніх професійних потреб. Незважаючи на зростання інтересу до галузі, питання систематизації її терміносистеми залишається недостатньо вивченим у вітчизняному мовознавстві [1, с. 54].

Під терміносистемою розуміють сукупність спеціалізованих слів і словосполучень, які позначають ключові поняття певної професійної сфери [2, с. 237]. У випадку мультиплікації така система охоплює терміни, пов'язані з

виробничими етапами, технічними процесами, програмним забезпеченням, видами анімації та творчими ролями.

На основі функціонального підходу терміни, що використовуються у сфері мультиплікації, умовно можна поділити на декілька тематичних груп: професії у сфері мультиплікації, основні елементи мультфільмів, відомі студії мультиплікації та популярні мультгерої.

Аналіз тлумачних словників та енциклопедичних джерел дозволив виокремити групу термінів, пов'язаних із *професіями у сфері мультиплікації*. Так, згідно з тлумаченням Cambridge Dictionary, термін *scriptwriter* визначається як *a person who writes the words for films, cartoons or radio or television broadcasts* [3]. У вітчизняному контексті сценарист — це фахівець, який не лише створює діалоги, а й розробляє сюжетну структуру, формує характери персонажів, описує сцени та закладає візуальну основу майбутнього твору.

До наступної групи належать основні елементи мультфільму. Наприклад, термін *sound effects* у словнику Oxford Learner's Dictionaries тлумачиться як *a sound that is made artificially, for example the sound of the wind or a battle, and used in a film, play, computer game, etc. to make it more realistic* [5]. Українською мовою це можна перекласти як: звукові ефекти — штучно створені звуки, зокрема шум вітру або битви, що використовуються у фільмах, театральних постановках чи комп'ютерних іграх з метою підвищення реалістичності.

У групі термінів, пов'язаних із відомими *студіями анімації*, варто виокремити *Walt Disney Animation Studios*, що позиціонується як *a filmmaker-driven animation studio responsible for creating some of the most beloved films ever made* [6]. Компанія *The Walt Disney Company* (скорочено Disney), заснована 16 жовтня 1923 року Волтером та Роем Діснеями, з невеликої анімаційної студії перетворилася на одну з найбільших транснаціональних корпорацій у сфері розваг, яка до 2015 року володіла численними телемережами, зокрема *American Broadcasting Company* (ABC), та розгалуженою мережею тематичних парків і медіаплатформ.

Останню групу становлять терміни, що позначають популярних анімаційних персонажів, які відіграють важливу роль у формуванні культурної пам'яті глядачів. Серед них особливе місце посідає образ Попелюшки (*Cinderella*), яка, згідно з тлумаченням, є *the title character of a fairy tale, a household drudge who, with the help of a fairy godmother, marries a prince* [4]. Попелюшка — центральна героїня однойменного анімаційного фільму студії *Disney*, випущеного у 1950 році. За сюжетом, після смерті матері її батько одружується вдруге, проте незабаром помирає, і дівчина потрапляє під опіку мачухи — леді Тремейн — та її двох дочок, Анастасії й Дрізелли. У новій родині Попелюшка змушена виконувати функції служниці, проте навіть за умов постійного приниження вона зберігає внутрішню доброту, стійкість, оптимізм та віру в справедливість. Саме ці риси стають основою її перетворення — символічної метаморфози з покоївки у принцесу, яка реалізується завдяки чарівному втручання Хрещеної-Феї. Таким чином, образ Попелюшки втілює ідею перемоги моральної сили та внутрішньої краси над соціальною нерівністю та життєвими випробуваннями.

Отже, термінологічна система мультиплікації демонструє динамічність, міждисциплінарний характер і мовну багатоваріантність. Її класифікація сприяє впорядкуванню знань та їх ефективному застосуванню в освітньому й професійному середовищах. Перспектива дослідження полягає у розробці систематизованої онлайн-енциклопедії англomовних термінів з мультиплікації, яка стане доступним ресурсом для аніматорів, викладачів, дослідників і студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мараховська К. Д. Анімація як потужний інструмент сучасної культури. *Проблеми розвитку суспільства та держави: сучасні наукові виклики* : матеріали всеукр. наук. конф. молодих вчених. Одеса, 2022. – С. 53-56.
2. Щерба Д. В. Термін та його дефініція як головні онтологічні поняття термінознавства. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* (28). 2006. с. 237-239.
3. Cambridge Dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення 01.05.2025)
4. Fandom: <https://www.fandom.com/> (06.05.2025)
5. Oxford Learners Dictionaries: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (дата звернення 02.05.2025)
6. Walt Disney Archives: <https://d23.com/disney-history/> (дата звернення 07.05.2025)

Лисак В.В., Дячук Н.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ СЕНСОРНИХ ОБРАЗІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПРОЗИ

У сучасній лінгвістиці спостерігається значний інтерес до дослідження сенсорної лексики, що є невід'ємною частиною художніх текстів і відіграє важливу роль у формуванні читацького сприйняття [5, с.24]. Сенсорна лексика, охоплюючи мовні одиниці, що описують відчуття та сприйняття через органи чуття, дозволяє авторам створювати яскраві образи, передавати емоції та занурювати читача в атмосферу твору [6, с. 35-43]. Переклад художньої літератури є складним процесом, що вимагає від перекладача не лише лінгвістичної компетенції, а й глибокого розуміння культурних та стилістичних особливостей оригіналу [2]. Особливу увагу при цьому слід приділяти перекладу сенсорної лексики, оскільки саме вона забезпечує емоційний вплив твору на читача, формує його уявлення про описувані події та явища [4].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки ефективних стратегій перекладу сенсорної лексики, що дозволить зберегти художню цінність оригінальних творів та забезпечити їх адекватне сприйняття читачами іншої культури [3]. У зв'язку з цим, метою даної роботи є аналіз труднощів перекладу сенсорної лексики на матеріалі роману Рея Бредбері "451 градус за Фаренгейтом"

[1,2] та виявлення оптимальних підходів до їх подолання.

Роман "451 градус за Фаренгейтом" є яскравим прикладом літературного твору, в якому сенсорна лексика відіграє ключову роль у створенні атмосфери антиутопії, розкритті психологічних портретів персонажів та передачі авторського задуму. Аналіз сенсорної лексики в цьому творі дозволяє виявити різноманітні приклади використання зорових, слухових, дотикових, смакових та нюхових образів, а також визначити їх функції у тексті.

У процесі перекладу сенсорної лексики виникають певні труднощі, зумовлені як лінгвістичними, так і культурними факторами. До основних проблем можна віднести:

- **Культурна специфіка сенсорних образів:** У різних культурах одні й ті ж самі сенсорні образи можуть мати різні конотації та викликати різні асоціації. Наприклад, описи кольорів, запахів або звуків можуть сприйматися по-різному представниками різних культурних традицій.

- **Відтворення емоційного ефекту:** Перекладач повинен не лише передати денотативне значення сенсорної лексики, а й відтворити той емоційний вплив, який вона справляє на читача в оригінальному тексті. Це вимагає від перекладача глибокого розуміння стилістичних особливостей твору та вміння знаходити адекватні засоби вираження в мові перекладу.

- **Пошук еквівалентів:** У багатьох випадках прямий переклад сенсорної лексики є неможливим або небажаним, оскільки він може призвести до втрати стилістичної виразності або спотворення змісту. Перекладачу доводиться вдаватися до різноманітних стратегій, таких як адаптація, компенсація або генералізація, щоб забезпечити адекватність перекладу.

У роботі проаналізовано основні стратегії перекладу сенсорної лексики, такі як дослівний переклад, адаптація та компенсація [2]. Дослівний переклад застосовується у випадках, коли сенсорний образ є універсальним і не має вираженої культурної специфіки. Адаптація передбачає заміну сенсорного образу на інший, більш зрозумілий для читача мови перекладу [3]. Компенсація використовується тоді, коли певний сенсорний образ неможливо передати засобами мови перекладу, і перекладач змушений вдаватися до інших стилістичних прийомів, щоб відтворити відповідний ефект [4]. Результати проведеного дослідження показали, що ефективний переклад сенсорної лексики вимагає від перекладача не лише лінгвістичної компетенції, а й глибокого розуміння культурних особливостей, стилістичних нюансів оригіналу та вміння знаходити адекватні засоби вираження в мові перекладу [2,3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Bradbury, Ray. Fahrenheit 451. New York: Simon & Schuster, 1953.
2. Munday, Jeremy. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. Routledge, 2016.
3. Baker, Mona. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 2018.

4. Залевська, О. Л. Когнітивні аспекти перекладу (на матеріалі англійської та української мов): монографія / О. Л. Залевська. – Черкаси: Видавець ФОП Гордієнко Є. І., 2017. – 232 с.

5. Волошина О. Роль сенсорної лексики у створенні художньої образності (на матеріалі англійської прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 1994. 24 с.

6. Кушнір, В. В. Когнітивно-дискурсивні параметри сенсорної лексики (на матеріалі англійської мови) // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов.¹ – 2020. – Вип. 89. – С. 35-43.

Барановська Д. Ю., Чумак Л.М.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

БРИТАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КОРПУС: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ, ЗМІСТ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

У нашому сьогоденні технологічні та комп'ютерні інновації вже стали звичною рутинною та проникли у всі сфери людської діяльності. Винятком не стала і мовознавча наука – лінгвістика, що за останні 30 років переживає справжнє піднесення та розгалуження на безліч різновидів. Новітні напрями досліджень у сучасній лінгвістиці пов'язуються з традиційними науковими парадигмами – порівняльно-історичною, системно-структурною, антропоцентричною, у межах яких виокремлюються комунікативна лінгвістика, когнітивна лінгвістика, гендерна лінгвістика, корпусна лінгвістика тощо [2].

Історія появи нового напрямку в прикладній лінгвістиці – корпусній лінгвістиці пов'язується з іменами таких науковців як, наприклад, Тім Джонсон, Гай Астон, Джофрі Ліч, Генрі Віддоусон тощо, метою дослідження яких стало створення корпусів текстів і їхнє використання. Результат стрімкого розвитку інформаційних технологій сприяв створенню одного із найбільших мовних корпусів у сучасній англійській мові – Британського національного корпусу (BNC), досвід якого пов'язується з лінгвістичним та інформаційним аналізом різного роду текстів [1].

Історія формування Британського національного корпусу базувалася на фундаменті раніше популярних паперових словників, книг та корпусів з метою об'єднати їх в єдиний електронний варіант. Над розробкою проєкту того часу працювали найбільші мовні компанії та авторські колективи авторитетних словників (наприклад, OUP, Longman, Chambers тощо), спеціальний консорціум науковців, дослідників та лінгвістів Кембриджського та Ланкастерського університетів, включно з урядом Великої Британії для реалізації поставлених задач.

У зв'язку із розгалуженням та різними аспектами визначення текстових корпусів, робота мала бути організованою відповідно до вимог та на базі раніше напрацьованого матеріалу. BNC містить колекцію зі 100 мільйонів зразків усної та письмової британської мови (найрізноманітніші паперові зразки), частина якої займає 90% усього обсягу корпусу, натомість усна (записана розмовна мова) – 10%.

Вигляд, наповнення, категоризація та розробка інтерфейсу Британського національного корпусу мали численні напрацювання. Оновлена версія корпусу 2014 року є цілковитим аналогом раніше створеного у 90-х роках.

Застосування та використання корпусу значно спрощує пошук інформації для науковців та дослідників, адже проєкт задумувався саме для задоволення потреб такої аудиторії. Простий у користуванні зрозумілий інтерфейс допомагає віднаходити із впорядкованої кількості даних потрібний матеріал (Рисунок 1).

Рисунок 1

У результаті залучення великого дослідницького середовища, шляхів реалізації та державної підтримки на всіх рівнях створення, Британський національний корпус постає як окрема структура корпусної лінгвістики нового часу.

Отже, дослідивши ідеї появи та можливості використання Британського національного корпусу у вирішенні різноманітних наукових завдань, пов'язаних з лінгвістичним та інформаційним аналізом природної мови, зазначимо що новітня корпусна лінгвістика є дієвим засобом у вивченні мови. Поєднання великого обсягу інформації з благами інформаційних технологій в єдину працюючу систему значно спрощує процес вивчення та дослідження нового матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Жуковська В. В. Корпусна лінгвістика: історія становлення та сучасний стан. Актуальні лінгвістичні студії (навчальний посібник). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 168–204.
2. Селіванова, Олена Олександрівна. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 711 с.

Соболь Д. І., Білюк І. Л.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АНАЛІЗУ СИНТАКСИЧНИХ СТРУКТУР АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Актуальність теми. Сучасний розвиток штучного інтелекту (ШІ) істотно трансформував підходи до мовного аналізу. У прикладній лінгвістиці особливої ваги набуває аналіз синтаксичних структур, який є ключовим для машинного перекладу, розпізнавання мовлення та побудови діалогових систем. Традиційні граматичні моделі поступово доповнюються або замінюються алгоритмами машинного навчання, здатними ефективно розпізнавати складні граматичні конструкції. У цьому контексті актуальним є дослідження ефективності сучасних нейромережових моделей, таких як GPT-4 і BERT, у порівнянні з класичними лінгвістичними підходами.

Мета дослідження — проаналізувати використання ШІ в аналізі синтаксичних структур англійської мови та оцінити його переваги.

Англійська мова, з її аналітичною структурою та жорстким порядком слів, створює виклики для автоматичного синтаксичного аналізу. Вона містить різноманітні конструкції — від простих до умовних і еліптичних — що потребують не лише формальних граматичних правил, а й контекстного аналізу. Штучний інтелект має перевагу над традиційними методами, моделюючи багаторівневі зв'язки. Класичні підходи такі, як контекстно-вільні граматики та дерева розбору, обмежені в точності при складних структурах. Більш гнучкими стали ймовірнісні граматики (PCFG) та моделі залежного розбору [2, с. 283]. Сучасні нейронні мережі, зокрема трансформери типу BERT, використовують механізм самоуваги, що дозволяє краще враховувати контекст і підвищувати якість аналізу. GPT і BERT ефективно виявляють граматичні залежності, адаптуються до стилю тексту та підтримують автоматичну генерацію, переклад і перевірку. Проблема пояснюваності таких моделей залишається актуальною, стимулюючи розвиток гібридних систем. Загалом, ШІ відкриває нові можливості для лінгвістики та мовних технологій [1, с. 136].

Нейромережі стали основою сучасного NLP, зокрема для синтаксичного аналізу. Рекурентні моделі (RNN) добре працюють із послідовностями, але слабо обробляють довгі залежності. Їхні покращені варіанти — LSTM і GRU —

вирішили цю проблему, дозволяючи ефективно працювати з довгими текстами. Ще більший прорив забезпечили трансформери, зокрема BERT, GPT і T5, завдяки механізму самоуваги, який дозволяє враховувати весь контекст одночасно. T5 став універсальним інструментом «текст у текст», а гібридні моделі використовуються в Google Translate і Grammarly [3, с. 104]. Порівняння з класичними методами, такими як контекстно-вільні граматики та залежний розбір, показує значну перевагу AI-моделей. Хоча традиційні підходи швидші й простіші, вони не враховують контекст і мають обмежену точність у складних випадках. AI-моделі забезпечують гнучкість, високу точність і здатність до обробки неоднозначностей [2, с. 95]. Попри потребу в більших ресурсах, вони поступово витісняють класичні методи, особливо в дослідницьких і прикладних задачах NLP.

У межах експериментального дослідження було проаналізовано можливості моделі ChatGPT у виконанні синтаксичного аналізу англійських речень. Результати показали, що модель ефективно розпізнає частини мови, встановлює граматичні зв'язки, будує синтаксичні дерева й виявляє помилки. Особливо точно ChatGPT працює з простими та «середньо складними» реченнями. Водночас були виявлені обмеження при обробці багатозначних конструкцій, складнопідрядних речень та стилістичних варіацій, що вказує на потребу вдосконалення її контекстного розуміння. Порівняльний аналіз ChatGPT з іншими AI-моделями (BERT, RoBERTa, T5) показав, що кожна з них має власні сильні сторони. BERT демонструє глибоке розпізнавання синтаксичних залежностей, RoBERTa забезпечує ще вищу точність завдяки оптимізованому навчанню, а T5 ефективна у виправленні синтаксичних помилок через принцип перетворення тексту в текст. ChatGPT вирізняється здатністю поєднувати аналіз із поясненням, що робить його універсальним інструментом для навчальних і дослідницьких цілей.

Проведене тестування різних методів — як класичних, так і нейромережових — дало змогу оцінити їхню точність, швидкість і здатність враховувати контекст. AI-моделі значно перевершують традиційні (CFG, залежний розбір) за точністю (до 95%) і контекстним розумінням, однак поступаються їм за швидкістю обробки. Класичні алгоритми швидкі, але негнучкі — вони не справляються з багатозначністю й складними синтаксичними зв'язками. Натомість нейромережі глибше аналізують текст, хоч і потребують більше ресурсів, особливо в задачах реального часу.

Висновок. Сучасні моделі штучного інтелекту демонструють високу ефективність в аналізі синтаксичних структур. ChatGPT, BERT, RoBERTa та T5 забезпечують точність і адаптивність, недоступні для класичних підходів. Водночас виклики пов'язані з інтерпретацією рішень нейромереж та високими обчислювальними затратами залишаються актуальними. Подальші дослідження мають зосередитися на підвищенні пояснюваності AI-моделей і зменшенні їхньої ресурсомісткості для практичного застосування у мовознавстві, освіті та автоматичній обробці текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Використання нейронних мереж у лінгвістиці. Л. А. Романюк. Сучасні дослідження в прикладній лінгвістиці. 2023. № 3. С. 55-67. Режим доступу: <https://appl-ling-journal.lviv.ua/issues/3-2023/>
2. Лінгвістичні моделі обробки текстів: теорія та практика. О. С. Тарасов. Харків: НТУ "ХПІ", 2023. 214 с. Режим доступу: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/7562>.
3. Natural Syntax, Artificial Intelligence and Language Acquisition. A. M. Jacobs, M. A. Ziegler. Information. 2023. Т. 14, №7. С. 418. Режим доступу: <https://www.mdpi.com/2078-2489/14/7/418>

Козакевич А. О., Чумак Л. М.

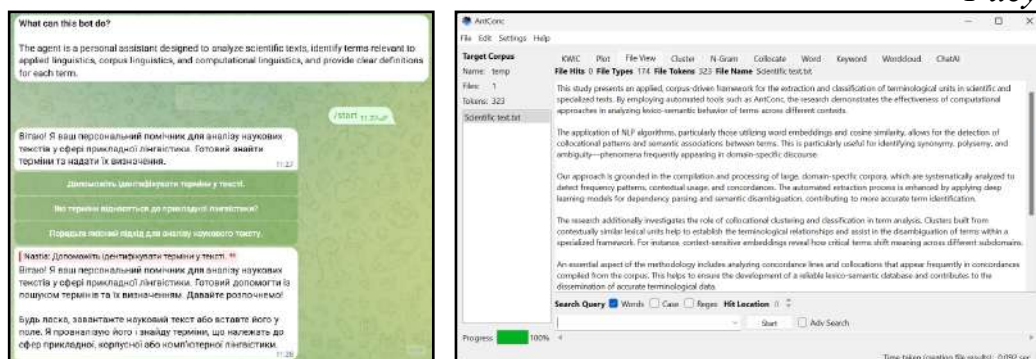
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТЕХНОЛОГІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЛІНГВІСТИЦІ: ВИКОРИСТАННЯ ЧАТ-БОТІВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

Дослідження інтеграції технологій штучного інтелекту в лінгвістиці, зокрема застосування чат-ботів як інноваційних інструментів для вивчення, інтерпретації та осмислення термінологічних одиниць у наукових текстах, дозволяє оптимізувати процес створення термінологічних глосаріїв, зробити його менш трудомістким і більш точним. Потенціал чат-ботів та їхня роль у формуванні термінологічної компетенції студентів філологічних спеціальностей, виявляє практичну цінність як у навчальному середовищі, так і у дослідницькій діяльності фахівців з прикладної та комп'ютерної лінгвістики, які працюють з галузевими текстами.

Важливим інноваційним підходом як у навчальній, так і науковій діяльності є впровадження новітніх технологій, зокрема чат-бота, реалізованого в середовищі Telegram, як зручного й доступного інтерфейсу для взаємодії з мовною моделлю на базі GPT. Telegram надає швидкий і інтуїтивно зрозумілий спосіб комунікації, що дозволяє користувачу отримувати роз'яснення складних термінів у режимі реального часу, уточнювати їхнє вживання, порівнювати контекстуальні значення, а також отримувати приклади їхнього застосування з наукових текстів.

Поєднання принципів роботи Telegram-бота та програми AntConc^[1] (Рис. 1) стає потужним інструментом для корпусного аналізу термінологічних одиниць. За допомогою AntConc є можливість створювати міні-корпуси наукових текстів з фокусом на галузеву термінологію. Зазначена програма використовується для автоматизованого виділення частотної лексики, аналізу колокацій, контекстуального оточення термінів та побудови ключових словників. Отримані з корпусу дані слугують також основою для запитів до чат-бота^[2] в Telegram, який забезпечує інтерпретацію та пояснення виявлених термінів, а також генерує адаптовані пояснення для непідготовленого користувача.

Принцип роботи Telegram-бота та програми AntConc

Завдяки взаємодії цих двох інструментів – AntConc як аналітичного ядра та Telegram-бота як інтерфейсу взаємодії з користувачем – з'являється можливість створити ефективну модель вивчення наукової термінології, що поєднує дані з реального корпусу текстів з гнучкістю штучного інтелекту.

Адаптація запитів до чат-бота^[3] забезпечує більш точне формулювання інформаційних потреб користувача. Так, наприклад, при коректному формулюванні запитів чат-бот у Telegram може не лише надавати визначення терміна, а й пояснювати семантичні нюанси, етимологію, галузеву специфіку та навіть пропонувати приклади вживання з відповідних контекстів. Це дозволяє у навчальному процесі не просто механічно запам'ятовувати значення слів, а й формувати глибоке розуміння їхньої функції у науковому дискурсі.

Порівняння традиційних методів вивчення термінології (словники, глосарії, підручники) з застосуванням інтерактивних інструментів виявляє, що чат-боти, особливо при взаємодії з реальним корпусом через AntConc, надають більш динамічні, персоналізовані та контекстуальні відповіді, ніж фіксовані словникові дефініції. Таким чином, штучний інтелект здатен не замінити, а розширити традиційні джерела знань, перетворюючи навчальний процес у більш адаптивний та інтерактивний.

Модель інтеграції таких чат-ботів у навчальні курси, наприклад, з термінології, фахової англійської мови та дисциплін перекладацького спрямування, дозволяє створювати спеціалізовані сценарії навчального спілкування з ботом (промптів), які б активізували не лише рецептивні, а й продуктивні навички користувача, включно з формулюванням дефініцій, перекладом, побудовою термінологічних сіток. Ця модель може стати базовою для формування цифрових компетентностей у галузі прикладної лінгвістики та термінознавства.

Така модель здатна значно підвищити ефективність термінологічної підготовки, стимулює самостійну аналітичну діяльність користувача та сприяє більш глибокому засвоєнню предметної лексики. Чат-бот у Telegram проявив себе як зручний інструмент мікронавчання, який може бути інтегрований у навчальні курси або використаний для самостійного вдосконалення термінологічної грамотності.

Отже, використання чат-ботів на базі штучного інтелекту, інтегрованих у такі платформи, як Telegram, у поєднанні з корпусним аналізом у програмі AntConc, відкриває нові перспективи для вивчення та осмислення наукової термінології. Такий підхід не лише підвищує ефективність засвоєння спеціалізованої лексики, а й формує у користувачів навички критичного мовного аналізу, сприяє розвитку цифрової грамотності та адаптації до сучасних вимог лінгвістичної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Anthony, L. *AntConc (Version 3.5.9) [Computer Software]*. Tokyo: Waseda University. 2019. <https://www.laurenceanthony.net/software> (дата звернення 07.05.2025)
2. Терлецька Т. С., Коваленко І. І. Використання чат-ботів на основі великих мовних моделей у науково-педагогічній діяльності викладачів, Київ, 2024. С. 194-215. https://www.researchgate.net/publication/380184525_VIKORISTANNA_CHAT-BOTIV_NA_OSNОВI_VELIKIH_MOVNIH_MODELEJ_U_NAUKOVO-PEDAGOGICNIJ_DIALNOSTI_VIKLADACIV (дата звернення 07.05.2025)
3. Малиш К., Чабан С., Приходько Я., Наливайко О. Чат-боти у навчанні: перспективи та ризики, Харків, 2023. (дата звернення 07.05.2025)

Німець О.С., Чумак Л. М.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

РОЗРОБКА ДВОМОВНОГО КОРПУСУ ДЛЯ ШТУЧНОЇ ДОТРАКІЙСЬКОЇ ТА ПРИРОДНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ (НА МАТЕРІАЛІ ЗВУКОВОГО РЯДУ СЕРІАЛУ У ЖАНРІ ФЕНТЕЗІ «ГРА ПРЕСТОЛІВ»)

Останнім часом, у зв'язку з інтенсивним розвитком технологій машинного перекладу, постає проблема в нестачі якісно структурованих і лінгвістично репрезентативних мовних ресурсів, зокрема паралельних корпусів. Така ситуація ускладнює забезпечення високого рівня контекстуальної відповідності та стилістичної адекватності машинного перекладу, особливо у випадку рідковживаних або штучних мов і спеціалізованих тематик.

У контексті міжкультурної комунікації зростає інтерес до штучних мов, які відіграють важливу роль як у художній літературі та кіномистецтві, так і в експериментальних лінгвістичних дослідженнях.

Штучна мова – міжнародна мова, яка створюється з поєднання характеристик природних мов та є допоміжним засобом міжнародного спілкування [1, с. 625]. Такі мови виступають не лише як засіб художньої експресії, але також як інструмент для аналізу мовної структури та когнітивного сприйняття мовлення. Наприклад, у серіалі в жанрі фентезі «Гра престолів» було створено штучну мову для відтворення автентичності та підвищення

переконливості вигаданого народу воїнів-кочівників, яка отримала назву «дотракійська мова».

Дотракійська мова – це штучна мова, поява та використання якої пов'язано з мовознавцем Девідом Дж. Петерсоном для телевізійної адаптації циклу романів «Пісня Льоду й Полум'я» письменника Джорджа Реймонда Річарда Мартіна. Оскільки ця штучна мова має цілісну фонетичну, лексичну та граматичну системи [2], вона стала предметом вивчення лінгвістів, перекладачів та фанатів вищезазначеної серії романів та серіалу «Гра престолів».

Аналіз звукового складу цієї штучної мови показав, що дотракійська мова характеризується чіткою та грубою вимовою з переважанням твердих приголосних, що відображає жорстоку та войовничу натуру дотракійців. Варто зазначити, що фонологічна структура дотракійської мови складається з 27 звуків, серед яких 23 одиниці – це приголосні та лише 4 – це голосні звуки [4, с. 9–22].

Лексичний склад дотракійської мови формувався з урахуванням культурного контексту вигаданого народу та є обмеженим через штучність мови. Тому словниковий запас стосується тем війни, коней, природи та побутового життя, тоді як спеціалізовані поняття, які не відносяться до опису культури дотракійців, представлені слабо, або взагалі відсутні [4, с. 85–94].

Граматична система дотракійської мови, незважаючи на обмеженість функціонального використання, є лінгвістично цілісною. Цей факт дозволяє утворювати повноцінні речення, виражати граматичні категорії різних частин мови, зберігаючи при цьому логіку та структурну стабільність [4, с. 33–79].

З метою експериментального створення паралельного корпусу дотракійської та англійської мов фрагменти реплік звукового ряду дотракійської мови в першому сезоні серіалу «Гра престолів» було перенесено в текстовий формат шляхом транскрибування усного мовлення персонажів, представленого в серіалі, із подальшою адаптацією до письмового формату. Натомість англійська частина паралельного корпусу заснована на офіційних субтитрах серіалу «Гра престолів», що забезпечило точну передачу діалогів та контексту.

Надалі репліки було протеговано відповідно до серій першого сезону серіалу «Гра престолів», в якій вони з'явилися, а також персонажу, який промовив репліку. Така структура дозволяє користувачу здійснити аналіз мовних особливостей, характерних для окремих героїв серіалу, що забезпечує детальний лінгвістичний аналіз взаємодії штучної мови із сюжетними елементами та особливостями характеру персонажів.

Для укладання паралельного корпусу було використано інтегровані мови вебпрограмування, а саме: JavaScript, HTML і CSS. Програма створена у вигляді вебсайту за допомогою редактору початкового коду Visual Studio Code. Зазначені вище мови вебпрограмування є трьома ключовими технологіями, які забезпечують функціональність, структуру та стиль вебсайту.

У зв'язку з невеликою кількістю офіційних джерел вивчення дотракійської мови, формування паралельного корпусу дотракійської та англійської мов стає фундаментальним кроком для розвитку мовних технологій і поглиблених лінгвістичних досліджень феномену створення штучних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Волков А., Скаб М. Штучні мови. *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*. Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 625-626
2. Бушковська Н. Валар моргуліс! Інтерв'ю з тим, хто створив дотракійську та валерійську мови для "Гри престолів". *Українська правда. Життя*: електрон. газета. 2019. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2019/04/17/236572/> (дата звернення: 25.04.2025)
3. Готинчан Т.І. Основи веброзробки: HTML і CSS. Частина 1 : навчальний посібник / Т.І. Готинчан Чернівці : Чернівецький національний університет, 2023 С. 208.
4. Peterson David J. Living Language Dothraki: A Conversational Language Course Based on the Hit Original HBO Series Game of Thrones. Living Language, 2014. P. 132.

Шарапанюк А.В., Дячук Н.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПЕРЕКЛАД ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ ОПИСУ ПРИРОДИ НА МАТЕРІАЛІ СТАТЕЙ NATIONAL GEOGRAPHIC

У сучасному світі вимоги збереження стану довкілля та розвиток екологічного мислення людей потребують все більшої уваги. У формуванні уявлень про навколишній світ та розвитку екологічної свідомості вагомую роль відіграє National Geographic як один з найвідоміших та найбільш змістовних джерел науково-популярної інформації про природу, публікації якого перекладаються багатьма мовами світу, у тому числі й українською. Якісний переклад статей природоохоронного змісту є необхідним для висвітлення актуальних екологічних питань широкому колу читачів, розвитку екологічної культури людей.

Публікації National Geographic розраховані на читачів, які дуже відрізняються між собою за багатьма критеріями, тому вони мають бути доступними для кожного читача. Ця мета досягається за допомогою точності висловлювань, достовірності інформації, аргументованості точки зору автора. Для ефективного сприйняття матеріалу читачем має бути ретельно прорахований набір лексичних засобів для опису природи, які використовуються публіцистом [1, с.16].

У статтях National Geographic природа зображується за допомогою різноманітних лексичних засобів: точної та описової лексики, що передбачає використання термінів для опису природних явищ, рослин, тварин, географічних об'єктів тощо, які вживаються з прикметниками та прислівниками, що сприяє сприйняттю читачем яскравої образності тексту; спеціалізованої термінології з поясненнями, що робить інформацію зрозумілою для широкого кола читачів; образних мовних засобів, які слугують створенню яскравих образів та здійснення

емоційного впливу на читача – метафори, порівняння, персоніфікації, синекдохи та інших тропів; емоційно-забарвленої лексики, яка викликає відповідні емоції у читачів; повтори, які допомагають виділити важливі ідеї тощо.

Кожна стаття National Geographic має свій набір лексичних засобів для передачі відповідної інформації. Стилiстичнi особливостi текстiв залежать вiд цiлей, якi ставлять перед собою публiцисти. Якщо цiллю є тiльки iнформування читачiв про певнi подiї, ситуацiї чи явища, то в такому випадку для опису природи використовується стилiстично нейтральна лексика, стилiстично немаркованi синтаксичнi структури, а також наявна стислiсть та чiткiсть подачi матерiалу. Але якщо цiллю є надання певного погляду на ситуацiю, щоб запевнити читачiв у правильностi певної точки зору, то даний стиль комбiнує логiчнiсть викладу та наявнiсть емоцiйного забарвлення, тобто має в собі ознаки iнформативного та впливового стилiв. Як правило, газетно-публiцистичнi публiкацiї стилiстично неоднорiднi, або, по великому рахунку, гiбриднi [2, с.100].

Складнiсть перекладу лексики опису природи полягає у вiдсутностi прямих еквiвалентiв, наявностi культурних вiдмiнностей у сприйняттi явищ природи, а також у потребi передачi стилiстичних деталей та висвiтлення точностi наукової iнформацiї. Неякiсний переклад може спричинити викривлення змiсту, втрату образностi та емоцiйного впливу матерiалу.

Переклад наукових термiнiв вимагає не лише знань вiдповiдникiв цих термiнiв у мовi перекладу, а й розумiння їхнього значення та контексту вживання. При передачi власних назв необхідно звертати увагу на усталенi варiанти перекладу, транслiтерацiю та транскрипцiю, вiдповiднi культурнi значення. Переклад фразеологiзмiв може спотворити змiст написаного, тому потрiбно знати еквiвалентнi вирази у мовi перекладу або використовувати описовий переклад. При перекладi у статтях метафор, порiвнянь, епiтетiв та iнших тропiв, якi формують яскравi образи у свiдомостi читача, потрiбно зберегти передачу образностi у мовi перекладу. Загалом завданням перекладу статей National Geographic є передача точностi усiєї iнформацiї, збереження читабельностi тексту, що вимагає вiд перекладачiв ґрунтовних знань обох мов, уважностi до деталей, знання культурних вiдмiнностей, тобто високого рiвня професiоналiзму.

Якiсний переклад статей видання National Geographic не лише передає читачу точну iнформацiю, яку зобразив автор, але й сприяє розвитку екологiчної свiдомостi широкого кола читачiв, а також може слугувати збагаченню української мови новими термiнами i поняттями у галузi екологiї та природознавства, що дозволить прослiдувати, як формується українська мовна картина природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови: Навч. посіб. – Львів: Світ, 2003. – 432 с.
2. Порівняльна стилістика англійської і української мов. Вид. 2-е перероб. і допов. Навч. посібник. / Олена Дубенко. – Вінниця: Нова Книга, 2011. – 328с.

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АВТОРСЬКИХ СТИЛІВ У ПЕРЕКЛАДАХ

Одним із пріоритетних завдань перекладача художнього тексту є збереження індивідуального авторського стилю. Ідіостиль – це сукупність мовних, стилістичних, композиційних і образних особливостей, притаманних конкретному автору. Саме через ідіостиль письменник реалізує свій художній задум, формує атмосферу твору, творить образи персонажів і розкриває смислові нюанси. Відповідно, у перекладі надзвичайно важливо не лише передати зміст, а й зберегти стилістичну своєрідність оригіналу.

Згідно з дослідженнями сучасних українських лінгвістів, ідіостиль можна аналізувати за кількома параметрами: морфологічними, синтаксичними, лексико-семантичними, стилістичними, композиційними, графічними тощо [2, с. 146]. На думку У. Тацакович, важливим є і зіставлення цих параметрів у вихідному й перекладеному текстах, адже це дозволяє встановити, які елементи було збережено, трансформовано або втрачено [2, с. 148].

Окремої уваги заслуговує питання співвідношення авторського стилю і стилю перекладача. У процесі перекладу відбувається взаємодія двох ідіостилів: автора та перекладача, і саме від рівня професіоналізму останнього залежить ступінь стилістичної адекватності. Стилістика перекладу часто є «стилістикою компромісу» між мовними нормами цільової мови, авторськими інтенціями і власними уподобаннями перекладача [3, с. 278].

На думку Г. Сидорук та О. Шевчук, перекладач повинен бути водночас філологом, психологом, стилістом і культурологом, адже збереження стилю передбачає глибоке розуміння епохи, менталітету, культурного контексту, у якому творив автор [1, с. 72]. Особливо це важливо при перекладі таких авторів, як Чарльз Діккенс, стиль якого відзначається складною синтаксичною організацією, іронією, експресивною лексикою та соціально маркованими діалектами персонажів.

Успішна стилістична трансляція потребує ретельного добору мовних засобів, здатних передати авторські образи і стильові домінанти. У деяких випадках перекладач може вдаватися до компенсаторних стратегій — введення стилістичних аналогів, додаткових елементів або контекстуальних пояснень, що компенсують втрату стилістичних нюансів [3, с. 279]. Водночас надмірна інтерпретація з боку перекладача може призвести до викривлення авторського задуму, тому баланс між вірністю і творчістю є основоположним принципом якісного художнього перекладу.

Отже, збереження авторського стилю в перекладі є не лише технічним, а й естетичним і етичним завданням. Воно потребує високого рівня мовної інтуїції, культурної обізнаності та глибокого розуміння художнього тексту як багаторівневої структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Сидорук Г. І., Шевчук О. О. Мовностилістичні особливості відтворення художнього тексту українською мовою // Міжнародний філологічний часопис. - К. : НУБіП України, 2019. - Том 10, № 1. - С. 71-77
2. Тацакович У. Індивідуальний перекладацький стиль та параметри його аналізу // Folium. - 2023. - № Спецвип. - С. 144–149.
3. Шум О. В. Особливості трансляції ідіостилю та стилю перекладача (на прикладі романів В. Барки, О. Гончара та І. Багряного) // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. - 2014. - Вип. 11. - С. 277-280

Барсукова Є. І., Очковська А. П.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО СУБ'ЄКТНО-ПРЕДИКАТИВНОГО ІНФІНІТИВНОГО ЗВОРОТУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Особливості перекладу суб'єктно-предикативного інфінітивного звороту українською мовою є важливою темою у перекладознавстві, особливо у контексті англо-українських текстів. Цей тип звороту, який складається з суб'єкта та інфінітива, у англійській мові виконує різноманітні функції, але його передача українською часто викликає труднощі через різницю у граматичних структурах і синтаксичній організації обох мов.

Дослідження підкреслюють, що у процесі перекладу інфінітивного звороту необхідно враховувати як граматичні, так і прагматичні чинники. Наприклад, в англійській мові інфінітив може вживатися для передачі певної суб'єктно-предикативної інформації, що в українській часто доводиться передавати через складнопідрядні речення або інші синтаксичні конструкції (зокрема, описові звороти) для збереження змісту і логічності викладу [3]. Водночас українські перекладачі часто вдаються до таких трансформацій, як заміна інфінітива дієслівною формою в особовому реченні, що дозволяє точніше відтворити відтінки значення і стилістичну навантаженість оригіналу [2].

Однією з ключових граматичних конструкцій англійської мови, що викликає труднощі під час перекладу українською, є суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот типу *He seems to come today; He appears to have changed; He tends to avoid people; He is likely to win*; де займенник *he* виступає формальним підметом дієслів групи (*seem, appear, tend, be likely*), а інфінітивна група утворює предикативний зв'язок з цим підметом [4].

Варто зазначити, що суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот в англійській мові має кілька структурних варіантів, кожен з яких потребує окремого підходу при перекладі. Конструкція "*Complex Subject*" з дієсловами сприйняття, розумової діяльності та повідомлення (*to see, to know, to believe, to report*) зазвичай перекладається підрядним з'ясувальним реченням зі

сполучниками "що", "як", "ніби". Наприклад, *"He is known to work hard"* перекладається як "Відомо, що він багато працює" [1]. При цьому відбувається трансформація синтаксичної структури речення з повною зміною його комунікативної перспективи.

Особливу складність становить переклад конструкцій з модальними дієсловами та їх еквівалентами. Наприклад, зворот *"to be likely/unlikely to do something"* часто потребує введення модальних слів "імовірно", "наверряд чи" у поєднанні з підрядним реченням: *"The prices are likely to increase"* – "Імовірно, що ціни зростуть" [1]. У цьому випадку інфінітивна конструкція перетворюється на повне речення зі збереженням модального значення ймовірності.

При перекладі конструкцій з дієсловами, що виражають дозвіл, наказ або примус (*to allow, to order, to make*), часто використовується трансформація номіналізації з введенням іменників "дозвіл", "наказ", "примус" або відповідних дієслів: *"He was ordered to leave"* – "Йому наказали піти" або "Він отримав наказ піти" [1]. Такий підхід дозволяє зберегти семантичне навантаження оригіналу з адаптацією до норм української мови.

Значний інтерес для перекладознавчого аналізу становлять випадки, коли суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот виконує функцію модифікатора в реченні. У таких випадках перекладачі часто вдаються до прийому розгортання імпліцитної інформації: *"This problem is too complex to solve immediately"* – "Ця проблема занадто складна, щоб її можна було вирішити негайно" [1]. Тут інфінітивна конструкція трансформується у підрядне речення мети з додатковим введенням модального компонента можливості.

З точки зору когнітивної лінгвістики, концептуальні відмінності між англійською та українською мовними картинами світу також впливають на переклад інфінітивних конструкцій. Англійська мова, будучи аналітичною, тяжіє до компактності вираження і часто використовує інфінітивні звороти для економії мовних засобів. Українська мова, як синтетична, віддає перевагу розгорнутим структурам з експліцитним вираженням граматичних та семантичних зв'язків. Ця фундаментальна різниця зумовлює необхідність структурної перебудови речення при перекладі.

Важливим аспектом перекладу суб'єктно-предикативних інфінітивних зворотів є збереження темпоральних характеристик дії. В англійській мові інфінітив може мати форми часу і стану (*Perfect Infinitive, Continuous Infinitive*), які вимагають додаткових лексичних або граматичних засобів при перекладі українською: *"He seems to have been working on this project for years"* – "Здається, він працює над цим проектом уже кілька років". У цьому випадку доводиться вводити додаткові лексичні маркери часу для адекватної передачі темпоральних відношень.

Загалом, переклад суб'єктно-предикативного інфінітивного звороту вимагає від перекладача глибокого розуміння мовних особливостей і здатності адаптувати граматичні структури до української мовної системи, щоб зберегти точність і виразність вихідного тексту.

Таким чином, переклад англійського суб'єктно-предикативного інфінітивного звороту українською мовою становить комплексну перекладацьку

проблему, що потребує врахування структурних, семантичних та прагматичних аспектів обох мов. Успішний переклад залежить від уміння перекладача визначити функцію звороту в конкретному контексті та обрати оптимальний спосіб його передачі з урахуванням норм і традицій української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
2. Капацина А. Відтворення англійських граматичних емпатичних конструкцій як перекладознавча проблема. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку* : тези І Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 15 берез. 2018 р.) / гол. ред. К.І. Мізін ; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 78-79.
3. Кравченко Т. М., Пагутяк Ю. Структурні особливості перекладу інфінітивних конструкцій англійської мови на українську. *Міжнародний науковий журнал "Освіта і наука"* / гол.ред. Т.Д. Щербан, заст. гол. ред. J. Piwowarski, В.В. Гоблик. Мукачєво-Ченстохова : РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2018. № Вип. 24(1). С. 131-135.
4. Очковська А. П. Синтаксична структура інфінітивного компонента в сучасній англійській мові: дис. ... канд. філол. наук. Київ: КУ імені Бориса Грінченка, 2018. 271 с.
URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23776/1/дис._Очковська_А.П._2018%20%283%29.PDF (дата звернення: 04.04.2025).

Кондратенко А. О., Очковська А. П.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ГЕНДЕРНО МАРКОВАНИХ ЕЛЕМЕНТІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ВІРДЖИНІ ВУЛФ «ОРЛАНДО»

Переклад творчості Вірджинії Вулф завжди стикається з викликами, що виникають з її експериментального стилю, потоку свідомості та гри з гендером. У романі «Орландо» авторка навмисно розмиває межі між чоловічим і жіночим, часто змінюючи займенники, використовуючи нетипові конструкції та посиляючись на зміну зовнішності через одяг. Український переклад такого твору вимагає не лише художньої краси, але й відтворення гендерної плинності.

Одним із ключових підходів є лексична нейтралізація займенників, що підкріплюються дослідженням М. Мороз [1]: перекладачі свідомо уникають усталеного «він» чи «вона», використовуючи безособові дієслова або звернення до імені персонажа, щоб підтримати відчуття непевності статі. В оригіналі: *«Orlando had become a woman – there is no denying it. But in every other respect,*

Orlando remained precisely as he had been [5].» В українському перекладі Т. Дуди: «Орландо став жінкою – цього не можна заперечувати. Але в усіх інших відношеннях він лишився тим, ким був [4].»

Авторка навмисне зберігає чоловічий займенник «*he*» навіть після трансформації героя. Це дозволяє уникнути надмірної конкретизації статі та зберегти початковий ефект розмитості.

Синтаксична реплікація потоків свідомості також відіграє важливу роль у відтворенні думок персонажа, що узгоджується з роботою П. Рубан [2]. У «Орландо» Вулф часто використовує нестандартну пунктуацію для передачі миттєвих стрибків думок та коливань ідентичності. Збереження таких пунктуаційних рішень підтримує внутрішній діалог персонажа і його гендерну невизначеність. В оригіналі: «*And then – there was the bluebell behind the ear, and the swish of the petticoats, and the murmur of innumerable bees in the valley, and everything drowsed, and everything shimmered, and she was herself a reflection in a mirror, a reflection of something else..*» [5] у перекладі «А тоді – дзвіночок за вухом, шелест пелеринки, і гул безлічі бджіл у долині, і все дрімало, і все тремтіло в мареві, і вона сама була відображенням у дзеркалі, відблиском чогось іншого...[4]»

Використання сучасних прийменників і вставних конструкцій дозволяє передати характерну інтимність В. Вулф. В оригіналі: «*For she had a great variety of selves to call upon, far more than we have been able to find room for; and the selves were so numerous that sometimes she could hardly remember which was the real one [5]*» у перекладі Т. Дуди «Вона мала безліч «я», до яких можна було докричатися, набагато більше, ніж ми змогли б вмістити; було їх так багато, що вона часом і сама не могла згадати, котре з них справжнє [4].»

Як зазначає О. Гнатовська, модні метафори в романі служать не просто ілюстрацією історичної атмосфери, а підтримують гендерний експеримент. Перекладачам доводиться вирішувати: адаптувати згадки про тканини та аксесуари до сучасного українського читача чи залишити оригінальні терміни з примітками. Це дає змогу зберегти історичну точність або залишити метафоричне навантаження без втрат [3].

«*For the clothes wear us and not we them; they mould our hearts, our brains, our tongues to their liking [5].*» – «Адже не ми носимо одяг, а одяг носить нас; він ліпить наші серця, розум і язик на свій лад [4].» В аналізованому літературному творі метафора одягу функціонує як репрезентація сили, що конструює ідентичність персонажів, тим самим підкріплюючи наративну ідею гендерної флюїдності.

Компенсація гендерної градації через лексико-стилістичні рішення враховує особливості української граматики. Оскільки українська мова не має нейтральних займенників третьої особи, то передача гендерної плинності вимагає творчих підходів: перекладачі можуть чергувати чоловічі й жіночі форми або використовувати звертання на ім'я. В оригіналі: «*Orlando, in the act of slicing at the head of a Moor, turned round, saw the Ambassador's daughter, and fell in love [5].*» Інтерпретація на українську «Орландо, саме в ту мить, як заносив меч, щоб стягти голову Мавру, обернувся, побачив доньку посла – і закохався

[4].» Після трансформації статі персонажа, збереження імені «*Orlando*» як основної номінації дозволяє уникнути акцентуації гендерної приналежності через займенники, що є вагомою перевагою для забезпечення нейтральності при міжмовній передачі тексту.

Пратекстові інтервенції, такі як передмови та коментарі перекладача, можуть пояснити читачеві концепцію перформативності, підтримуючи ідеї Вулф про гендер як соціальний конструкт. Це допоможе зрозуміти вибір певних компромісних конструкцій.

Міжтекстові алюзії в «Орландо», що посиляються на інші твори Вулф чи літературні цитати, потребують вирішення, такі як: передавати їх у прямому вигляді чи адаптувати для українського контексту з примітками. «*Green in nature is one thing, green in literature another. Nature and letters seem to have a natural antipathy; bring them together and they tear each other to pieces* [5].» У перекладі Т. Дуди: «Зелений у природі – це одне, зелений у літературі – зовсім інше. Природа й література, здається, мають природжену антипатію; звести їх разом – і вони розірвуть одне одного на шматки [4].»

Застосування соціокультурного контексту з огляду на сучасні гендерні зрушення важливе для розвитку гендерної обізнаності в українському перекладі «Орландо». Це відображається у виборі лексичних засобів: уникненні трансфобних конотацій та додаючи пояснювальні ремарки, які наголошують на більш широкому спектрі гендерних досвідів, передбачених Вулф. Вираз «*It is a strange fact, but nobody speaks of it; and nobody writes of it*» [5] у перекладі: «Це дивний факт, але ніхто про нього не говорить; і ніхто про нього не пише [4]» демонструє існування соціокультурного табу на обговорення питання зміни статі, характерного для епохи написання роману. У сучасному контексті така цитата може бути доповнена пояснювальною приміткою, що інтерпретує трансформацію Орландо не як біологічну зміну, а як художнє утілення ідеї гендерної флюїдності. Ця концепція сьогодні визнана складовою розширеного розуміння спектра гендерних ідентичностей, що відображає сучасні підходи до теми.

Отже, переклад гендерно маркованих складників у творах Вірджинії Вулф потребує багатшарового підходу, що поєднує лексичну нейтралізацію, синтаксичне повторення потоків свідомості, відтворення метафор моди, компенсацію граматичних обмежень української мови, продуману пратекстову підтримку, збереження міжтекстових алюзій та врахування нинішніх соціокультурних змін. Така комплексна стратегія дозволяє перекладачеві не тільки передати художню форму Вулф, але й зберегти її гендерну революційність, роблячи український текст автентичним та водночас зрозумілим для сучасного читача.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Мороз, М. Ю. (2024). Роль гендерної нейтралізації у відтворенні гендеру в українсько-англійському перекладі військової термінології. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/68609>

2. Рубан, П. О. (2024). Значення гендерних маркерів при перекладі офіційно-ділових промов. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/6655>
3. Гнатковська, О. (2013). Суб'єктивність художнього дискурсу: гендерний аспект. *Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія*, (667), 141-147. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvchnugf_2013_667_19.pdf
4. Вулф Вірджинія. Орландо : біографія / Вірджинія Вулф; пер. з англ. Тамара Дуда. — Київ : ВГ «Ще одну сторінку», 2024. — 288 с.
5. Woolf V. Orlando: A biography. Tavistock Square: The Hogarth press, 1928. 122 p.

Сич А. П., Очковська А. П.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДЖОДЖО МОЙЄС «ДО ЗУСТРІЧІ З ТОБОЮ»

Джоджо Мойєс є популярною англійською романісткою, твори якої захоплюють своїм сюжетом. Художній ідіостиль Мойєс демонструє вияв індивідуального творчого осмислення літературної та живої мови крізь призму численних реалій культурної суті та ідейно-тематичного різноманіття текстів загальної культури.

Індивідуальний стиль англійської романістки характеризується надзвичайною точністю та детальністю у змалюванні персонажів і розкритті їхнього внутрішнього світу. Письменниця майстерно передає автентичність, глибину й емоційну повноту переживань героїв своїх творів. З метою підсилення емоційного впливу вона активно застосовує техніку паралельної розповіді, що забезпечує динамічне та багатопланове переплетення сюжетних ліній. У художньому світі Джоджо Мойєс вагомого значення набуває кожна, навіть найменша, деталь, що відіграє суттєву роль у створенні атмосфери й образної структури тексту. Для досягнення експресивності та образності письмового мовлення письменниця вдається до використання широкого спектра стилістичних фігур, обираючи ті з них, які найбільш відповідають її творчому задуму та формують авторське мовлення як прояв індивідуального стилю. [1:6 – 12].

У процесі перекладу художніх творів перекладачі широко застосовують трансформації як ефективний інструмент для точної передачі змісту оригіналу. Одна з найґрунтовніших і систематизованих класифікацій лексичних та граматичних трансформацій представлена у працях Людмили Науменко та Анжели Гордєєвої, які узагальнили основні види трансформацій, що охоплюють

лексичні, граматичні та стилістичні рівні. Зокрема, до лексичних трансформацій вони відносять вибір варіантного відповідника, описовий переклад, конкретизацію, генералізацію, антонімічний переклад, калькування, транслітерацію та транскрипцію. Граматичні трансформації включають заміну частин мови, додавання та вилучення елементів, зміну порядку слів, а також трансформації числа, роду та виду дієслів. Стилiстичні трансформації охоплюють логізацію, експресивацію, архаїзацію та модернізацію, які сприяють адаптації тексту до стилістичних норм мови перекладу та забезпечують адекватність передачі змісту оригіналу [2].

В українському перекладі роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою», застосовуються такі перекладцькі трансформації:

1. контекстуальна заміна, а саме фразеологічна заміна, наприклад:

«*Raining cats and dogs*» [4]. – «Ллє як з відра [3]».

Переклад англomовного фразеологізму «*Raining cats and dogs*» як українською еквівалентною приказкою «Ллє як з відра» є прикладом фразеологічної трансформації, що застосовується, коли фразеологізм в мові оригіналу не має буквального відповідника в мові перекладу, але існує стилістично й семантично подібний вираз. У цьому випадку передається не дослівне значення а його еквівалентний образний зміст, який забезпечує зрозумілість комунікації.

2. Калькування:

«*I also thought the Sleeping Beautys were sappy*» [4]. – «Я також вважала Сплячих красунь надто недалекими [3]».

Переклад «*Sleeping Beautys*» як «Сплячих красунь» є калькуванням власного імені, реалізованим у межах контекстуальної трансформації для збереження культурного образу й стилістичного ефекту. Крім того, у перекладі відтворено: граматичну форму (множину), образність (через казковий образ), мовну норму цільової мови.

3. Описовий переклад, наприклад:

«*Mr. BlackBerry makes me feel like Miss Gooseberry*» [4]. – «У товаристві містера Блекберрі я почуваюсь зайвою [3]».

Оригінал містить гру слів і культурно зумовлений ідіоматичний вираз *Miss Gooseberry*, який є грою слів, що натякає на англійський вираз «*to play gooseberry*», тобто бути «зайвим третім» у компанії пари закоханих. У перекладі відсутній прямий відповідник цього фразеологізму в українській мові, тому перекладач відкинув каламбур та відтворив зміст «*почуваюсь зайвою*» описово, передаючи суть ситуації без збереження гри слів чи образів. Варто зазначити, що описовий переклад дає змогу передавати зміст оригіналу твору, а також емоційне забарвлення мовою перекладу, шляхом створення зрозумілого та ефективного перекладу для читача.

4. Антонімічний переклад:

«*Everyone I knew hated Monday mornings, but I never minded them* [4]». – «Всі мої знайомі ненавидять понеділки, але я виняток [3]».

У цьому реченні застосовується антонімічний переклад, адже оригінальну фразу замінено на стверджувальне речення. Сенс оригіналу передається, але із використанням антоніму, тобто створюється контраст, підкреслюється відмінність ставлення мовця від інших.

5. Лексико-семантична трансформація, що включає лексичну заміну та конкретизацію, на кшталт:

«*He shoehorned the most unlikely candidates [4]*». – «Він працевлаштував найбезнадійніших кандидатів [3]».

У наведеному перекладі використовується дві лексичні заміни. Дієслово «*shoehorned*» замінюється логічнішим українським варіантом «працевлаштував», який ліпше відтворює зміст оригіналу. Крім того, «*unlikely*» замінюється на «найбезнадійніших». Такий варіант є відповіднішим за контекстом. Наведені лексичні заміни допомагають перекладачеві досягти найбільш вірного виразу сенсу оригіналу та підсилити його емоційне забарвлення і виразність.

6. Генералізація значень, наприклад:

«*People like me? [4]*» – «Таким, як я? [3]».

У наведеному прикладі застосовано перекладацьку трансформацію генералізації, оскільки іменник «*people*» замінюється більш загальним займенниковим означенням «таким», що дозволяє передати узагальнений характер суб'єктів, які маються на увазі в репліці мовця, не втрачаючи при цьому змістової точності. Обраний варіант перекладу зберігає основну ідею оригінального вислову, однак подає її у формі, що є більш характерною для української мови та сприймається природніше носіями.

7. Транскодування, наприклад назва місця «*Skiathos*» зберігається у перекладі як «Скіятос», тобто відповідає практиці транслітерації власних назв, забезпечує збереження оригінального звучання, робить його більш зрозумілим для українського читача, адаптуючи його до норм української вимови.

8. Вибір варіантного відповідника:

«*He's decent, Mrs. T. [4]*» – «Він готовий, місіс Ті [3]»,

У наведеному прикладі лексична одиниця «*decent*» може мати декілька значень, включаючи «пристойний» чи «готовий». Перекладачем вибрано інтерпретацію «готовий», що відповідає контексту ситуації, в якій ідеться про підготовку людини. Разом із цим, використання звернення «місіс Ті» замість повного прізвища, дає змогу зберегти культурну деталь фамільярного, але шанобливого звернення, яке часто використовують в англійській мові.

Таким чином, до характерних ознак індивідуального стилю Джоджо Мойс належать: виклад подій від першої особи, підвищена емоційність та експресивність, яких авторка досягає шляхом активного використання окличних і питальних речень. У більшості випадків письменниця зосереджує увагу читача на внутрішньому емоційному стані головних персонажів, використовуючи багатий арсенал чуттєвої та емоційно забарвленої лексики. Текст роману «До зустрічі з тобою» вирізняється емоційною насиченістю й демонструє, яким

чином мовні засоби можуть слугувати ефективним інструментом вираження почуттів. Використання у процесі перекладу таких перекладацьких трансформацій, як лексична заміна, конкретизація, антонімічний переклад, перефразування, калькування та добір функціональних відповідників, сприяє точнішій передачі смислового навантаження оригінального тексту, а також забезпечує його доступність і зрозумілість для україномовної аудиторії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Войцьо І.М. Дослідження особливостей перекладу, використання інклюзивної лексики та вживання американізмів у творі Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою». *Вчені записки таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія «Філологія». 2020. № 6. С. 6–12. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/part_3/3-3_2020.pdf#page=16 (дата звернення 1.05.2025)
2. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську / Practical Course of Translation from English into Ukrainian: навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2011. 138 с.
3. Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою». URL: <https://worldinbooks.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/do-zustrichi-z-toboyu-22037403.pdf> (дата звернення 5.05.2025)
4. Moyes J. *Me Before You*. URL: <https://2books.su/reader/books/me-before-you-adapted/> (дата звернення 5.05.2025)

Яроменко Я. О., Зорницький А.В.
Житомирський університет імені Івана Франка

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ ФЕНТЕЗІЙНОГО КОЛОРИТУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ РЕБЕККИ ЯРРОС «ЧЕТВЕРТЕ КРИЛО»

Процес відтворення фентезійного колориту у художньому перекладі є складним і багаторівневим завданням, що вимагає від перекладача не лише високого рівня володіння мовами, а й глибокого розуміння жанрової специфіки та культурного контексту. Особливо виразно це простежується у перекладі роману Ребекки Яррос *Fourth Wing* («Четверте крило»), у якому авторка створює насичений деталями, мовними експериментами та міфологічними елементами вигаданий світ. У такому тексті мовні засоби слугують не лише для передачі сюжету, а й для конструювання атмосфери, стилістики та ідентичності персонажів.

Стилістичні засоби допомагають письменникам створювати багатопланові образи та передавати глибину фентезійних світів, додають описам яскравості,

персонажам і місцям дій деталізованості, підсилюють драматизм і підкреслюють надзвичайність подій або героїчність учинків. Саме тому перекладачам важливо відтворювати їх максимально точно, аби зберегти багатство оригінального тексту, передати його атмосферу та емоційну насиченість, одночасно зберігаючи авторський стиль та унікальність вигаданого світу. Тож основною вимогою до перекладу є «досягнення максимально можливої міри адекватності оригіналу» [3, с. 14].

Одна з ключових проблем у перекладі фентезі — передача власних назв, неологізмів та термінів, які не мають усталених відповідників в українській мові. У романі Яррос спостерігаємо значну кількість назв драконів, типів бойових технік, фантастичних істот і військової лексики, які є носіями унікального світу твору. Такі одиниці часто вимагають індивідуального підходу до перекладу, де важливу роль відіграють стратегії трансформації: транскрипція, калькування, адаптація та варіативна семантизація. У процесі перекладу літературних творів жанру фентезі перекладач повинен бути ознайомленим із низкою трансформацій, які застосовуються для передачі понять мови-джерела на цільову мову. Одним із найпоширеніших методів відтворення неіснуючих у вихідній мові або нових для неї елементів є транскодування. Це спосіб перекладу, при якому звукова або графічна форма слова мови-джерела передається за допомогою алфавіту цільової мови. До видів транскодування відносять транскрипцію (літери цільової мови передають звукову форму слова мови-джерела), а також транслітерацію (слово мови-джерела передається графічними засобами цільової мови) [1, с. 26].

Особливо показовими є приклади перекладу назв драконів. Так, *clubtail* перекладено як *булавохвіст*, що є прикладом структурного калькування з елементів *club* (булава) та *tail* (хвіст). Такий варіант дозволяє зберегти як семантику оригіналу, так і стилістичну цілісність перекладу. Інший приклад — *daggertail* → *кинджалохвіст* — також демонструє формально-семантичну кальку, водночас вписуючись у логіку світобудови роману.

Дещо складнішою є передача складених термінів із образним навантаженням, як-от *morningstartail*, перекладеного як *шипастий дрюк*. Тут бачимо не буквально відтворення (ранковозірковий хвіст), а інтерпретацію, що відсилає до середньовічної зброї *morningstar* — шипастої кулі на ланцюгу або держаку. Така трансформація поєднує елементи змістової адаптації та функціонального перекладу, враховуючи впізнаваність культурного концепту для українського читача.

Питання граматичних трансформацій у перекладі “Fourth Wing” також заслуговує на увагу, адже англійська мова, особливо в художньому дискурсі, має значно ширший спектр синтаксичних варіацій, ніж українська. Перекладачка роману активно застосовує низку граматичних трансформацій для досягнення стилістичної відповідності. Однією з таких трансформацій є інверсія та перебудова синтаксичних конструкцій. Наприклад, англійське речення “*And is that a clubtail?*” у перекладі набуває форми “*А він що булавохвостий?*”, що є більш розмовним і емоційно забарвленим варіантом, який краще передає характер персонажа. Також часто спостерігається заміна частин мови: англійські

прикметники або іменники в українському перекладі передаються дієслівними зворотами або підрядними конструкціями.

Наприклад, “*a terrifying creature*” перетворюється на “*істота, що наводить жах*,” що є природнішим для української мови. Ще однією важливою трансформацією є модуляція способу дії: у реченні “*...those spikes will eviscerate a person just as well as a daggertail*,” перекладач додає конструкцію “*так само добре, як це зробить кинджалохвіст*,” тим самим розширюючи порівняння та підсилюючи виразність висловлювання. Усі ці трансформації слугують для збереження смислової точності, природності викладу та стилістичної відповідності оригіналові. Ці приклади демонструють, що граматичні трансформації є не просто механічними замінами, а інструментами змістової та стилістичної адаптації тексту, завдяки яким переклад стає органічним і цілісним.

Важливою складовою фентезійного колориту є ідіолекти персонажів — мовні особливості, які формують їх характер і соціальну позицію. У перекладі “*Fourth Wing*” спостерігається збереження індивідуального стилю мовлення персонажів, переданого через використання розмовних конструкцій, варіативність синтаксису та експресивну лексику. Наприклад, креативна адаптація прізвища головної героїні *Violence* як *Вайо-лють* ілюструє використання фонетичного калькування та авторської трансформації, що не лише передає зміст, але й зберігає гру слів.

Загалом, переклад роману Четверте крило демонструє виважене поєднання різних перекладацьких підходів: з одного боку, спостерігаємо адаптацію тексту до культурного та мовного середовища українського читача, що забезпечує легкість сприйняття і емоційну наближеність до подій; з іншого — збереження окремих елементів оригіналу, зокрема власних назв, мовної гри та стилістичних особливостей, які підкреслюють екзотичність і самотність вигаданого світу. Такий баланс між наближенням до цільової аудиторії та збереженням авторської інтонації дозволяє досягти високого рівня адекватності перекладу, водночас не втрачаючи художньої цінності та жанрової специфіки твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановська Л. М., Альбота С. М. Використання стилістичних засобів для опису персонажів: перекладацький аспект (на основі роману Голлі Блек «жорстокий принц»). Нова філологія. 2022. № 85. С. 22–28. URL: <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/698>
2. Данкевич Т. Переклад авторських неологізмів в англійській мові. Мова і культура. 2014. Вип. 17, т. 3. С. 341–346.
3. Миклащук В. Лексичні та граматичні трансформації перекладу художніх творів з англійської на українську мову (на матеріалі трилогії Сюзанни Колінз “Голодні ігри”) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 035.041. Суми, 2020. 14 с.
4. Вороніна К. Відтворення власних назв творів жанру фентезі українською (на матеріалі роману-казки Дж. Р. Р. Толкіна «*The Hobbit, or there and back again*»). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019, № 39 (том 3). С. 59–62

5. Яррос Р. Четверте крило: пер. з англ. Манько О., Горвата Б.: КСД, 2023. 526 с.

Нижиловська Б.К., Криворучко Т.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТВОРЕННЯ ВЕБ-ЕНЦИКЛОПЕДІЇ МІФОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ НА ОСНОВІ ГРИМУАРІВ

Кваліфікаційна робота присвячена осмисленню демонологічної спадщини в контексті цифрової гуманітаристики, зокрема на прикладі створення веб-енциклопедії на основі гримуарів, з акцентом на Малий Ключ Соломона (Lemegeton). Цей текст не лише окультний артефакт, а багаторівнева структура, що вбирає в себе залишки релігійних, міфологічних, філологічних та юридичних пластів, які потребують наукового прочитання та переінтерпретації в новому цифровому середовищі.

Постаті демонів у тексті не є лише "нечистими духами"- це символічно зафіксовані концепти, що несуть функціональне навантаження: лікування, руйнування, збагачення, пошук істини, руйнування порядку або служіння йому. Ієрархічна система, у якій духи мають титули герцогів, князів, президентів тощо, відображає феодальну модель влади, перенесену у сферу надприродного [3, с.19].

Ключовою частиною роботи є вивчення мовної структури гримуару. Через лінгвістичний аналіз було доведено, що багато імен демонів мають варіативну форму в латині, англійській та українській версіях. Наприклад, ім'я Stolas у латинському тексті має інше смислове навантаження, ніж в англійському перекладі, де воно набуває астрономічної і ботанічної інтерпретації: «Stolas is a great prince...» [4, с. 28]. Це дозволяє зробити висновок, що переклади, навіть найточніші, трансформують не лише звучання, а й функцію демонологічного образу [5, с. 2-26].

Семіотичний підхід виявляє, що сигіли, графічні печаті, які супроводжують кожного демона, мають сакральньо-кодовий характер і є візуальними символами влади, функції та присутності. Вони не створені як мистецькі композиції, а радше як ритуальні схеми, що активізують функцію виклику або підпорядкування. Їх наявність у веб-енциклопедії має не лише ілюстративне, а й інтерпретативне значення.

Методологічно робота спирається на поєднання філологічного аналізу, елементів семантики, культурології та цифрових гуманітарних практик [4][5]. Веб-енциклопедія, розроблена в межах проекту, є не просто збіркою демонів, а структурованим цифровим середовищем із можливістю фільтрації, розділенням на мовні блоки, інтерактивною навігацією й модульною побудовою. Окрему увагу приділено адаптації для непідготовленого користувача: передбачено текстові попередження, академічні пояснення та маркування елементів ритуального походження [1, с.121].

Особливе значення має дестигматизація демонологічного наративу. У сучасній культурі такі тексти часто трактуються в дусі містики або поп-

окультизму. Проте за своєю суттю гримуар є архівом архетипів, як це вказує Юнг у своїй концепції тіні- витісненої частини людської психіки, що матеріалізується в демонологічному образі. Аналіз цих образів дозволяє краще зрозуміти колективне уявлення про страх, знання, владу, протест і контроль.

Таким чином, дипломна робота доводить, що демонологія як система знань потребує не вигнання, а осмислення. Її цифрова репрезентація не лише зберігає рідкісні мовні і графічні структури, а й актуалізує давній текст як об'єкт академічного вивчення, що здатен розширити сучасне гуманітарне мислення. Створена енциклопедія — це не просто про демонів, це про мову, пам'ять, спадщину і культурну сміливість [2, с.43].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аквінський Т. Сума теології / пер. З лат. К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. — с.784
2. Батлер Е. М. Ритуальна магія. КЕМБРИДЖ : CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1949. — с. 248
3. Crowley A., Mathers S., L. Macgregor. The Goetia: the Lesser Key of Solomon the King. YORK BEACH, ME : WEISER BOOKS, 1995 p.45-275.
4. Peterson J. H. Goetia: the lesser key of Solomon the king.
URL: <https://www.esotericarchives.com/solomon/> (Дата звернення: 10.04.2025).
5. Weyer Johann. Pseudomonarchia Daemonum. 2000. С. 2-26.
URL: <https://archive.org/details/pseudomonarchia-daemonum-johan-weyer> (Дата звернення: 10.04.2025).

Соляр В.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРІВ АГАТИ КРІСТІ

Переклад художніх творів є складним завданням, що знаходиться у центрі уваги дослідників, оскільки вимагає не лише точного відтворення змісту, а й збереження реалій [1], лексичних одиниць, стилістичних особливостей та емоційного впливу оригінального тексту на цільову аудиторію. Сьогодні на українському книжковому ринку з'являються нові переклади творів Агати Крісті, зокрема завдяки видавництву «КМ-Букс», що видало низку її романів у 2023–2024 роках, серед яких *Смерть на Нілі* [4] та *Убивство в Східному експресі* [5].

Агата Крісті є класиком детективного жанру, чий стиль відзначається логічністю побудови сюжету, ретельно прописаними персонажами, захопливою інтригою та майстерним володінням мовними засобами. Ці риси разом створюють унікальний авторський стиль, що вже протягом десятиліть приваблює читачів [2]. Авторський стиль у сучасних лінгвістичних дослідженнях трактується як система індивідуально маркованих мовних і

художніх засобів, які вирізняють тексти конкретного письменника. У випадку Агати Крісті він проявляється у лаконічному й чіткому викладі, динамічному розвитку подій без надмірного опису, використанні прийому «red herring» (навмисного введення читача в оману), простій синтаксичній побудові речень та особливій увазі до психологічного портрету персонажів [6].

Українські перекладачі творів А. Крісті стикаються з низкою труднощів: адаптацією культурних реалій, відтворенням запозиченої лексики, просторіччя, фразеологізмів та контамінованого мовлення. Аналіз оригінальних творів Агати Крісті [7; 8] та їх українських перекладів [4; 5] дозволяє виокремити кілька основних способів збереження авторського стилю.

У відтворенні реалій виокремлюємо транскрипцію та транслітерацію власних назв відповідно до українських мовних норм [3].

My name is Hercule Poirot, and I am probably the greatest detective in the world [8].

Моє ім'я – Еркюль Пуаро. І я, мабуть, найкращий детектив у світі [5]. Ім'я головного героя *Hercule Poirot* передається як *Еркюль Пуаро*, що відповідає усталеній нормі та зберігає оригінальне звучання імені персонажа. Таке відтворення сприяє впізнаваності героя серед українських читачів.

Адаптація реалій відбувається з урахуванням культурного контексту:

"I suggest we all meet for afternoon tea on the deck at four o'clock," said Linnet [7].

«Пропоную всім зустрітися на палубі о четвертій годині на післяобідній чай», — сказала Ліннет [4].

Наприклад, у романі *"Death on the Nile"* [7] реалія *afternoon tea* адаптована як *післяобідній чай*, що є зрозумілим для українського читача.

У наступному випадку використано описовий переклад для відтворення реалії *county*, що визначає приналежність особи до аристократії:

He's poor—got no money. He's what you call 'county' all right—but very impoverished county—a younger son and all that [7].

Він бідний — зовсім без грошей. Він з аристократичного роду, але дуже збіднілого — молодший син і все таке [4].

Авторський стиль Агати Крісті вирізняється використанням французьких реплік у мовленні Еркюля Пуаро, вживання яких підкреслює його бельгійське походження. Проте останні можуть бути вилученими у перекладі:

Mon ami, you are in error! [7].

Мій друже, ви помиляєтесь! [4]. У цьому випадку перекладач передає зміст репліки, але не відтворює французьку фразу, що призводить до втрати її колориту. Проте деякі переклади зберігають оригінальні французькі сполуки:

Eh bien, I see now! [8].

Е б'єн, тепер я розумію! [5]. Збереження французької вставки (*Е б'єн*) додає достовірності мовленню персонажа та підкреслює його іноземне походження.

Контаміноване мовлення персонажа, може ігноруватися у перекладі, як от, у наступному прикладі:

Now just tell me this. Who's in authority here? I've got some vurry important information, vurry important, indeed, and I just want to tell it to someone in authority as soon as may be [8].

Скажіть мені, хто тут головний? У мене дуже важлива інформація, дуже важлива, і я хочу негайно повідомити її комусь із керівництва [5].

У цьому прикладі слово *vurry* є фонетичним варіантом *very*, що передає іноземний акцент персонажа. У перекладі використано літературне *дуже*, що зберігає зміст, але не передає фонетичну помилку оригіналу.

У відтворенні просторіччя перекладач надає перевагу еквівалентним одиницям української мови зниженого стилістичного реєстру для збереження образності і стилістичної функції:

He kicked the bucket [7].

Він дав дуба [4]. Як бачимо з прикладу, ідіому відтворено розмовним еквівалентом українською мови.

У наступному випадку використано просторічне звертання *Guv'nor*, щоб передати неформальний стиль і соціальний статус персонажа:

Guv'nor said I should wait [8].

Шеф казав, щоб я чекав [5].

Слово *Guv'nor*, що є скороченням від *governor*, типове для просторіччя, передане українським розмовним *шеф*, що є лексичним відповідником із зниженим стилістичним маркером.

Аналіз лексичних особливостей текстів Агати Крісті вказує на важливість точного відтворення авторського стилю у перекладі. В українських версіях творів спостерігається використання різних прийомів адаптації тексту, зокрема транслітерації, еквівалентного перекладу та компенсаторних стратегій. Перспективи подальшого дослідження включають вивчення способів відтворення граматичних явищ в українських перекладах творів А. Крісті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко Н. Д., Славова Л. Л., Кодубовська О. О., Трикашна Ю. І. Способи відтворення власних назв в українському перекладі романтичної прози: лінгвокультурний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 36. С. 206–211.
2. Коломієць Л. . Художній переклад: історія, теорія, практика. Київ : Київський університет, 2015. 6 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова книга, 2003. 256 с.
4. Крісті А. Смерть на Нілі; пер. з англ. О. Терех. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2017. – 384 с.
5. Крісті А. Убивство в «Східному експресі»; пер. з англ. О. Терех. Київ : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. – 350 с.
6. Шевченко Л. О. Особливості стилю Агати Крісті та його передача в українських перекладах. *Філологічні трактати*, 2021. Т. 13. № 1. С. 120–126.

7. Christie A. *Death on the Nile* London : HarperCollins Publishers, 2017. 384 с.
8. Christie A. *Murder on the Orient Express* London : HarperCollins Publishers, 2017. 274 с.

Карплюк Б.В., Криворучко Т.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІНТЕРАКТИВНА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ СТИЛІСТИЧНИХ ПРИЙОМІВ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

У сучасному перекладознавстві спостерігається стійкий інтерес до питань передачі стилістичних особливостей літературних творів, що зумовлено як розвитком теоретичних концепцій, так і появою нових цифрових технологій. Зокрема, художній переклад розглядається не лише як процес перенесення змісту, а як творчий акт інтерпретації й адаптації тексту в новому культурному середовищі. Актуальність інтеграції цифрових інструментів у процес вивчення стилістичних прийомів художнього перекладу визначається прагненням зробити ці техніки доступними для широкої аудиторії, включаючи студентів-філологів, перекладачів-початківців та дослідників літератури.

У дослідженні аналізується теоретична база стилістичних прийомів, спираючись на праці Р. Якобсона, Л. Венуті, В. Мисика, а також на сучасні підходи до розуміння перекладу як діалогу культур. Серед основних стилістичних прийомів, які досліджуються у контексті практичної демонстрації, виділяються: адаптація образів, передача емоційного забарвлення, збереження ритмічної організації тексту, трансформація ідіоматичних висловів та інтерпретація культурних реалій. [1]

Цифрова гуманітаристика, що стрімко розвивається останніми десятиліттями, пропонує нові формати представлення складних лінгвістичних явищ. Вебплатформи на зразок Wix дозволяють інтегрувати в навчальний процес елементи мультимедійної візуалізації, забезпечуючи наочність та доступність матеріалу. Використання таких платформ дає змогу створювати вебзастосунки, у яких стилістичні прийоми перекладу не лише описуються теоретично, а й демонструються на прикладах із можливістю інтерактивної взаємодії користувача з контентом.

Розроблений вебзастосунок, що став практичною частиною дипломного проекту, передбачає структурування інформації за основними стилістичними прийомами та подання прикладів оригіналів і їхніх перекладів із поясненням використаних технік. Використання функціоналу Wix Multilingual дає змогу реалізувати багатомовну підтримку, що особливо важливо для демонстрації стилістичних нюансів між різними мовами. Додатково, застосування елементів інтерактивності, таких як тестові завдання або динамічні порівняння перекладів, сприяє кращому засвоєнню матеріалу та залученню користувачів. (рис. 1)

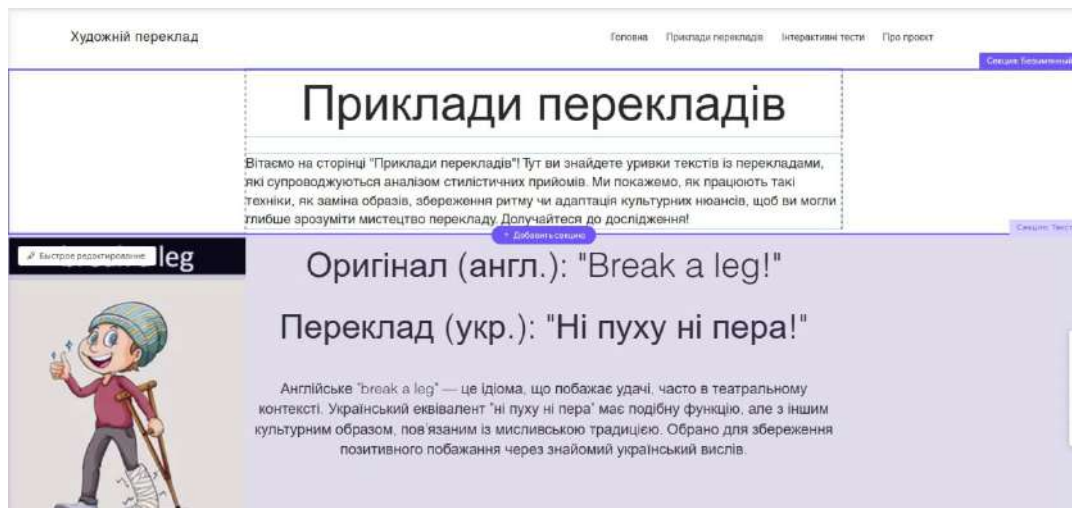

Рисунок 1. Демонстративна частина вебзастосунку

Особлива увага приділяється проблемі еквівалентності у художньому перекладі, що розглядається не як буквальна відповідність, а як збереження емоційного й естетичного впливу тексту. У цьому контексті вебзастосунок виступає інструментом, який дозволяє одночасно відстежувати зміни, що відбуваються при перекладі, і оцінювати ефективність вибраних стилістичних стратегій. Залучення можливостей платформи Wix для візуалізації таких змін створює умови для інтегрованого навчання, де теоретичні знання одразу поєднуються з практичними навичками.

Таким чином, створення інтерактивного вебресурсу для демонстрації стилістичних прийомів художнього перекладу є прикладом інноваційного підходу до викладання й популяризації перекладознавчих знань. Це не лише відповідає сучасним тенденціям цифровізації гуманітарних наук, а й сприяє формуванню нової педагогічної парадигми, де навчання стає більш інтуїтивним, адаптивним і залучаючим. Подальші перспективи розвитку дослідження полягають у розширенні функціоналу вебзастосунку через впровадження адаптивного навчання, машинного перекладу для порівняння якісних характеристик і створення спільнот користувачів для обговорення перекладацьких рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Теоретичні аспекти художнього перекладу: електронний ресурс. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c18600a4-7b3c-4f4a-9694-c930a34d3b07/content>
2. Офіційна сторінка сайту Wix. URL: <https://uk.wix.com>

Нікулішина А.С.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Темпоральність як категорія, що охоплює часову організацію подій, є одним із ключових чинників у формуванні змісту та художнього світу літературного твору. Саме завдяки часовим координатам автор вибудовує

послідовність і взаємозв'язок подій, створює динаміку сюжету та підкреслює індивідуальний стиль оповіді. У лінгвістичних дослідженнях темпоральність розглядається не лише як граматична категорія (відповідність певним часовим формам), а й як комунікативно-прагматичний феномен, що відображає авторський задум, культуру та епоху [1]. Відтак, у перекладі англomовної прози на українську мову важливим завданням є збереження цих часових конотацій, адже саме вони суттєво впливають на сприйняття тексту, його емоційну й стилістичну складові.

Англійській мові притаманне розмаїття часових форм (Simple, Continuous/Progressive, Perfect), кожна з яких має різні аспекти значення: завершеність, тривалість, повторюваність, відношення до певного моменту в минулому чи майбутньому тощо. Категорія виду не закріплена в англійській мові на морфологічному рівні, проте відбивається у відповідній часово-аспектуальній парадигмі. У свою чергу, в українській мові існує двочленна система часу (теперішній, минулий та майбутній) із чітким поділом на доконаний та недоконаний вид, що вимагає від перекладача ретельного аналізу контексту кожної ситуації дії [2]. Саме зіставлення англійських аспектуальних форм і української видової опозиції утворює ядро проблеми відтворення темпоральності в перекладі.

Окрім граматичних форм, темпоральність виражається і лексичними засобами: часовими маркерами (such as *yesterday*, *nowadays*, *immediately*), конструкціями з прийменниками (*before dawn*, *by midnight*), модально-часовими сполученнями (*would have done*, *might have been doing*) та ідіоматичними зворотами (*time flies*, *in the nick of time*, *once in a blue moon*). Усе це формує складну систему позначення часу, яку необхідно зберегти під час перекладу з урахуванням культурних та стилістичних норм української мови [1].

Особливо наочним є розгляд темпоральності у перекладі творів сучасної англomовної літератури, де автори часто експериментують із часом і простором. Наприклад, у романі Джона Гріна "*The Fault in Our Stars*" [3; 6] в одному з епізодів використовуються форми Present Perfect та Past Perfect поспіль:

"I have never felt this way before, but I had been worrying about it for weeks".

Перекладач має виокремити два часові плани: відсутність відчуття в минулому і тривале хвилювання до певного моменту. Українською це може звучати як:

"Я ніколи раніше так не почувалася, хоча кілька тижнів перед тим постійно хвилювалася через це".

Тут форма "*I have never felt*" відтворюється через "Я ніколи раніше так не почувалася" (у перекладі можна використати теперішній час із прислівником "раніше" або минулий недоконаний час – залежно від нюансів контексту), а Past Perfect Continuous (*had been worrying*) передається описово – "кілька тижнів перед тим постійно хвилювалася".

У творчості Дж. К. Ролінг ("*Harry Potter and the Goblet of Fire*") [9; 6] часто можна зустріти змішування Past Simple і Past Perfect, яке створює поступовий перехід від однієї події до іншої:

"Harry looked at the goblet. He had felt uneasy about it since the previous night".

Передача Past Simple ("*looked*") в українській мові не викликає труднощів ("Гаррі

глянув на келих”), а от Past Perfect (“*had felt uneasy*”) вимагає увиразнення тривалої дії, що почалася раніше й тривала до моменту споглядання. Перекладач може обрати варіант “Він відчував неспокій від учорашнього вечора”, акцентуючи на тривалості відчуття.

У романі Кадзуо Ішігуро “*Never Let Me Go*” [4; 6] лексична конструкція “*used to*” часто позначає повторювані дії в минулому:

“*They used to show us these art exhibitions. Now, thinking back, I realize how carefully curated they were*”. Це можна відтворити як: “Нам зазвичай показували ці виставки мистецтва. Тепер, озираячись назад, я розумію, наскільки вони були ретельно дібрані”. Тут “*used to show*” трансформується в “нам зазвичай показували”, підкреслюючи регулярність дії в минулому, тоді як “*thinking back*” – “тепер, озираячись назад” зберігає емоційне сприйняття спогадів у теперішньому часі.

У романі Стівена Кінга “*11/22/63*” [5; 6] виразною є контрастність між Past Simple та Past Perfect:

“*I had never imagined that stepping through the diner’s pantry could take me so far back in time*”. Українською це зазвичай звучить як: “Я ніколи не міг уявити, що, переступивши поріг комори в цьому кафе, я настільки повернуся в минуле”. Хоча безпосереднє калькування могло б бути “Я ніколи не уявляв”, збереження Past Perfect через “Я ніколи не міг уявити” або “Я навіть не припускав” допомагає підкреслити, що йдеться про певний закріплений у минулому досвід.

Додаткову складність становлять випадки “історичного теперішнього”, де вживання теперішнього часу в тексті, що описує минулі події, створює ефект безпосередності. У романі Салмана Рушді “*The Ground Beneath Her Feet*” [10; 6] можна зустріти фрагменти:

“*He wakes up one morning to find that everything he believed in has crumbled overnight*”. Якщо відтворювати буквально: “Він прокидається одного ранку й бачить, що все, у що він вірив, за ніч розсипалося на порошок”, – читач українською може відчути певну невідповідність між формальним теперішнім часом і тим, що вже відбулося. Але саме така синхронізація створює динамічний ефект “присутності”, тому подібну функцію доречно зберегти й у перекладі.

Важливим є й відтворення ідіоматичних виразів, які натякають на час або темпоральну протяжність дії. Наприклад, у тексті Вероніки Рот “*Divergent*” [8; 6] фраза “*in a heartbeat*” часто передає миттєвість рішення або дії. Дослівний переклад “за один удар серця” може бути занадто буквальним, тому перекладачі часто обирають “миттєво”, “вмить” чи “миттю”, зберігаючи відчуття стрімкості. Аналогічно, вислів “*time is running out*” часто адаптують як “час спливає” або “у нас обмаль часу”, що краще відповідає українській мовній нормі.

Ще один аспект – лексичні засоби часового орієнтування. У перекладі “*Game of Thrones*” Дж. Р. Р. Мартіна [7; 6] важливо передати відчуття епохи й історичної віддаленості подій, які за формою англійських речень можуть здаватися звичними. Наприклад, *when the wall was built* було би можна дослівно перекласти як “коли збудували стіну”, однак щоб додати урочистості або історичності, іноді пропонують конструкції на кшталт “відтоді, як було

споруджено Стіну” чи “від часів зведення Стіни”. Подібні мовні рішення допомагають зберегти епічний характер нарації та авторський колорит.

В англійському художньому тексті пасивні форми (*was done, had been done*) часто використовуються, аби змістити фокус з виконавця на дію чи об’єкт. В українському перекладі інколи замінюють пасивні звороти активними, проте в художньому стилі варто зберігати оригінальну манеру, якщо вона важлива для атмосферності. Наприклад, “*The letter had already been sent by the time he changed his mind*” – “Листа вже було надіслано, коли він вирішив передумати”, – пасивна форма підкреслює, що дії вже не повернути назад [9; 6].

Таким чином, відтворення лексико-граматичних засобів вираження темпоральності в англо-українському перекладі є багатошаровим процесом, що вимагає ретельного аналізу оригінального тексту, розуміння структури часово-аспектуальних форм англійської мови та врахування специфіки видової опозиції української мови. Розглянуті приклади з творів сучасних англійських авторів (Джон Грін, Дж. К. Ролінг, Салман Рушді, Кадзуо Ішігуро, Стівен Кінг, Вероніка Рот, Дж. Р. Р. Мартін) свідчать про широке коло перекладацьких стратегій: від описових конструкцій і лексичних компенсацій до збереження історичного теперішнього чи специфічної пасивної форми. Збалансоване застосування цих прийомів забезпечує адекватне передання авторського стилю, внутрішнього ритму й наративної цілісності оригіналу. Зрештою, саме детальна робота з темпоральністю дає змогу українському читачеві відчувати задум письменника так, ніби дія розгортається безпосередньо перед його очима.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ковбаско Ю. Г. Лексикалізація та грамати́калізація як способи творення і функціонування локативних й темпоральних лексичних одиниць. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць*. 2015. Випуск 751. С. 19-30.
2. Ускова Т. О., Баласанян О. Д., Карабітська Н. О. Лексико-граматичні засоби вираження темпоральності та їх відтворення при перекладі *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія»*. 2024. Вип. № 9 (27). С. 440-453.
3. Green J. The Fault in Our Stars. URL: https://books.google.com.ua/books?id=Qk8n0olOX5MC&pg=PT3&hl=id&source=gs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 17.03.2025).
4. Ishiguro K. Never Let Me Go. URL: <https://lernarchiv.bildung.hessen.de/sek/englisch/q-phase/q4/utopia-and-dystopia/never-let-me-go-by-kazuo-ishiguro.pdf> (дата звернення: 17.03.2025).
5. King S. 11/22/63. URL: https://books.google.com.ua/books/about/11_22_63.html?hl=uk&id=a8Ezn-ZaWv4C&redir_esc=y (дата звернення: 17.03.2025).
6. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/> (дата звернення: 17.03.2025).
7. Martin G. R. R. A Song of Ice and Fire. Book 1: A Game of Thrones. URL: <https://www.nothuman.net/images/files/discussion/1/e72f9f1f181a66887baa7270037c582e.pdf> (дата звернення: 17.03.2025).

8. Roth V. Divergent. URL: <https://s3.amazonaws.com/scschoolfles/112/divergent-veronica-roth.pdf> (дата звернення: 17.03.2025).
9. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire. URL: [https://vidyaprabodhinicollege.edu.in/VPCCECM/ebooks/ENGLISH%20LITERATURE/Harry%20potter/\(Book%204\)%20Harry%20Potter%20And%20The%20Goblet%20Of%20Fire_001.pdf](https://vidyaprabodhinicollege.edu.in/VPCCECM/ebooks/ENGLISH%20LITERATURE/Harry%20potter/(Book%204)%20Harry%20Potter%20And%20The%20Goblet%20Of%20Fire_001.pdf) (дата звернення: 17.03.2025).
10. Rushdie S. The Ground Beneath Her Feet. URL: <https://archive.org/details/groundbeneathher00rush> (дата звернення: 17.03.2025).

Якубова А.І.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРОМОВИ ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ ТА МЕТОДИ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

Політичні промови Вінстона Черчилля є взірцем високої риторичної майстерності, що поєднує логіку, емоційність і виразність мовлення. Ці виступи стали символом епохи, коли слово мало силу мобілізувати націю, підняти бойовий дух і вплинути на хід історичних подій. Риторика Черчилля не лише виконувала інформативну функцію, а й активно формувала політичну ідентичність, апелюючи до моральних категорій, історичних альянсів та національних цінностей [4]. У цьому контексті переклад його промов українською мовою постає як складне й відповідальне завдання, яке вимагає від перекладача не лише мовної, а й культурної, історичної та стилістичної компетентності.

Стилістична структура виступів Черчилля базується на використанні численних риторичних фігур, серед яких особливе місце займають анафора, метафора, антитеза, алітерація, тріада, риторичні запитання [3]. Наприклад, повторювана конструкція "We shall fight..." у відомій промові "We shall fight on the beaches" створює ритмічний, мобілізаційний ефект, підсилюючи емоційний вплив. Його висловлювання часто є багатозначними і несуть у собі ідеологічний та етичний підтекст: свобода протиставляється тиранії, світло – темряві, мужність – зневірі. Такий стиль вимагає точного і в той же час гнучкого перекладацького підходу[2].

Основними труднощами при перекладі є необхідність зберегти силу риторичного впливу, не втратити культурні відсилання та забезпечити природність українського тексту. Наприклад, переклад відомої фрази "I have nothing to offer but blood, toil, tears and sweat" як "Я не маю нічого, окрім крові, тяжкої праці, сліз і поту" передає градацію емоційного напруження, зберігаючи синтаксичну структуру і логіку оригіналу [1]. Водночас неправильний переклад окремих слів або виразів, як, наприклад, "monstrous tyranny" як "чудова тиранія", може повністю спотворити зміст [1].

У роботі з такими текстами перекладачі зазвичай застосовують низку стратегій. Серед них — трансформація, адаптація, компенсація та еквівалентний переклад. Наприклад, фраза "From Stettin in the Baltic to Trieste in the Adriatic, an

iron curtain has descended across the Continent" перекладається як "Від Щецина на Балтійському морі до Трієста на Адріатиці опустилася залізна завіса", що дозволяє зберегти історично значущий образ, відомий сьогодні як символ початку Холодної війни [4].

Збереження стилістичної еквівалентності вимагає також чутливості до національного культурного коду. Багато риторичних прийомів Черчилля апелюють до британської історичної пам'яті та традицій, що не завжди мають безпосередній відповідник в українському контексті [2]. У таких випадках перекладач має або адаптувати образ, або знайти стилістично рівнозначний варіант, здатний викликати аналогічну емоційну реакцію в іншомовного реципієнта.

Таким чином, переклад політичних промов Вінстона Черчилля — це не механічна передача слів, а тонка риторична реконструкція, яка вимагає високого рівня фахової підготовки. Успішний переклад має відтворювати не лише зміст промови, а й її вплив, ритм, пафос і культурно-політичний підтекст. Саме це забезпечує її функціональну повноцінність у новому мовному середовищі. Політичний дискурс — це завжди більше, ніж текст: це дія, звернена до колективної свідомості. Тому перекладач у цьому випадку виступає не лише посередником між мовами, а й творцем нового, еквівалентного мовного впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Борисова Л. П. Метафоричні стратегії у перекладі художнього тексту / Л. П. Борисова. – Харків : ХНУ, 2017. – 216 с.
- 2.Козак-Смутна О. В. Художній переклад: теорія і практика : навч. посіб. / О. В. Козак-Смутна. – Київ : Либідь, 2013. – С. 215–220.
- 3.Черчилль В. Зібрання промов / В. Черчилль. – Лондон : Penguin Books, 1994. – 752 с.
- 4.Langworth R. Churchill's Rhetoric and Its Legacy / Richard Langworth. – Hillsdale : Hillsdale College Press, 2020. – 320 p.

Товщик М.О., Криворучко Т.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ ВІЗУАЛЬНИЙ СЛОВНИК ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ОБРАЗУ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Поняття енциклопедичного візуального словника окреслює нову лексикографічну парадигму, що об'єднує текстові та візуальні форми подання знань. Це видання поєднує властивості енциклопедії, лексикону та атласу, забезпечуючи мультимодальну репрезентацію мовних одиниць. На відміну від традиційного словника, де основною одиницею є дефініція, візуальний енциклопедичний формат включає графічні схеми, ілюстрації, інфографіку та інші засоби, що візуалізують семантичні й культурні характеристики лексем. Такий підхід не лише підвищує когнітивну доступність інформації, але й посилює міждисциплінарні зв'язки між мовознавством, культурологією, педагогікою та медіастудіями. [5]

Особливий інтерес становить репрезентація національного образу у форматі візуального словника. Через мовні одиниці мова відтворює не лише номінативні

структури, а й фіксує символічні, асоціативні й стилістичні маркери, які складають культурну матрицю нації. Англomовний дискурс, особливо в контексті образу Сполученого Королівства, характеризується значним рівнем культурної кодифікації. Лексеми типу *tradition, monarchy, tea, heritage, empire*, а також численні фразеологізми, алюзії й метафори фіксують уявлення про соціальні структури, побут, ментальні риси та історичну пам'ять британської культури. [1]

Вербалізація національного образу у цьому контексті відбувається за допомогою концептуалізації таких доменів, як «історія», «простір», «цінності» та «ідентичність». Наприклад, концепт *Britain* реалізується не лише через географічне позначення, але й через символи королівської влади, сталі мовні конструкти про британську стриманість, стійкість, традиціоналізм. Аналіз медійного, політичного й художнього дискурсів виявляє наративи, що підтримують ці концепти, актуалізуючи стабільні культурні конотації. Водночас політичний дискурс (особливо після Brexit) вносить нові конотації: незалежність, суверенність, прагнення до самодостатності.

Візуальний словник має потенціал не лише фіксувати такі одиниці, а й переосмислювати їх функцію. Ілюстрація може не просто супроводжувати слово, а вказувати на його прагматичний контекст. Наприклад, зображення двоповерхового автобуса – це не лише графічне доповнення до лексеми *bus*, а й культурний індекс, який задовує досвід урбаністичної мобільності, специфіку британської архітектури, навіть соціальну диференціацію. Саме така здатність інтегрувати лінгвістичну й культурну інформацію робить візуальний словник унікальним способом подання знань.

У структурному плані створення візуального енциклопедичного словника вимагає добору лексем за кількома критеріями: частотність, культурна релевантність, здатність до візуалізації, наявність дискурсивної активності. Лексема має не лише функціонувати у мові, але й бути здатною нести когнітивно насичену іконографічну інформацію. Наприклад, одиниця *pub* не лише номінує заклад харчування, а й вказує на соціальний феномен, що в англomовній культурі має чітко визначену структуру, ритуал, просторову архітектоніку. Її супровід у словниковій статті повинен включати не лише зображення інтер'єру, але й типові ситуації комунікації, мовну поведінку, асоціативне поле. [3]

Продовжуючи, зауважимо, що укладання енциклопедичного візуального словника не є суто технічним або формальним завданням, а натомість потребує глибокого аналітичного осмислення мовного матеріалу в межах дискурсивної практики. Мовна одиниця у візуальному словнику має набувати статусу культурного маркера, функціонуючи як елемент концептуальної мережі. Її значення не обмежується дефініцією – воно розгортається у міждисциплінарному перетині лінгвістики, когнітивістики та культурології.

Таким чином, енциклопедичний візуальний словник стає інструментом не лише фіксації, а й інтерпретації національного образу в мові. Він репрезентує мовну картину світу як динамічну, відкриту структуру, де кожна одиниця поєднує вербальне, іконографічне й культурне значення. Такий формат дозволяє не тільки зберігати й передавати знання, але й переосмислювати їх, сприяючи глибшому розумінню ідентичності, мови та культури в умовах глобалізованого світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бікезіна А. Мовна картина світу: лінгвоісторіографічний аспект. Мовознавство. Літературознавство. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. № 48. С. 149-156. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/48_2022/part_1/22.pdf

2. Гнезділова Я. В. Регулярна та дискурс-специфічна англомовна метакомунікація: постановка проблеми. Нова філологія. 2021. № 83. С. 46–51. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-83-6>

3. Зварич І. Розвиток англійської мови в історичній дискусії та формування груп англомовних країн. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. 2018. № 1. С. 15–18. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2018.7.04>

4. Кобякова І. К. Креативне конструювання вторинних утворень в англомовному дискурсі: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2021. 128 с.

5. Теоретичні та прикладні засади вивчення дискурсу: кол. монографія. Житомир: Житомирська політехніка, 2020. 181 с. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7678/Теоретичні%20та%20прикладні%20аспекти%20вивчення%20дискурсу.pdf>

Лех І.А., Гирич О.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

МОВЛЕННЄВІ АКТИ СХВАЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ

Мова є не лише засобом передачі інформації, а й потужним інструментом впливу на емоційний, поведінковий і соціальний розвиток особистості [1]. У педагогічній взаємодії, що розгортається в умовах класної кімнати, вербальне схвалення виступає ключовим чинником підтримки, мотивації, формування самооцінки учнів і створення позитивного навчального середовища. Схвалення як мовленнєвий акт виконує важливу комунікативну функцію: воно не лише інформує, а й оцінює, підтримує, формує поведінкові установки та міжособистісні стосунки [2, с. 82]. У цьому контексті особливої уваги потребує вивчення саме лексико-граматичних засобів, за допомогою яких реалізується схвальний зміст у мовленні вчителя – як інструменту педагогічного впливу, корекції й стимулювання активності учнів.

На лексичному рівні вираження схвалення є однією з найпоширеніших практик учительського мовлення, оскільки дозволяє швидко, емоційно та позитивно відреагувати на мовлення учня. Найтиповішими одиницями тут є короткі оцінні вигукки та фрази, що вживаються як формула миттєвого підкріплення: *“Good!”*, *“Excellent!”*, *“Great!”*, *“Well done!”*, *“Awesome!”*, *“Brilliant!”*, *“Nice try!”*, *“That’s correct!”*. Такі вислови є простими за структурою, але надзвичайно ефективними з точки зору емоційного підкріплення.

Ці лексеми, як правило, несуть афективне навантаження і сигналізують про позитивне ставлення вчителя не лише до відповіді, а й до особистості учня, стимулюючи тим самим розвиток навчальної мотивації. Наприклад, під час фронтальної роботи з класом учитель може вигукнути: *“Fantastic, Anna!”*, *“You’re really improving!”* або навіть *“That’s a wonderful sentence!”*, тим самим роблячи позитивну підказку всьому класу, кого варто слухати й наслідувати.

Особливу роль відіграє інтенсифікація схвалення, коли до позитивної лексеми додаються підсилювачі (*intensifiers*), наприклад: *“That was really impressive”*, *“You did an absolutely amazing job!”*, *“It’s incredibly well done!”*. Такі конструкції створюють емоційно насичене схвалення, що підвищує значущість відповіді учня.

Також важливу роль відіграє використання модальних дієслів у поєднанні з прикметниками чи прислівниками, що пом’якшують або інтелектуалізують схвалення: *“You could definitely say it’s a well-organized presentation”*, *“I might say this is your most accurate answer so far”*.

Граматично схвалення найчастіше оформлюється через розповідні речення: *“I’m impressed with how you handled the task”*, *“You’ve clearly understood the main idea”*. Уживання квазі-емфатичних конструкцій (*cleft sentences*), таких як *“What I liked most was your conclusion”*, дозволяє акцентувати увагу на сильних сторонах відповіді.

Часто використовуються також ступені порівняння прикметників: *“This explanation is even clearer than your previous one”*, *“That was the most creative response today”*. Такі структури не тільки підкреслюють схвалення, а й дозволяють відстежувати індивідуальний поступ учня.

На прагматичному рівні схвалення реалізується за допомогою дискурсивних маркерів: *“Absolutely”*, *“Exactly”*, *“Definitely”* – які виконують функцію підтвердження або підтримки. Крім того, схвалення нерідко поєднується з м’якою корекцією: *Student: “He don’t like apples.” Teacher: “Yes, he doesn’t like apples – that’s almost perfect!”*

Динаміка використання цих засобів змінюється залежно від віку, мовного рівня, контексту завдання та індивідуальних особливостей учнів. У початковій школі лексико-граматичні засоби вираження схвалення орієнтовані переважно на емоційну підтримку та створення позитивного ставлення до навчального процесу. Частотними є короткі вигуки (*“Good job!”*, *“Nice!”*, *“Well done!”*), емоційно забарвлені прикметники (*“amazing”*, *“fantastic”*), а також адресні звертання з позитивною оцінкою (*“Clever boy!”*, *“Smart girl!”*), які виконують функцію миттєвого підкріплення й формують в учнів мотивацію до мовленнєвої активності. У середній школі відбувається поступовий перехід до розширених форм, що поєднують емоційність із комунікативно-пізнавальною функцією, наприклад: *“I really liked the way you explained that idea”*, *“That was a great example to support your point”*. У старшій школі перевагу набувають схвалення аналітичного типу, які ґрунтуються на когнітивному аналізі й оцінці мовленнєвої дії: *“This argument shows your critical thinking”*, *“You demonstrated a solid understanding of the topic”*. Таке поступове ускладнення відображає не лише розвиток мовних компетентностей, а й загальну динаміку когнітивного зростання учнів та ускладнення навчальних завдань.

Важливим етапом є поступовий перехід від схвалення з боку вчителя до міжособистісного схвалення серед учнів: *“I agree with Alex”*, *“That’s a good way to say it, Maria”* – що свідчить про формування позитивної комунікативної культури в класі.

Отже, лексико-граматичні засоби схвалення відіграють важливу роль у педагогічному дискурсі, забезпечуючи зворотний зв'язок, підтримку та мотивацію. Їх використання має бути гнучким, варіативним і контекстуально обумовленим. Чим вище рівень мовної компетенції учнів, тим складнішими і точнішими стають схвалювальні висловлювання. Вміння вчителя коректно і доречно їх застосовувати сприяє створенню ефективного навчального простору, де кожен учень відчуває себе впевнено і цінно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бігунова Н.О. Рівнева структура мовленнєвих актів похвали і схвалення. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/8890/97/>
2. Паламар Н. Типологічні ознаки мовленнєвого акту похвала. *Вісник Львівського університету*. 2013. №21. С. 82–88.

Білошицька Є. М., Войналович Л.П.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІНФІНІТИВА ТА ІНФІНІТИВНИХ ЗВОРОТІВ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖ. ЛОНДОНА «МАРТІН ІДЕН»

В англійській мові інфінітив та інфінітивні звороти відіграють важливу роль, виконуючи низку функцій. Вони часто використовуються в художніх текстах. У процесі їх перекладу, перекладачі зустрічаються з певними труднощами. Причина цих труднощів полягає в тому, що синтаксичні особливості цих граматичних форм значно відрізняються в різних мовах. Тому переклад інфінітива і інфінітивних зворотів потребує від перекладача поглиблених знань граматичних особливостей мови оригіналу та стилістики мови перекладу [1, с. 18].

Актуальність даного дослідження полягає в необхідності більш поглибленого вивчення способів перекладу інфінітива та інфінітивних зворотів з англійської на українську мову у художніх текстах. Дослідження таких видів перекладу дає змогу краще зрозуміти принципи міжмовних трансформацій і сприяє вдосконаленню способів їх перекладу [2, с. 7].

Для аналізу перекладу інфінітиву та інфінітивних зворотів було обрано роман Дж. Лондона «Мартін Іден», та порівняння перекладів М. Рябової та Д. Лисиченка.

До основних способів перекладу, використаних перекладачами, входять: збереження граматичної структури, відтворення семантики та стилістики, перекладацькі трансформації, втрата інфінітива, контекстуальні особливості перекладу, вплив синтаксису на смислові нюанси, стилістичні особливості.

У більшості перекладів інфінітива, М. Рябова зберігає точність і простоту відтворення, на відміну від Д. Лисиченка, який часто вносить певні зміни в процесі перекладу. Наприклад:

Оригінал: To love her was his destiny [5, с. 162].

Переклад Рябової: Любити її було його долею [4, с. 162].

Переклад Лисиченка: Його долею було кохати її [3, с. 163].

В наведеному прикладі М. Рябова передає “to love” за допомогою «любити». Д. Лисиченко в перекладі змінює порядок слів, надаючи реченню більш літературного відтінку і зосереджуючи увагу «кохати її».

При аналізі перекладів інфінітивних зворотів виявили, що найбільш вживаним зворотом у творі є об’єктний інфінітивний зворот. При перекладі їх на українську мову, М. Рябова також застосовує точний переклад, на відміну від Д. Лисиченка. Наведемо приклад перекладу об’єктного інфінітивного звороту:

Оригінал: He saw her leave the room [5, с.104].

Переклад Рябової: Він побачив, як вона вийшла з кімнати [4, с.104].

Переклад Лисиченка: Він побачив, як вона залишила кімнату [3, с.104].

“Her leave the room” є об’єктним інфінітивним зворотом, адже “her” виступає як об’єкт дії, а “leave” – як інфінітив, що означає дію, яку виконує цей об’єкт. Як в першому, так і в другому випадку цей зворот передано зворотом «побачив», як вона...», що точно передає структуру і зміст оригіналу. Проте Д. Лисиченко у перекладі обирає синонім «залишила», що додає стилістичної виразності, тоді як М. Рябова зберігає нейтральну лексику.

Порівнюючи переклади обох перекладачів, можна визначити, що Рябова надає перевагу більш точному перекладу зі збереженням граматичної структури оригіналу. Д. Лисиченко використовує більш вільний переклад, вносячи лексичні та граматичні трансформації, надаючи тексту більшій емоційної виразності [1, с. 35].

До основних труднощів перекладу інфінітиву та інфінітивних конструкцій відносяться: багатозначність синтаксичної структури, семантична насиченість, відмінності в стилі, відсутність структурних особливостей [2, с. 11].

Для подолання вищезгаданих труднощів перекладачі користуються такими способами: поглиблений контекстуальний аналіз, лексико-граматичні трансформації, функціонально-стилістична адаптація, уникнення калькування та дотримання норм перекладу [1, с. 52].

Таким чином, переклад інфінітива та інфінітивних зворотів потребує від перекладача поглиблених знань граматики, а також розуміння стилістичних особливостей і дотримання норм мови перекладу. Правильність перекладу інфінітива та інфінітивних зворотів з англійської на українську мову залежить від здійснення перекладачем врахування семантичних та стилістичних особливостей, які притаманні мові оригіналу та перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоноженко В. М. Труднощі перекладу англійських інфінітивних конструкцій в українській мові. – Київ: Видавництво Київського університету, 2009. С. 143
2. Гусленко І. М. Перекладацькі стратегії при передачі інфінітивних конструкцій в англо-українському перекладі. – Київ: Видавництво КНЛУ, 2018. С. 128
3. Лондон Дж. "Мартін Іден" / Пер. з англ. Д. Лисиченка. – Харків: Фоліо, 2006. С. 512

4. Лондон Дж. "Мартін Іден" / Пер. з англ. М. Рябової. – Київ: Держлітвидав, 1956. С. 405
5. London, J. Martin Eden. New York: The Macmillan Company, 1909. С. 402

Миронова А.В., Криворучко Т.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОНЛАЙН-РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОГО РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ

Рекламний дискурс є невіддільною частиною мас-медійного простору, адже саме реклама формує інформаційне, комерційне та соціальне середовище, у якому функціонує сучасне суспільство. У зв'язку з розвитком цифрових технологій все більше зразків англомовної реклами з'являються саме в онлайн-середовищі, що забезпечує відкритий доступ до матеріалу для лінгвістичного аналізу [1].

Англомовна реклама в мас-медіа (телебаченні, радіо, соцмережах) активно використовує стратегії залучення уваги споживача: гру слів, метафору, гіперболу, гумор, імперативні конструкції, звертання до емоцій. Наприклад:

- “*Unleash your power*” – стратегія метафори;
- “*Buy now – before it’s gone!*” – стратегія терміновості [2].

Особливу роль у дослідженні англомовної реклами відіграють **онлайн-ресурси**, які дозволяють здійснювати збір аналізів автентичних прикладів реклами з усього світу. До таких ресурсів належать:

- **YouTube Ads Library** – велика база відеореклами з різних країн, доступна для аналізу мовних засобів, аудіовізуальних ефектів та стилістичних прийомів;
- **Spotify Advertising** – платформа для аудіореклами, що дозволяє дослідити вербальні й паравербальні засоби впливу в аудіоформаті;
- **AdAge** – ресурс для аналізу професійної реклами, трендів, слоганів і креативних стратегій;
- **BBC Radio Ads** – приклади радіореклами, що дозволяють досліджувати інтонаційні моделі та структуру рекламного тексту.

Онлайн-платформи відіграють важливу роль у вивченні дискурсивних стратегій, оскільки:

- дають змогу збирати великий корпус автентичного матеріалу;
- містять мультимедійний контент (звук, відео, текст), що сприяє комплексному аналізу;
- постійно оновлюються, що дозволяє вивчати новітні тенденції в рекламному мовленні [3].

Особливої уваги заслуговує порівняння стратегій на різних платформах: реклама в Instagram чи TikTok використовує стислий сленговий стиль та візуальні ефекти, тоді як у BBC Radio Ads частіше фігурують інтонаційні

акценти та імперативні звернення. Відеореклама на YouTube поєднує візуальні та мовні стратегії, створюючи потужний переконливий ефект [4].

Отже, онлайн-ресурси не лише поширюють рекламний контент, але й є цінним джерелом для лінгвістичного аналізу стратегії залучення уваги в англомовному мас-медійному дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лебедева Л.М. Рекламна комунікація у цифрову епоху. – Київ: Видавництво КНУ, 2020.
2. Артеменко О. Психолінгвістика реклами. – Харків: ХНПУ, 2021.
3. Cook G. *The Discourse of Advertising*. – London: Routledge, 2001.
4. Гаврилюк О. М. Мовна стратегія в англомовній рекламі: стилістичні аспекти. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2022.

Рудакова В. І., Криворучко Т. В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ СЕРІАЛІ «ШЕРЛОК» ВІД ВВС

У сучасному світі аудіовізуальні твори, зокрема телевізійні серіали, відіграють дуже значну роль у поширенні культури та мови. Вони є джерелом живого, природнього мовлення, в якому активно використовуються різноманітні мовні засоби, зокрема фразеологічні одиниці, які є невід'ємною частиною мовної системи як української, так і англійської мов, і слугують засобом збагачення мовлення, надання йому образності та відображення культури певного народу. Особливе місце в англійській мові посідають фразові дієслова – надзвичайно поширений тип стійких словосполучень, характерний не лише для сучасної розмовної англійської, але й для літератури та деяких випадків ділового спілкування. Розуміння функцій фразових дієслів та проблем, які пов'язані з їх перекладом, є важливим для забезпечення міжкультурного обміну та збереження стилю оригіналу.

Серіал «Шерлок» від ВВС є яскравим прикладом використання фразеологічних одиниць в аудіовізуальному творі. Цей британський серіал є досить популярним. Насиченість діалогів розмовною та ідіоматичною лексикою, зокрема фразовими дієсловами, допомагає краще дослідити особливості перекладу фразеологічних одиниць, а також їх функції в серіалі. Діалоги серіалу «Шерлок» реалістично відтворюють живе спілкування, природньо використовують фразові дієслова, що сприяє розкриттю характерів персонажів серіалу та створенню справжньої атмосфери. Насиченість різними типами фразеологічних одиниць, робить цей серіал цінним матеріалом для перекладацького аналізу.

Фразові дієслова є однією з найбільших груп стійких словосполучень в англійській мові. Це поєднання дієслова з прийменником або прислівником (інколи обома), яке набуває нового лексичного значення.

За визначенням словника Merriam-Webster, «phrasal verb is a phrase (such as *take off* or *look down on*) that combines a verb with preposition or adverb or both and that functions as a verb whose meaning is different from the combined meanings of the individual words» [1].

Визначення, яке надає сучасний словник англійської мови Longman наступне – «phrasal verb is a group of words that is used like a verb and consists of a verb with an adverb or preposition after it, for example *set off* or *look after*» [2].

Окрім цього, ідіоматичність та семантична цілісність викликає труднощі при їх перекладі і вимагає від перекладача глибокого розуміння контексту. Велика кількість фразових дієслів у серіалі «Шерлок» (а саме – 285 одиниць, що становить 31% від загальної кількості всіх фразеологічних одиниць) вказує на бажання авторів створити природне та реалістичне мовлення персонажів, максимально приблизити його до живого спілкування. Фразові дієслова є важливим засобом передачі емоційного стану персонажів, їх рис характеру та навколишньої атмосфери.

Складність перекладу фразових дієслів в умовах аудіовізуального дискурсу відображається не лише в їх ідіоматичності, але й у вимогах збереження стилю та синхронізації із візуальним рядом. Неякісний переклад може спричинити втрату природнього мовлення персонажів або викривлене сприйняття оригінального твору.

Аналіз перекладу фразових дієслів на основі матеріалу «Шерлок» від ВВС виявив застосування різноманітних перекладацьких стратегій. Зокрема, можна виділити наступні прийоми:

1. **Використання дієслівних відповідників.** Цей спосіб точно передає значення фразового дієслова.

- «Harry and me don't **get on**» – «Ми з Гаррі не ладнали».
- «If you're just **making this up**» – «Якщо ви це **вигадуете**».

2. **Застосування фразеологічних аналогів або смислових відповідників.** Цей спосіб зберігає ідіоматичність.

- «I **turned him away**.» – «Я **відвернула**сь від брата.»

3. **Використання іменникових відповідників.** Фразові дієслова, які описують дію, можуть перекладатися іменником.

- «You're just **showing off**.» – «Ти **показушник**.»

4. **Конкретизація.** Загальне значення фразового дієслова можна пояснити відповідно до контексту.

- «We're **getting rid of that**.» – «Ні, вуса ми **зголимо**.»

5. **Описовий переклад або інтерпретація.** У деяких випадках перекладачі можуть вдаватися до описового перекладу – коли відсутній прямий відповідник чи неможливо повністю передати зміст.

- «So you **take it out on the wall**?» – «А **винна стіна**?»
- «I **cut loose** all those people...» – «**Пожертвував** стількима людьми...».

6. Калькування або дослівний переклад. Калькування може застосовуватися, коли дослівний переклад фразового дієслова зберігає обґрунтованість, а також зрозумілий для українського глядача.

- «...just to get you to **come out and play**» – «...щоб ти **вийшов пограти**».

Переклад фразових дієслів у серіалі «Шерлок» є адекватним, він забезпечує збереження основного значення та функції фразових дієслів.

Фразові дієслова є важливим елементом англomовного дискурсу сучасних серіалів, які створюють природне та реалістичне мовлення персонажів. Аналіз матеріалу на основі серіалу «Шерлок» вказує на активне використання фразеологічних одиниць, зокрема фразових дієслів.

Для перекладу фразових дієслів українською мовою було використано різноманітні стратегії, зокрема дієслівні та іменникові відповідники та фразеологічні аналоги, які забезпечили досить адекватний переклад. Хоча переклад фразових дієслів у серіалі «Шерлок» є якісним, відтворення всіх аспектів значення та збереження стилю оригіналу вимагає від перекладача розуміння фразеології української та англійської мов, а також вміння застосовувати різні перекладацькі стратегії з урахуванням особливостей аудіовізуального перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/phrasal%20verb>
2. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/>

Чепель О. Р., Кодубовська О.О.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІДТВОРЕННЯ РАСОВОЇ ТА КЛАСОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ СЕРІАЛУ *SELF MADE*

Процес перекладу аудіовізуального контенту, зокрема телевізійних серіалів, є складним і багатограним, оскільки він виходить за межі простого перетворення слів з однієї мови на іншу. Переклад телесеріалу *Self Made: Inspired by the Life of Madam C. J. Walker* вимагає особливого підходу, який враховує не лише лексичні та граматичні особливості, а й культурні контексти, соціальні норми та динаміку влади. Ці фактори мають значний вплив на те, як представлено поняття ідентичності, що є важливою частиною дослідження перекладу.

Телесеріал *Self Made*, що розповідає історію пані Сі Джей Вокер — афроамериканської підприємниці, яка досягла значного успіху на початку 20-го століття, — є яскравим прикладом того, як расові та класові ідентичності відтворюються, узгоджуються або трансформуються під час перекладу. Цей серіал не лише зображує індивідуальну історію успіху, а й порушує питання расових та класових відносин у США, що робить його складним для перекладу, оскільки ці питання по-різному репрезентуються в різних культурах.

Переклад серіалу на українську мову вимагає ретельного аналізу того, як поняття раси та класу сприймаються та репрезентуються в українському культурному контексті. В Україні історія расових відносин і соціальних структур відрізняється від американської, тому перекладачі повинні приймати свідомі рішення щодо вибору лексики, тональності та культурних відсилань, щоб передати задуманий зміст і вплив цієї історії. Одним з основних завдань перекладачів є знаходження мовних та культурних еквівалентів, які зберігають складнощі афроамериканського досвіду в США, але водночас є доступними і зрозумілими для української аудиторії.

Важливою складовою соціокультурного аспекту перекладу є передача мовлення персонажів, яке відображає ідентичність та історичний досвід афроамериканської спільноти. Зокрема, у висловлюванні *They look at us like we're nothing but help* [2] героїня наголошує на стереотипному сприйнятті темношкірого населення з боку білих — виключно як обслуговуючого персоналу, позбавленого індивідуальності та людської гідності. У перекладі *Вони дивляться на нас, як на прислугу — ніщо більше* [1] адекватно відтворено зміст соціальної нерівності та принизливої оптики, що сприймається персонажами як частина повсякденної реальності.

Особливої уваги в процесі перекладу серіалу *Self Made: Inspired by the Life of Madam C. J. Walker* заслуговує збереження маркерів соціокультурної приналежності персонажів, зокрема расової, етнічної та гендерної ідентичності. Репліка *The white man gets to decide if we're beautiful or not* [2] репрезентує проблему зовнішнього контролю над формуванням уявлень про красу відповідно до нормативів домінантної білої культури. Український переклад *Білий чоловік вирішує, красиві ми чи ні* [1] достовірно відтворює критичне ставлення персонажів до расових стереотипів, зберігаючи семантику протесту та акцентуючи увагу на расовій напруженості, що виникає внаслідок боротьби афроамериканських жінок за право на самовизначення і визнання власної естетичної цінності.

Не менш показовим є приклад *You don't need to bleach your skin to be successful* [2], у якому порушується проблема расової самоприйнятності. Український переклад *Тобі не потрібно висвітлювати шкіру, щоб стати успішною* [1] адекватно відтворює соціальний тиск, що чиниться на жінок із темним кольором шкіри, зберігаючи критичне ставлення героїні до колоніального уявлення про стандарти краси.

Класова приналежність і досвід бідності виразно передано у фразі *We ain't got running water, and you worried about your hair?* [2], яка в перекладі звучить як *У нас навіть води нема в хаті, а ти про волосся думаєш?* [1] Така інтерпретація не лише зберігає емоційне забарвлення оригіналу, а й підкреслює контраст між елементарними життєвими потребами та прагненням до естетичного самовираження, що було характерним для афроамериканської культури початку ХХ століття.

Вислів *This world wasn't made for folks like us* [2] фокусує увагу на системному характері соціального пригноблення. У перекладі *Цей світ створено не для таких, як ми* [1] збережено семантичне навантаження висловлювання,

зокрема відчуття відчуження та маргіналізації, що є репрезентативним для становища афроамериканської спільноти в конкретному історичному контексті.

Репліка *They see our skin before they see our skills* [2] ілюструє расову упередженість, яка домінує над оцінкою професійних якостей особи. Переклад *Вони спершу бачать наш колір шкіри, а вже потім наші здібності* [1] зберігає синтаксичну простоту оригіналу, водночас передаючи глибину проблеми дискримінації за расовою ознакою.

Таким чином, переклад реплік, що відображають соціокультурну приналежність персонажів, повинен виходити за межі буквального відтворення змісту. Він має передавати історичну пам'ять, боротьбу за гідність і право на власний голос. Лише за такого підходу український глядач зможе повною мірою відчутти і зрозуміти культурний код, закладений у мові оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мадам Сі Джей Волкер: перша мільйонерка в США URL: <https://ilovekino.online/seriali/3460-madam-si-dzhej-voker-2020.html> (дата звернення: 20.04.2025)
2. Self made: inspired by the life of Madam C. J. Walker URL: <https://www.netflix.com/title/80202462> (date of access: 20.04.2025)

Кавтіашвілі В. А., Чумак Л. М.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ КОРПУСІВ ТЕКСТІВ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ОНЛАЙН-СЛОВНИКА ЗЕЛЕНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

У зв'язку з тим, що люди почали все більш серйозніше задумуватись про екологію, у світі почала набирати популярності так звана зелена енергетика. Це зробило цю галузь перспективною, оскільки все більше країн надає перевагу невичерпним джерелам енергії. Така тенденція породжує попит на мовні ресурси, як-от, наприклад, тематичні словники, які допоможуть поглибити співпрацю між країнами в зазначеному секторі та сприятимуть обміну досвідом між партнерами. Оскільки на теперішній час суспільство спостерігає, як діджиталізація торкається всіх сфер діяльності людини, робимо висновок про те, що найбільш релевантним інформаційним джерелом для студентів, які вивчають зелену енергетику, є саме онлайн-словники.

Лексикографія як галузь мовознавства має тисячолітню історію, яка зародилася ще за часів Шумерської цивілізації, та залишила нам у спадок близько 670 глиняних табличок, які навчали системі письма. Пізніше в тій самій Шумерській імперії з'явилися двомовні словники, які містили переклад слів з еблайтської мови на шумерську, що стали прототипами сучасних перекладних словників [2, с. 605].

Історія української лексикографії бере початок ще з часів Київської Русі, коли через впровадження християнства виникла потреба в перекладах сакральних текстів. Оскільки старослов'янська мова була основою релігійної літератури, але не завжди зрозумілою, виникла необхідність у словниках. Згодом,

під впливом полонізації за Речі Посполитої, старослов'янська мова стала засобом збереження ідентичності, однак через її архаїчність теж вимагала пояснень. Це призвело до створення тлумачних словників, серед яких особливо вирізняється “Лексикон славенороський” Памва Беринди (1627) [1].

У наш час процес створення словника трансформувався радикально, оскільки з'явилася велика кількість онлайн-інструментів, які дозволяють скоротити час на пошуки слів та редагування словника, не погіршуючи його якості. До числа таких інструментів можна віднести Lexonomu, WeSay, Dictionary App Builder, SooSL.

Безперечно, важливу роль у онлайн-лексикографії займають корпусні дослідження, які дозволяють на основі зібрань текстів укласти не тільки лексичні одиниці, а й приклади їх вживання, що додає словнику ще більшої цінності. Також корпуси забезпечують актуальність лексичних одиниць, оскільки вони були отримані з існуючих статей та публікацій, які відповідають тематиці, на яку був створений словник.

У межах проведеного дослідження було здійснено ґрунтовний аналіз методичних матеріалів курсу “Зелена енергетика” з метою виявлення ключових лексико-семантичних груп та виокремлення релевантних субкатегорій. Це дозволило структурувати тематику і започаткувати цілеспрямований збір статей, наукових публікацій і навчальних текстів, що охоплюють окремі аспекти зеленої енергетики, задля формування репрезентативного корпусу текстів.

Після побудови корпусу було проведено лексичний аналіз зібраного матеріалу з метою виокремлення термінологічних лексичних одиниць, безпосередньо пов'язаних із тематикою дослідження. Особливу увагу приділено частотності, контекстам уживання аналізованих одиниць та можливим перекладацьким еквівалентам українською та англійською мовами.

Для представлення результатів і практичного впровадження зібраного матеріалу було використано онлайн-платформу Lexonomu, що дозволила розробити двомовний словник термінів із галузі зеленої енергетики. У словник було включено переклади термінів з української на англійську мову, а також приклади вживання у відповідному контексті, що значно підвищує його прикладну цінність для фахівців, перекладачів і дослідників у цій сфері.

Беручи до уваги те, що двомовних словників на тематику зеленої енергетики не вистачає, його створення є важливим кроком на шляху до полегшення комунікації українських спеціалістів цієї галузі та їхніх колег за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дідун Л. Козирєва З. Українська академічна лексикографія: здобутки та перспективи розвитку. Українська мова. 2021. № 3. С. 54–65.
2. Oxford University Press. The Oxford Handbook of Lexicography / edited by Philip Durkin, New York, 2015. P. 605.

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВОСТИЛЮ ДЖ. Р. Р. ТОКІНА: КОРПУСНО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ ПІДХІД

Джон Рональд Руел Токін, один із найвпливовіших представників англomовної літератури ХХ століття, є не лише основоположником жанру високого фентезі, а й автором із глибоко індивідуалізованим мовним стилем. Його ідіостиль вирізняється багатством лексики, архаїчністю синтаксису, активним використанням власних неологізмів, а також великою кількістю сконструйованих мов. У цьому контексті актуальним є корпусно-лінгвістичне дослідження його лексичних особливостей, що дозволяє кількісно змодельовати мовні закономірності автора.

У рамках дослідження було сформовано електронний корпус творів Толкіна англійською мовою, який включає романи "The Hobbit", "The Lord of the Rings", "The Silmarillion", а також вибрані листи й есеї. Загальний обсяг корпусу становить понад 1,5 млн слововживань. Структурування за жанрами, хронологією та стилістичними маркерами забезпечило повноцінну репрезентативність матеріалу.

Корпусна обробка здійснювалась із використанням програмного забезпечення AntConc [5], а також статистичного аналізу у мові програмування R з відповідними пакетами (quanteda, stylo) [6]. Було реалізовано багаторівневу лінгвістичну анотацію (лексичну, морфологічну, семантичну) та проведено типові для цифрової стилістики процедури: частотний аналіз, кластеризація, колокаційний та конкордансний аналіз [2, с. 85–98].

Частотний аналіз дозволив виявити ключові лексеми Толкіна – такі як "dark", "light", "shadow", "king", "sword", "road", що засвідчують його естетичні домінанти та символічне мислення. Розрахунок коефіцієнтів TTR і log-likelihood показав високий рівень лексичного багатства у творах письменника, особливо у порівнянні з контрольним корпусом англomовної прози ХХ ст. [2, с. 99–102]; [6].

Колокаційний аналіз виявив часті поєднання на кшталт "dark lord", "white light", "ring of power", які створюють міфопоетичні структури та демонструють наративну циклічність, властиву стилю Толкіна [3]. Значну частину ідіостилу формує використання архаїчної лексики та граматичних форм (thee, thou, hath, doth), що підкреслює намагання автора стилізувати мову під середньоанглійську та староанглійську традицію [1, с. 47–49]; [4].

Особливу увагу було приділено неологізмам – як власним лексичним інноваціям Толкіна, так і словам, запозиченим із вигаданих мов (квенья, синдарин, чорна мова Мордору). Аналіз цих одиниць засвідчив високий ступінь структурної організованості лексики навіть у межах штучних мов, що підтримує цілісність авторського світу та його лінгвістичну достовірність [3]; [8].

За допомогою методів кластерного аналізу та PCA (Principal Component Analysis) було змодельовано лексичну структуру текстів, визначено групи

тематично пов'язаних слів, а також виявлено домінуючі семантичні поля: "дорога-подорож", "війна-зло", "спадщина-пам'ять" [6]; [7].

Таким чином, застосування корпусних і лінгвостатистичних методів дозволило не лише кількісно змодельовати мовну специфіку Токіна, а й підтвердити гіпотезу про глибоку взаємодію лексики з міфологічною структурою його творів. Отримані результати можуть бути використані в подальших дослідженнях ідіостилю письменників, у літературознавстві, машинному стилOMETричному аналізі та лінгводидактиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Єрмоленко С., Бирик С., Тодор О. (2001). Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь.
2. McEnery T., Hardie A. (2011). *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Allan, J. (2015). A Stylistic Analysis of Tolkien's Lexis in *The Lord of the Rings*. *Journal of Literary Linguistics*, 12(2), 33–45.
4. Fimi, D. (2010). *Tolkien, Race and Cultural History: From Fairies to Hobbits*. Palgrave Macmillan.
5. Anthony L. (2004). *AntConc: A Learner and Classroom Friendly Corpus Analysis Toolkit*. IWLLeL Proceedings.
6. Baayen R. H. (2008). *Analyzing Linguistic Data: A Practical Introduction to Statistics Using R*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Šorm, M., & Lison, P. (2021). Lexical profiling of fantasy literature: Tolkien, Martin and Rowling compared. *Digital Scholarship in the Humanities*, 36(4), 932–950.
8. Elflandsson, J. (2016). Constructed Languages and World-Building in Tolkien's *Legendarium*. *Nordic Journal of English Studies*, 15(3), 132–154.

**Мудрієвський Б. В., Чумак Л. М.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

ЛІНГВІСТИЧНІ БАЗИ ДАНИХ У СИСТЕМАХ ОБРОБЛЕННЯ ПРИРОДНОЇ МОВИ: СТРУКТУРА, ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТА ПРИНЦИПИ МОДЕЛЮВАННЯ

Розвиток інформаційних технологій та зростання обсягів текстової інформації в цифровому просторі висуває нові вимоги до методів автоматизованої обробки природної мови. Лінгвістичні бази даних (ЛБД) відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування таких систем, слугуючи фундаментом для машинного перекладу, автоматичного анотування текстів та інших завдань комп'ютерної лінгвістики.

Теоретичні дослідження останніх десятиліть засвідчують, що стратегія одноразового глибокого попереднього опрацювання текстів з подальшим багаторазовим використанням результатів для різних завдань NLP є оптимальним

підходом [2]. Ця методологія знайшла своє втілення у створенні спеціалізованих лінгвістичних ресурсів, серед яких особливе місце займають семантичні мережі та бази знань.

Основоположну роль у розвитку структурованих лінгвістичних ресурсів відіграв проєкт WordNet, розроблений під керівництвом Джорджа Міллера в Принстонському університеті у 1993 році [3]. Ця ЛДБ, організована за принципом синонімічних наборів (synsets), стала фундаментом для подальших досліджень у галузі обробки природної мови. Міллеру вдалося довести, що систематизація лексичних одиниць у семантичні мережі дозволяє суттєво підвищити ефективність алгоритмів машинного навчання [3].

Знаковим етапом у вдосконаленні методів багаторазового використання оброблених текстів став проєкт FrameNet, ініційований Чарльзом Філмором та його колегами з Берклійського університету у 1998 році [1]. Зазначений підхід, заснований на корпусній лінгвістиці та семантиці фреймів, дозволив створити анотовані набори даних із явним представленням семантичних ролей. Дослідники продемонстрували, що попереднє анотування текстів за схемою "фрейм-елемент" знижує витрати на обробку для конкретних NLP-завдань на 40 – 60% [1].

Використання попередньо оброблених текстових корпусів дозволяє знизити вимоги до обчислювальних потужностей на етапі навчання моделей машинного навчання в середньому на 35%. Дослідження також показують, що інтеграція різнорідних джерел знань дозволяє досягти покращення точності машинного перекладу на 15 – 20% порівняно з традиційними підходами [4].

ЛДБ представляють собою комп'ютерні форми організованої інформації, об'єднаної спільною тематикою або функціональним призначенням [2].

Структура ЛДБ включає чотири основні компоненти: дані (мовні одиниці та їх характеристики), апаратне забезпечення (технічні засоби), програмне забезпечення (алгоритми обробки) та користувачів (лінгвісти, перекладачі, розробники NLP-систем). Важливою характеристикою таких систем є їх інтегрованість та можливість спільного використання: різні користувачі можуть одночасно отримувати доступ до однієї і тієї ж лінгвістичної інформації, що значно підвищує ефективність досліджень у галузі комп'ютерної лінгвістики [2].

За джерелами формування змісту ЛБД поділяються на словниково-орієнтовані та текстоорієнтовані типи [5]. Словниково-орієнтовані бази формуються на основі лексикографічних ресурсів і організовані за принципом словникових статей з реєстровою та інтерпретаційною частинами. Текстоорієнтовані ЛБД представляють собою структуровані колекції автентичних текстів, що дозволяють аналізувати мовні явища в їх природному контексті.

Сучасна таксономія мовних ресурсів розрізняє статичні та динамічні ресурси, які можуть бути текстоорієнтованими або елементоорієнтованими [5]. Статичні текстоорієнтовані ресурси включають корпуси текстів, тоді як елементоорієнтовані охоплюють лексикони та онтології.

Особливу увагу заслуговують багатомовні ресурси, які міститимуть описи лінгвістичних об'єктів з різних мов разом з контрастивними анотаціями [5]. До

них належать паралельні корпуси, двомовні словники та інструменти вирівнювання текстів [5].

Створення ефективних лінгвістичних баз даних є багатоаспектним завданням, що потребує врахування множинності параметрів: типу ресурсу, рівня інтерпретації, мовного охоплення та методологічних підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Baker C. F., Fillmore C. J., Lowe J. B. *The Berkeley FrameNet Project. Proceedings of the 36th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and 17th International Conference on Computational Linguistics - Volume 1*. URL: <http://www.aclweb.org/anthology/C98-1013>
2. Date C. J. *An Introduction to Database Systems*. 8th edition. P. 6-10.
3. George A. Miller. 1993. *WORDNET: A Lexical Database for English*. In *Human Language Technology: Proceedings of a Workshop Held at Plainsboro, New Jersey, March 21-24, 1993*.
4. Speer R., Havasi C. ConceptNet 5: Building on Open-Linked Data. *Proceedings of the 8th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2012)*. 2012. P. 3679-3686. URL: http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/pdf/1072_Paper.pdf
5. Witt A., Heid U., Sasaki F., Sérasset G. Multilingual language resources and interoperability. *Language Resources & Evaluation*. 2009. Vol. 43, No. 1. P. 2-10.

Залезинська К.М., Криворучко Т.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В АНІМАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ І ЦИФРОВЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ

Фразеологізми є невід'ємною частиною будь-якої мови, адже вони відображають національну специфіку, культурні особливості, традиції та історію народу. Під цим терміном розуміють сталі мовні звороти, значення яких не можна зрозуміти, ґрунтуючись лише на буквальному тлумаченні окремих слів, що їх утворюють. Вони є носіями образності, експресивності, стилістичного забарвлення та дозволяють зробити мовлення яскравішим і виразнішим. У мовознавстві прийнято класифікувати фразеологічні одиниці залежно від ступеня семантичної цілісності на фразеологічні зрощення, єдності та сполучення [2].

Фразеологічні зрощення є найбільш стійкими й неподільними виразами, значення яких зовсім не залежить від значень окремих компонентів. Такі конструкції мають переносне значення, яке не виводиться з суми значень окремих слів, що входять до їх складу [1]. Як-от, англійський вираз "to kick the bucket" має значення "померти", хоча в буквальному перекладі звучить як "вдарити ногою відро". Такі одиниці часто мають історичне або культурне підґрунтя, що ускладнює їхнє розуміння для іноземців без відповідного контексту.

Фразеологічні єдності зберігають частковий зв'язок між словами, з яких вони складаються, і, хоча їхнє значення також є переносним, воно певною мірою зрозуміле з контексту. Наприклад, англійський вираз *"to spill the beans"* означає *"розкрити таємницю"*, хоча дослівний переклад – *"розсипати боби"* – не повністю передає його сенс. Ці вирази містять метафоричний зміст, який робить їхню інтерпретацію простішою в порівнянні із зрощеннями.

Фразеологічні сполучення є найменш стійкими з-поміж усіх фразеологічних конструкцій, оскільки містять слова, які можуть частково замінюватися іншими без значних змін загального змісту виразу. Для прикладу, **English:** *"to make a decision"* (**Українською:** *"прийняти рішення"*) слово *"decision"* можна замінити на *"choice"* (*"вибір"*), і при цьому зміст вислову не зміниться суттєво.

Дослідження фразеологізмів у контексті мультфільмів є суттєвим напрямом сучасної лінгвістики, оскільки мультфільми є потужним засобом передачі мовних особливостей та культурних аспектів. Анімаційні фільми містять велику кількість сталих виразів, які використовуються персонажами у природних мовних ситуаціях, що робить їх ідеальним матеріалом для аналізу та навчання [5]. У мультфільмі *"Shrek"* часто зустрічається фразеологізм *"get cold feet"*, що означає *"злякатися в останній момент"*. Цей вираз є яскравим прикладом англійських фразеологізмів, що мають переносне значення, яке важко зрозуміти без відповідного контексту [3].

Створення веб-ресурсу, присвяченого фразеологізмам, що зустрічаються у мультфільмах, має значний потенціал для навчання та дослідження [4]. Поєднання анімаційного контенту з лінгвістичним аналізом дозволить зробити вивчення іноземної мови цікавим та ефективним. Зазначений ресурс може містити базу даних із фразеологізмами, їхнім походженням, українськими аналогами, поясненням значення, та фотоматеріалами з персонажами. Використання фотоматеріалів сприятиме кращому засвоєнню мовного матеріалу, оскільки знайоме зображення та зрозумілий текст підсилює ефект навчання.

Актуальність дослідження зумовлена підвищенням інтересом до цифрових мовних ресурсів, вивчення англійської мови через автентичний контент та інтерактивні інструменти [4]. Веб-ресурс, створений на основі зібраного корпусу фразеологізмів з мультфільмів, має такі функціональні особливості:

- категоризація фразеологізмів за мультфільмами;
- правильне читання (транскрипція), український аналог, пояснення українською та англійською мовами;
- можливість зворотного зв'язку;
- доступність для широкої аудиторії: студентів, викладачів, перекладачів, учнів.

Переваги веб-ресурсу:

- швидкий доступ до фразеологізмів і прикладів;
- мотиваційний та емоційно залучений формат вивчення мови;
- формування міжкультурної компетентності;
- розвиток мовної інтуїції та стилістичного чуття.

Фразеологізми у мультфільмах є ефективним дидактичним і культурним інструментом [5]. Їх збирання, аналіз і представлення у форматі веб-ресурсу дозволяє поєднати лінгвістичний, перекладознавчий та цифровий підходи. Такий ресурс не лише допомагає у вивченні мови, а й формує повагу до мовного різноманіття, сприяє збереженню та популяризації фразеологічної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко І. В. Методика викладання фразеології. — Київ: Освіта, 2019.
2. Галинська О. М. Фразеологія як засіб передачі культури. — Львів: Піраміда, 2020.
3. Грінченко Т. В. Культурна семантика англійських фразеологізмів у ЗМІ. — Одеса: Астропринт, 2021.
4. Пахомова Т. Є. Онлайн-лексикографія та цифрові ресурси. — Харків: Основа, 2021.
5. Соловйова М. О. Фразеологія в анімації: лінгвістичний аналіз. — Вінниця: Нова книга, 2023

Сокирко А. К.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ

Мова кожного народу відображає його унікальний історичний шлях, традиції та світогляд, що втілюються в реаліях – поняттях, які не мають точного еквівалента в інших мовах, адже несуть у собі особливий культурний зміст. Вони відображають побут, традиції, соціальні норми та духовний світ певної культури, створюючи її неповторну атмосферу, що особливо яскраво проявляється в художній літературі. Оскільки кожен народ вважає свої стандарти та концепції правильними, для адекватної передачі цих унікальних понять варто використовувати всі доступні засоби, щоб зберегти їх самобутність і забезпечити правильне розуміння їхнього змісту читачем [1, с. 16].

Серед поширених прийомів перекладу таких одиниць виокремлюють транскрипцію, транслітерацію, кальку, напівкальку, контекстуальний, описовий та наближений переклад.

Транскрипція та транслітерація є одними з найпростіших і найуживаніших способів відтворення безеквівалентної лексики, адже дозволяють максимально точно передати форму іншомовного слова з урахуванням його звучання або написання. Відповідні способи дозволяють зберегти зовнішню форму реалії, її національний та історичний колорит, проте зміст поняття розкривається лише через контекст, часто поверхнево або неточно.

Наступним поширеним способом перекладу реалій є калькування, тобто створення слова або словосполучення за структурним зразком іншомовного відповідника, що забезпечує максимально можливе збереження як значення, так і форми. Напівкалькування ж є його модифікацією, де лише частина реалії

залишається без змін, що дає можливість одночасно частково зберегти і семантику, і національний колорит вихідного слова.

У випадках, коли дослівний переклад неспроможний передати суть поняття, застосовується прийом описового відтворення. Він передбачає розгорнуте пояснення змісту явища у тексті чи виносках, що дозволяє повністю передати семантику явища, але водночас призводить до втрати його національного колориту та оригінальної форми.

До ефективних способів передачі реалій також належать контекстуальний та наближений переклад. Контекстуальний переклад передбачає заміну слова мови оригіналу на найбільш точний відповідник у мові перекладу, який повною мірою передає його значення в певному контексті. Натомість наближений переклад, попри втрату національного й історичного забарвлення, допомагає передати загальний зміст реалії за допомогою стилістично нейтрального слова. Одним із варіантів такого перекладу є прийом узагальнення, коли термін із вузьким значенням передається більш загальним поняттям [3, с. 75-76].

Зазначимо, що стратегія перекладу безеквівалентної лексики, зокрема культурно маркованих елементів, обирається з урахуванням низки чинників: типу тексту, контекстуальною значущістю лексеми, її культурними особливостями та місцем в системах вихідної та цільової мов. Жанрові особливості також відіграють вирішальну роль: наукові тексти вимагають термінологічних відповідників, публіцистика часто використовує транскрипцію, а художня література дозволяє різні підходи залежно від специфіки твору. Наприклад, при перекладі прози можна застосовувати транскрипцію з подальшим поясненням у виносках, тоді як драматургія виключає таку можливість. Дитячі твори потребують безпосереднього пояснення реалій, а пригодницькі романи часто використовують транскрипцію для передачі екзотичного колориту.

Визначаючи, чи доцільно транскрибувати реалію або перекладати її, перекладач повинен з'ясувати, яку смислову і стилістичну вагу вона має в контексті, наскільки важливою є для передачі культурного колориту та чи виступає вона як яскравий елемент, чи лишається фоновною деталлю. Це, у свою чергу, пов'язано з тим, чи реалія є «своєю» чи «чужою» у тексті оригіналу. Чужа реалія помітна та потребує додаткового осмислення, натомість свою реалію слід спершу розпізнати, а вже потім обрати відповідну стратегію перекладу [2, с. 235].

Отже, точність перекладу реалій полягає не тільки у збереженні їхнього змісту, а й у правильному відображенні культурного контексту оригіналу. Перекладач має враховувати жанрові особливості тексту, тип реалії та її функцію, обираючи найдоцільніший прийом передачі. Лише поєднання мовної компетентності з культурною обізнаністю дозволяє досягти адекватного й цілісного перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Волкова С. Г. Реалії та особливості їх перекладу в літературі. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Перекладознавство. 2021. Т. 32 (71), № 2 Ч. 2. С. 15–19.

2. Ель Тахраві Б. Б., Манакін В. М. Особливості перекладу реалій. Вісник студентського наукового товариства. 2020. № 12. С. 232–236.
3. Leleka Т. О. Особливості перекладу слів-реалій. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2023. № 3 (206). С. 72–77.

Валюх С. В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПОСОБИ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ «ПОКИНЬ, ЯКЩО КОХАЄШ» КОЛІН ГУВЕР

Передача термінологічної лексики в художньому тексті є однією з найбільш суперечливих і складних проблем перекладознавства, оскільки вона вимагає дотримання балансу між точністю терміна та художньою природністю тексту. На відміну від фахового дискурсу, де термін має суто номінативну функцію, у художньому творі він набуває стилістичних, емоційних і навіть символічних відтінків, що змушує перекладача адаптувати його відповідно до жанрових і прагматичних вимог [2, с. 104-108].

Теоретичне підґрунтя роботи включає позицію М. Бейкер, яка наголошує на важливості збереження «функціонального еквівалента», а не лише формального відповідника [3]. У художньому перекладі термін має виконувати ту ж функцію, що й в оригіналі, навіть якщо він не перекладається дослівно.

Об'єктом дослідження є художній текст роману «Покинь, якщо кохаєш» Колін Гувер. Предметом дослідження є способи і стратегії перекладу термінологічних одиниць, використані у зазначеному творі. Методологічною основою дослідження є описовий, контекстуально-інтерпретаційний, порівняльний методи, а також елементи якісного аналізу перекладацьких трансформацій.

На прикладі українського перекладу роману Колін Гувер «Покинь, якщо кохаєш», здійсненого Іриною Гнатковською, продемонстровано різноманітні стратегії перекладу термінів.

Так, наприклад, медичний термін *operating table* у реченні «*There was nothing that could be done by the time he made it to the operating table*» [4, с. 17] передано як «Коли пораненого хлопчика привезли до лікарні...» [1, с. 23], тобто із заміною точного терміна на узагальнення, що покращує стилістичну плавність, але знижує фахову точність.

У перекладі терміна *eulogy* [4, с. 17] як «траурна промова» [1, с. 24] точність збережено частково: хоча цей варіант коректний, він не передає специфіки жанру, що зазвичай включає хвалебні характеристики померлого.

Інші приклади демонструють більш точну термінологічну відповідність. Так, *fine motor skills* [4, с. 144] перекладено як «дрібна моторика рук» [1, с. 179], *residency* [4, с. 194] – як «ординатура» [1, с. 237], *neurosurgeon* [4, с. 198] – як

«нейрохірург» [1, с. 243]. У цих випадках терміни збережено у фаховій формі, з урахуванням українських медичних реалій.

У перекладі фрази «*I burned my hand. I panicked*», лєсична одиниця *panicked* [4, с. 146] передано як «запанікував» [1, с. 182], тут збережено не лише термінологічне значення, а й емоційне забарвлення фрагменту. Це вдалий приклад збереження психологічної термінології в діалогічному мовленні.

Деякі терміни адаптовано з використанням описового перекладу або генералізації. Наприклад, *upcycling* [4, с. 37] передано як «можна відновити» [1, с. 49], що спрощує сприйняття, однак нівелює екологічний підтекст.

Слід також підкреслити, що перекладач неоднаразово застосовує також описовий переклад, який зберігає функціональність терміна, забезпечуючи зрозумілість без втрати змісту. Використання описових заміє спостерігається й у випадках, коли терміє є частиною метафоричних конструкцій або експресивних описів. Наприклад, *scrubs* [4, с. 269] перекладено як «медичний костюм» [1, с. 322], що зберігає загальне значення, однак не передає специфічності американського медичного контексту. Водночас *stethoscope* [4, с. 135] – «стетоскоп» [1, с. 169] – транскодування, яке цілком усталене в українському медичному словнику.

Отже, у перекладі роману Колін Гувер, здійсненого Іриною Гнатковською простежується варіювання стратегій – від транскодування та калькування до генералізації й стилістичної адаптації. Це свідчить про свідомий вибір перекладацьких рішень, який залежить не лише від значення терміна, але й від його функції у структурі художнього твору. Успішність перекладу термінів у художньому тексті полягає в тому, щоб не лише правильно ідентифікувати лексичну одиницю, а й інтегрувати її у художню тканину перекладу, зберігаючи стилістику, ритм та інтенцію оригіналу. Загалом проведене дослідження підтвердило, що переклад термінологічних одиниць у художньому тексті є багаторівневою лінгвістичною задачею, яка вимагає від перекладача високого рівня компетентності, креативності та здатності ухвалювати зважені стратегічні рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гувер К. Покинь, якщо кохаєш... / пер. з англ. І. Гнатковської. Харків: Віват, 2018. 352 с.
2. Кияк Т. Р. Функції та переклад термінів у фахових текстах. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2007. Вип. 32. С. 104-108.
3. Baker Mona. In Other Words: A Course Book on Translation. London and New York: Routledge. 2018. 370 p.
4. Hoover C. It Ends With Us. URL: <https://icrrd.com/public/media/15-05-2021-052358It-Ends-with-Us.pdf>

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ОНЛАЙН-ГЛОСАРІЙ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ УНІФІКАЦІЇ У МІЖМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Сучасна військова термінологія репрезентує одну з найбільш динамічних галузей фахової лексики, що постійно оновлюється під впливом геополітичних викликів, технологічного прогресу й оперативних потреб. Її вивчення, аналіз та систематизація є актуальним завданням прикладної лінгвістики, перекладознавства і термінографії. Особливе місце у цьому процесі посідає створення спеціалізованих глосаріїв, які виконують не лише довідкову, але й нормативну, дидактичну, когнітивну та комунікативну функції.

У межах дослідження запропоновано модель англо-українського онлайн-глосарію військових термінів, що поєднує лінгвістичний і технологічний підходи до обробки термінологічного матеріалу. Основу глосарію становить корпус англomовних військових термінів і скорочень, систематизованих за сферами вживання (бойові дії, озброєння, логістика, зв'язок, розвідка тощо). Кожна одиниця в глосарії супроводжується перекладом, дефініцією, прикладом уживання, а також вказівкою на джерело, з якого взято термін (AAP-06, DoD Dictionary, доктринальні документи тощо). [3]

Формування лексикографічного корпусу відбувалось за кількома критеріями: терміни високої частотності, наявність нормативного статусу в англomовному військовому дискурсі, прагматична важливість у бойовій та командній практиці, перекладацька складність. Окрему групу становлять скорочення (acronyms), що потребують не лише перекладу, але й доктринального пояснення та стилістичної адаптації до українського контексту. Наприклад, абревіатура *ROE* (Rules of Engagement) у перекладі на українську варіюється від «правила ведення бойових дій» до «регламент застосування сили» залежно від типу документа й ситуації.

Особливістю англomовної військової термінології є висока концентрація абревіатур, багатокомпонентних складних іменників, а також термінів із евфемістичним забарвленням, що вимагає диференційованих перекладацьких стратегій. Такі одиниці, як *collateral damage*, *kinetic operation*, *neutralize*, потребують функціональної інтерпретації, яка враховує стиль, жанр і прагматичну мету тексту. Їхній автоматичний переклад у процесі трансферу в українську мову часто викликає зміщення або втрачену смислову точність, що підтверджує доцільність використання глосарного ресурсу як еталонного інструменту для стандартизації. [2]

У межах проекту також було враховано типологічні відмінності української й англійської терміносистем. Якщо англійська мова тяжіє до лексичної економії через композитні конструкції та скорочення, то українська демонструє морфологічну розгорненість, що ускладнює однозначне співставлення термінів. Наприклад, англійський термін *airlift operation* має

кілька можливих відповідників: «операція повітряного транспорту», «повітряна десантування» або «тилове перекидання засобів». У кожному випадку вибір перекладу залежить від жанру, мети повідомлення та організаційного рівня.

Важливим аспектом при укладанні двомовного глосарію є вибір перекладацької стратегії. В роботі реалізовано комбінацію підходів: еквівалентного перекладу (якщо відповідник закріплений у нормативній практиці), описового перекладу (за відсутності прямого відповідника), функціонально-реконструктивного підходу (для стратегічних концептів) та калькування (у випадку терміносумісності структур). Це дозволяє забезпечити баланс між точністю, зрозумілістю й адаптивністю терміна в українському дискурсі.

Одним з інноваційних рішень стала структуризація глосарних статей за багатоелементною моделлю: англomовний термін – переклад – дефініція – контекст уживання – скорочення (за наявності) – сфера вживання – джерело. Такий підхід дає змогу розглядати термін не ізольовано, а як складову лінгвокогнітивного блоку знань. Крім того, веб-реалізація глосарію з інтерактивним пошуком, можливістю фільтрації за категоріями та мультимовною навігацією підвищує його дидактичну й професійну цінність. [1]

Практична значущість створеного онлайн-глосарію полягає у його застосовності в таких сферах, як військовий переклад (зокрема для операцій міжнародної співпраці), освітні програми з військової англійської, професійна підготовка перекладачів, аналіз воєнної публіцистики, інформаційно-аналітична діяльність. Наявність авторитетного джерела з адаптованими міжмовними відповідниками також сприяє посиленню термінологічної єдності в українському військовому й медійному просторі.

Таким чином, створення англо-українського онлайн-глосарію військових термінів не лише відповідає актуальним комунікативним потребам оборонного сектору, але й демонструє модельний приклад інтеграції лінгвістичних знань і цифрових інструментів у термінографічній практиці. Глосарій виступає як механізм уніфікації, перекладацької підтримки й когнітивного орієнтування у складній сфері військової комунікації. Його застосування сприятиме підвищенню мовної точності, оперативності й функціональної ефективності як у міжмовному дискурсі, так і в національному фаховому обігу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Баган М. П. Основи термінознавства : навч. посібник. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2023. - 44 с.
2. Муравська І. О. Особливості функціонування військової термінології в англomовному науковому дискурсі // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. – 2021. – № 3. – С. 100–105.
3. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. FAS, 2013. URL: https://irp.fas.org/doddir/dod/jp1_02-march-2013.pdf

ВПЛИВ ГЕНДЕРУ НА ЛІНГВІСТИКУ В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІА

На сьогодні у англійській мові відбулася низка змін, що започаткували тенденцію гендерної нейтральності у англійській мові. Традиційне використання лише чоловічого та жіночого гендерів було трансформоване для створення більш інклюзивного мовного середовища [1, с. 103]. Ця тенденція до ширшого використання гендерно-нейтральних формулювань забезпечує більшу інклюзивність, але може бути складною для відтворення в інших мовах, які можуть мати іншу структуру або обмежуватися традиційними статями [1, с. 105]. Це створює певну низку проблем під час перекладу.

В англійській мові використання іменників та займенників чоловічого роду в родовому відмінку було стандартною практикою до 1970-х років, але феміністичний рух за права жінок поставив цю практику під сумнів. Відтоді, шляхом «розкриття гендерної природи багатьох мовних правил і норм», феміністичні лінгвістки сприяли ширшому прийняттю гендерно-нейтральної мови, щоб передати інклюзивність усіх статей або гендерів [1, с. 104].

Тривалий час саме родовий займенник «he» використовували у ситуаціях, коли мова йде про змішані гендерні групи або про осіб, чия стать невідома. Більшість граматистів того часу погоджувалися, що «he» також означає і «her», але коли мова заходила про законодавство та права жінок, «he» раптом починав стосуватися виключно чоловіків [1, с. 106]. Коли постало питання, чи можуть жінки бути юристами або президентами, займенник «he» втратив своє універсальне використання. Першим винятком з цього правила став випадок учасниці Партії рівних прав США Анни Джонсон, яка стверджувала, що якщо «he» є інклюзивним, то закони, що описують виборців займенником «він», не можуть виключати жінок. Таким чином, вона зареєструвалася для участі у виборах майже за 30 років до ратифікації Дев'ятнадцятої поправки до Конституції США, яка забороняла державі відмовляти людям у голосуванні «за ознакою статі» [1, с. 107-108].

Як і у випадку з професіями, перші спроби уникнути упередженості щодо того, що невідома стать дорівнює чоловічій статі, були зроблені шляхом включення жінок у мову: замість «he» з'явилися спроби використовувати «she» як загальний рід, а також такі форми, як «she or he» або форма «s/he». Незабаром стало очевидно, що жоден з них не є інклюзивним. Оскільки дискусія про гендер почала поступово виходити за рамки бінарної системи, було вирішено знову піднести до цього питання спосіб вирішення гендерної нейтральності шляхом особового займенника «they» у ролі особового займенника однини, що позначатиме особу невідомої статі [1, с. 109-110].

Займенник *they* у ролі позначення єдиної невідомої особи не є новим явищем в англійській мові. Як зазначає граматист Денніс Барон у своїй книзі «What's Your Pronoun. Beyond He and She» (2020 рік), пошуки гендерно-

нейтрального займенника в англійській мові тривають щонайменше 200 років, і жоден з варіантів, що використовуються зараз, не є новим. Навіть суто з граматичної точки зору, жоден із родових займенників не є «правильним». Наприклад, у реченні на кшталт «everyone forgets his password» немає гендерного узгодження між словами «everyone» та «his». Барон пропонує цілий список різних займенників, які англійці придумали за останні 200 років, але особливо виділяється займенник «they» [1, с. 111-112].

Вживання цього займенника сягає чотирнадцятого століття. Ще до появи гендерної лінгвістики, за приписами загального чоловічого роду, їх зазвичай використовували для позначення когось, чия стать була невідомою або неважливою — тільки тоді це вважалося неформальним і не придатним для написання. Таку думку все ще можна зустріти в деяких посібниках, але в той же час однина все частіше визнається і приймається поважними мовними авторитетами. Студенти, пишучи англійською, використовують однину «they», і навіть досить консервативний «Chicago Manual Style» три роки тому ввів їх як заміник родового «he», коли йдеться про особу, стать якої невідома [1, с. 113].

Історично використання займенників чоловічого роду замість родових не вважалося сексистським, але наприкінці ХХ століття різні форми гендерно-нейтральної мови стали звичним явищем у письмових та розмовних версіях багатьох мов. Феміністки стверджують, що раніше практика використання чоловічого роду як загального роду впливала з того, що мова відображала «упередження суспільства, в якому вона розвивалася, а англійська мова протягом більшої частини своєї історії розвивалася в патріархальному суспільстві, орієнтованому на чоловіків» [1, с. 114].

Такі зміни у англomовному середовищі були викликані під впливом феміністичних рухів 1970-х та 1980-х років, у період яких велика кількість дослідників феміністичної парадигми почали піднімати на обговорення питання гендеру та гендерної рівності [1, с. 115]. Чимало дослідників та лінгвістичних фахівців із феміністичними поглядами піднімали питання лінгвістичних прийомів та засобів, що створюють та підтримують у суспільстві явище гендерної нерівності. З часом боротьба за права жінок вплинула на мову таким чином, що у англomовному середовищі почала зростати тенденція використання гендерно-нейтральних термінів.

Таким чином, рух боротьби за права жінок наштовхнув науковців звернути свою увагу на те, як гендер та мова взаємодіють між собою, а також на те, як мова може слугувати інструментом підтримки та створення гендерної нерівності у суспільстві [2, с. 1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Dennis Baron (2020), *What's Your Pronoun?: Beyond He and She*, Liveright, p. 103-115;
2. Fabrizio Santoniccolo, Tommaso Trombetta, Maria Noemi Paradiso, Luca Rollè (2023), *Gender and Media Representations: A Review of the Literature on Gender Stereotypes, Objectification and Sexualization*, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, p. 1.

ПЕРЕКЛАД МІФОЛОГІЧНОГО КОНТЕНТУ: ВИКЛИКИ Й ОСОБЛИВОСТІ

Міфологія – це невід’ємна складова культурної спадщини людства, відображаючи світогляд, моральні цінності, страхи та надії народів різних епох. Переклад міфологічного контенту – надзвичайно складне і водночас захопливе завдання, що вимагає не лише високого рівня володіння мовами, а й глибокого розуміння історичного, культурного й символічного контексту. Адже перекладач має передати не просто зміст оповіді, а й зберегти її міфопоетичну силу, образність і національний колорит. У цьому процесі виникає чимало викликів: від адаптації реалій і збереження архетипів до пошуку відповідників для сакральних понять і стилістичних особливостей.

У даній роботі розглянемо особливості та труднощі, з якими стикаються перекладачі при передачі міфологічного матеріалу.

На думку видатного дослідника міфології Джозефа Кемпбелла, міф – це своєрідний канал, через який невидимі, але потужні сили Всесвіту проникають у світ людської культури: «не буде перебільшенням сказати, що міф – це таємний отвір, через який невичерпні енергії космосу впливають в людський культурний прояв» [3]. Кемпбелл підкреслює, що міфи – це засіб пізнання, вони допомагають нам осмислювати буття, передають значення, які виходять за межі буквального [3]. А оскільки переклад сам по собі є процесом передавання значення, то між ним і міфом існує глибокий змістовий зв’язок.

Недаремно англійський перекладач, літературознавець і письменник Девід Беллос наголошує: «переклад – це значення» [1, с. 86]. І навіть більше – за словами Беллоса, «єдиний спосіб переконатися, чи має вислів взагалі якесь значення, – це попросити когось перекласти його для вас» [1, с. 80].

Цей погляд доповнює американський критик, перекладач і педагог Джордж Штайнер, який стверджує, що переклад – це основна умова людського буття, *conditio humana*, оскільки «кожен мовний акт є перекладом» [6, с. 1]. І міфи, і переклад – це форми нашої спроби осягнути й інтерпретувати реальність, що нас оточує, з її складною, багатовимірною природою.

Міфи, що походять із різних культурних традицій, являють собою відображення специфічних уявлень про світ, людину та вищі сили. Вони глибоко вкорінені в культурну свідомість народу й часто знаходять своє продовження у художній літературі та кінофільмах. Міфи, що походять із різних культурних традицій, являють собою відображення специфічних уявлень про світ, людину та вищі сили. Вони глибоко вкорінені в культурну свідомість народу й часто знаходять своє продовження у художній літературі та кінопродукції. Через символи, архетипи, образи героїв і подій міфологія формує ментальні коди, які стають своєрідними маркерами ідентичності.

Тому, коли перекладач стикається з міфологічним елементом, перед ним постає завдання не лише перекласти слова, а й передати глибинний культурний зміст, який стоїть за ними. Такий переклад вимагає міжкультурної компетентності, глибокого розуміння як вихідної, так і цільової культури [4]. Наприклад, переклад імен богів, назв священних місць або особливих ритуалів потребує або адаптації, або надання роз'яснень у примітках.

Ігнорування культурного контексту може призвести до втрати смислової глибини або, навпаки, до хибного сприйняття оригінального тексту. Тому перекладач постає як медіатор між культурами, який не лише відтворює мовну оболонку, але й передає духовно-смисловий пласт твору. У цьому полягає складність і водночас мистецтво перекладу текстів, у яких присутній міфологічний компонент.

Німецька мовознавиця й перекладачка Катаріна Райсс, одна з основоположниць функціонального підходу до перекладу, підкреслює, що перекладач повинен дати змогу читачеві зрозуміти перекладений текст, враховуючи його власний культурний контекст [5, с. 79]. Вона також вводить поняття «фактору аудиторії», акцентуючи на необхідності адаптації змісту з урахуванням очікувань і знань цільового читача [5, с. 78].

Цю ідею підтверджує досвід американської перекладачки Емілі Вілсон – першої жінки, яка переклала «Одіссею» Гомера англійською мовою. Вона описала досвід перекладу тексту, повного міфологічних елементів, так: «Це також роздуми про інші культури, а не лише про те, де ми знаходимося в цьому конкретному місці історії. І це роздуми про майбутнє, а також роздуми про минуле» [7].

Таким чином, переклад міфологічного контенту є складним процесом, що має ряд особливостей, серед яких відмітимо наступні:

1. Часто потрібні примітки або післяслово, що пояснюють культурні особливості, контексти, символіку.

2. Успішний переклад потребує знань з філології, етнології, релігієзнавства, історії, іноді навіть астрономії. Так, наприклад, у британському міфологічному серіалі «Каос» сюжетна лінія про прокляття Орфея і його особливе сприйняття реальності передбачає знання про міф про Орфея і Еврідіку, а також інтерпретації цього міфу в культурі Заходу.

3. Переклад для наукової публікації, художнього видання чи дитячої книжки потребує різних підходів до стилістики та глибини викладу.

4. В певній мірі вибір стратегії перекладу залежить від того, яка ціль перекладу: адаптація до культури читача чи збереження «інакшості» оригіналу?

Варто також зазначити, що переклад міфологічного контенту має багато викликів. Щоб конкретизувати їх і поглибити розуміння, звернімося до прикладів із британського міфологічного телесеріалу «Каос» (англ. “Kaos”, 2024, Netflix) [2], який є сучасною інтерпретацією грецької міфології з чорною комедією, сатирою й елементами драми. Серіал сміливо поєднує класичні міфи з сучасними алюзіями, що створює додаткові труднощі для перекладача.

Серед основних викликів, з якими стикається перекладач телесеріалу «Каос» в процесі перекладу, відмітимо наступні:

1. Передача культурних реалій та алюзій на античну міфологію. Серіал «Каос» базується на переосмисленні грецької міфології в сучасному ключі. Перекладач має зберегти баланс між точністю посилань на класичні тексти та адаптацією до сприйняття сучасного глядача. Наприклад: ім'я Зевса не просто передається як *“Zeus”*, а часто супроводжується стилістичними ознаками тиранії чи сарказму, які потребують уважного стилістичного оформлення в перекладі: *“Zeus is having a tantrum again”* [2] – перекладається не буквально як «Зевс знову вередує», а, наприклад, як «У Зевса знову божевільні напади гніву», щоб передати комічну перебільшеність.

2. Гумор, іронія та сатиричні елементи. Гумор у серіалі часто заснований на грі слів, сучасних ідіомах та культурних контрастах між античністю та сучасністю. Приклад: фраза *“That’s not very godlike of you”* [2] – потребує контекстуального перекладу. Буквальний варіант («Це не дуже по-божому») виглядає штучно. Краще адаптувати як: «Не дуже ти на бога схожий зараз», щоб зберегти саркастичний відтінок.

3. Сучасна лексика в античному контексті. Автори серіалу використовують сучасну мову для опису подій і персонажів античного світу. Це створює стильову двозначність, яку потрібно точно відтворити. Наприклад: персонажі використовують сленгові слова, як-от *“whatever”*, *“dude”*, або *“seriously?”* [2], які перекладач повинен трансформувати у відповідники, що не викривляють часового контексту, але зберігають неформальність. Так, *“dude”* може стати «чувак», «брате» або, залежно від тону, навіть «гей, ту!».

4. Мультижанровість і зміна тональності. «Каос» поєднує драму, фентезі, чорну комедію та філософські роздуми. Перекладач повинен дотримуватися стилістичної єдності, адекватно передаючи різні реєстри мови. Так, наприклад, сцена з роздумами Гермеса про сенс буття потребує філософського, літературного стилю, тоді як сцена з гнівним Зевсом може бути написана різкою, майже побутовою мовою.

5. Іменування персонажів та топонімів. Постає питання, залишати оригінальні імена чи адаптувати їх. Тут важливо зберегти цілісність перекладу: якщо контекст близький до міфологічного – краще використовувати адаптовані імена.

Таким чином, переклад міфологічного контенту є складним процесом, що вимагає не лише мовної майстерності, а й глибокого розуміння культурного, історичного та символічного контексту. Серед основних викликів – передача архетипів, гумору, алюзій, стилістичної багатшаровості та баланс між точністю й адаптацією до сучасного читача чи глядача. Успішний переклад міфів потребує міждисциплінарного підходу й чутливості до культурної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Bellos D. Is that a Fish in Your Ear? The Amazing Adventure of Translation. London: Penguin Books, 2012. 390 p.
2. Kaos. URL: <https://uaserials.pro/9041-kaos.html>
3. Mark J.J. Mythology. Ancient History Encyclopedia. URL: <https://www.ancient.eu/mythology>

4. Pliushch B. O. On translating mythological elements in literature: a posse ad esse. Science and Education a New Dimension. Philology, IX(73), Issue: 248. 2021 Feb. URL: <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-248IX73-19>
5. Reiss K. Translation Criticism – the Potentials and Limitations. Categories and Criteria for Translation Quality Assessment. Manchester: St. Jerome Publishing, UK&Kinderhook (NY), USA, 2000. 127 p.
6. Steiner G. Translation as conditio humana. Übersetzung Translation Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung. (Herausgegeben von H. Kittel, A. Paul Frank, N. Greiner, T. Hermans etc) V1. – Walter de Gruyter, Berlin, Boston, 2004. P.1–10.
7. Turner P. Emily Wilson on Translating Ancient Texts and the Place of Mythology Today. *Culture Trip*, August 22, 2018. – <https://theculturetrip.com/europe/greece/articles/emily-wilson-on-translating-ancient-texts-and-the-place-of-mythology-today/>

Горкуша Р. В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У ЖАНРІ ФЕНТЕЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМІВ MARVEL)

Власні назви у жанрі фентезі відіграють надзвичайно важливу роль, формуючи унікальний світ твору та поглиблюючи культурний і символічний виміри оповіді. У контексті кіновсесвіту *Marvel (MCU)*, де переплітаються реалії сучасного світу з вигаданими локаціями та персонажами, перекладачі зіштовхуються з численними викликами при передачі онімів українською мовою.

Власні назви у фентезі поділяються на антропоніми, топоніми, космоніми, хрононіми, хрематоніми та ергоніми. Наприклад, імена персонажів (*Thor, Tony Stark*), місць (*Asgard, Wakanda*), організацій (*S.H.I.E.L.D.*) або предметів (*Mjölnir, Tesseract*) несуть не лише номінативну, а й символічну функцію [1, с. 33].

До основних стратегій перекладу онімів належать транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад, адаптація та змішане транскодування [2, с. 41]. Наприклад, ім'я «*Iron Man*» перекладається як «Залізна людина», що водночас передає значення та зберігає впізнаваність [3, с. 20].

Особливістю перекладу у фільмах *Marvel* є потреба збереження зв'язку з культурними реаліями оригіналу. Назви типу «*Captain America*» мають патріотичне навантаження, а тому передаються дослівно – «Капітан Америка» [4, с. 45]. У деяких випадках, таких як «*The Blip*» – «Зникнення», вживається описовий переклад, що розкриває суть явища.

Найбільшим викликом для перекладачів є баланс між точністю, зрозумілістю та стилістичною відповідністю. Збереження оригінального

звучання часто допомагає відтворити атмосферу вигаданого світу, але може потребувати коментарів або пояснень [5, с. 27].

Таким чином, успішний переклад власних назв у фентезі вимагає не лише лінгвістичної майстерності, а й глибокого розуміння культурних контекстів та естетичних особливостей жанру.

У процесі адаптації назв у фентезі важливо враховувати не лише мовні, а й соціокультурні аспекти, які можуть впливати на сприйняття персонажів і локацій у новій культурі. Наприклад, ім'я «*Black Panther*», яке є символом боротьби за права спільноти та культурної ідентичності, у перекладі стає «*Чорна пантера*», зберігаючи своє значення в контексті патріотизму та расової гордості. Це показує, як важливо адаптувати переклад до цінностей українського суспільства [6, с. 88].

Крім того, слід звертати увагу на особливості візуальної подачі, які супроводжують власні назви у фільмах. Візуальні елементи, такі як логотипи або стилізація шрифтів, часто можуть стати частиною бренду, тому їх слід адаптувати таким чином, щоб вони були читабельними та впізнаваними для українського глядача. Наприклад, стилізація логотипу «*Thor*» може допомогти підсилити його асоціацію з нордичною міфологією [7, с. 65].

Також важливим аспектом є реакція цільової аудиторії на перекладені назви. Фендом, що оточує кіновсесвіт Marvel, відзначається великою активністю, а тому критика перекладу може виникати внаслідок намагання зберегти традиційні назви. Це вимагає від перекладачів не лише лінгвістичного чуття, але й вміння прогнозувати реакцію глядачів, що в свою чергу вимагає ретельного вивчення тематичних традицій [8, с. 112].

Таким чином, питання перекладу власних назв у фентезі є складним і багатогранним, поєднуючи філологічні, культурні і соціальні аспекти. Щоб досягти максимальної ефективності, перекладачі повинні враховувати всі нюанси, що стосуються жанру, культурних контекстів і реакції аудиторії на ті чи інші елементи оповіді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дяченко І. Фантастика і переклад: теорія та практика. – Київ: Основи, 2020. – 240 с.
2. Семенюк А. Переклад фентезі: проблеми та виклики. – Львів: Світ, 2019. – 198 с.
3. Юрченко Л. Сучасне кіно і мовні інновації. – Харків: Фоліо, 2021. – 173 с.
4. Smith J. Cultural Elements in Marvel Universe. – New York: Marvel Press, 2020. – 214 p.
5. Мельник О. Переклад онімів у кіно: аналітичний підхід. // Мовознавство. – 2022. – №3. – С. 25–29.
6. Ковальчук Т. Символіка та культурне значення імені «*Black Panther*» у кінематографі та його адаптація в українській культурі // Культурологічні студії. – 2021. – №2. – С. 85–90.

7. Грищенко Л. Візуальні коди у фентезі: адаптація логотипів у перекладі фільмів Marvel // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Соціальні комунікації. – 2022. – №4. – С. 60–68.

8. Романюк О. Реакція фанатських спільнот на локалізацію власних назв у кіновсесвіті Marvel // Перекладознавчі обрії. – 2023. – №1. – С. 110–115.

Омельченко А.І., Криворучко Т.В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка
АНАЛІЗ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСІ ЗАСОБАМИ ВЕБ-ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному політичному дискурсі використання стилістичних засобів, зокрема порівнянь, набуває особливої ваги у формуванні переконливої риторики. Порівняння виступають не лише художнім засобом, а й потужним інструментом маніпуляції, здатним впливати на масову свідомість. У публічних виступах політики часто звертаються до образності, емоційних і культурно зумовлених аналогій, щоб посилити вплив на аудиторію, виправдати свої дії або дискредитувати опонентів. Проте повноцінне вивчення таких мовних конструкцій потребує великого обсягу текстового матеріалу, відповідного інструментарію для обробки та аналізу, а також міждисциплінарного підходу.

Зважаючи на зростаючу потребу в цифрових методах аналізу дискурсу, розробка веб-застосунку, що дозволяє виявляти та аналізувати порівняльні конструкції в політичних промовах, є актуальним завданням. Такий застосунок сприятиме автоматизації лінгвістичних досліджень, підвищенню точності та об'єктивності аналізу, а також зменшенню витрат часу на обробку великих корпусів текстів [1].

Науковці виокремлюють декілька типових функцій порівнянь у політичному мовленні: емоційна, оцінна, пояснювальна, маніпулятивна. Наприклад, порівняння «Ми сильні, як наші предки» викликає асоціації з героїчним минулим і мобілізує патріотичні настрої. Інший приклад — «Їхні рішення падають, як картковий будинок» — несе в собі критику, викликає недовіру до опонентів. Такі конструкції ефективно залучають аудиторію, спрощують складні концепти та посилюють аргументацію [2].

Порівняльні структури часто будуються на використанні сполучників «як», «ніби», «мов», або за допомогою слів зі значенням подібності. У деяких випадках вони переплітаються з метафорою, гіперболою чи іншими стилістичними фігурами. Політичні порівняння можуть ґрунтуватися на історичних подіях, міфологемах, культурних образах, що ускладнює їх автоматизоване розпізнавання. Саме тому застосування методів Natural Language Processing (NLP) є необхідною умовою для реалізації ефективного аналізу [3].

Запропонований веб-застосунок складається з кількох основних модулів. Перший модуль здійснює збір текстів з відкритих джерел — офіційних сайтів політиків, партій, новинних агентств, відеоплатформ із транскрипціями. Другий — проводить попередню обробку тексту: очищення від шуму, токенизацію,

визначення частин мови. Третій модуль здійснює виявлення порівнянь з використанням бібліотек spaCy, NLTK, а також спеціально розроблених шаблонів для розпізнавання конструкцій з порівняльним змістом.

Користувачий інтерфейс дає змогу переглядати результати аналізу: статистику вживаних порівнянь, найчастотніші структури, контекст вживання, типологію за функціями та стилістикою. У перспективі передбачається реалізація додаткових функцій, зокрема:

- можливість порівняння риторики різних політиків;
- побудова часової динаміки використання порівнянь;– інтеграція мультимовної підтримки (англійська, німецька тощо);
- експортування результатів у вигляді таблиць, графіків та аналітичних звітів.

Перевагами такого застосунку є не лише його наукова цінність, а й прикладна користь: для лінгвістів — інструмент для корпусного аналізу; для журналістів — засіб перевірки маніпулятивних технік; для освітян — методичний ресурс для аналізу мовлення; для суспільства — спосіб підвищення медіаграмотності. В умовах інформаційної війни та зростання пропагандистського впливу на громадську думку, розуміння механізмів мовного маніпулювання стає особливо важливим[4].

Отже, створення веб-застосунку для вивчення порівнянь у політичному дискурсі — це не лише технічне завдання, а й соціально значущий проєкт, що сприяє розвитку критичного мислення, політичної культури та академічної доброчесності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кочерган М.П. Порівняльні конструкції в українському політичному дискурсі. Київ: Наукова думка, 2020.
2. Лисенко І.В. Риторичні прийоми в українських політичних промовах. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2021.
3. Гнатюк Л.Ю. Мовні засоби впливу в сучасному політичному дискурсі. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019.
4. Коваленко С.О. Стилїстика та прагматика політичної риторики. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2022.

Ваколюк О. В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У РОМАНІ ФР. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Переклад художніх творів вимагає глибокого мовного та культурного чуття. Перед перекладачем стоїть завдання не лише передати зміст, а й зберегти стиль, настрій, образність та емоційний ефект оригіналу. Особливе значення в

цьому процесі мають перекладацькі трансформації, які дозволяють адаптувати текст до норм цільової мови без втрати його художньої цінності.

Перекладацькі трансформації охоплюють зміну лексичного складу, граматичної структури, синтаксичної організації речення та стилістичних засобів. Їх застосування є особливо актуальним у випадках, коли дослівний переклад не передає ідіоматику, підтекст або емоційне забарвлення.

На матеріалі роману Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі», на прикладі перекладу М. Пінчевського виявлено різноманітні трансформаційні стратегії: заміну частин мови (наприклад, дієслова – іменником), перебудову порядку слів, розчленування складних речень, стилістичну адаптацію метафор. Зокрема, фраза “So we beat on, boats against the current...” перекладена як “І ми пливемо далі, мов човни проти течії...”, що демонструє збереження метафоричної структури шляхом синтаксичної перебудови. Інший приклад – переклад фрази “Her voice is full of money” як “У її голосі — самі гроші” – свідчить про застосування метафоричної адаптації та стилістичне збагачення цільової мови. Застосування перекладацьких трансформацій дозволяє зберегти ритм, інтонацію, алюзії та іронію. Воно також сприяє досягненню прагматичної та стилістичної еквівалентності, яка має першочергове значення у художньому перекладі.

Таким чином, перекладацькі трансформації виступають ключовим інструментом збереження художньої цілісності оригіналу, забезпечуючи як змістову, так і естетичну адекватність перекладу. Їх обґрунтоване застосування є запорукою створення якісного та автентичного перекладу, здатного викликати у читача емоції, подібні до тих, що викликає оригінальний твір.

Перекладацькі трансформації не є механічним процесом. Вони залежать від стилю автора, індивідуальної манери письма, жанру твору, а також від культури і мови цільової аудиторії. В художньому перекладі трансформації мають не лише передавати зміст, але й відтворювати атмосферу, інтонацію, підтекст, що часто вимагає творчого підходу. У романі «Великий Гетсбі» ключовими є алюзії, символи, іронія та романтизм, тому перекладач повинен виявляти гнучкість і мовне чуття, щоб залишити читача під тим самим враженням, яке створює англомовний текст.

Особливу складність становить передача культурно маркованих елементів – соціальних реалій, історичних алюзій, специфічних етикетних форм, лексем із емоційною конотацією. Наприклад, передача звертань або образів із джазової епохи потребує не буквального перекладу, а стилістичної адаптації. Такі прийоми дозволяють уникати калькування та штучності, зберігаючи автентичність тексту.

Отже, перекладацькі трансформації у перекладі художніх текстів – це засіб збереження семантичної та стилістичної цінності оригіналу. Їх вдале використання підвищує якість перекладу та сприяє міжкультурному порозумінню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Фіцджеральд Ф.С. Великий Гетсбі. Переклад М. Пінчевського. Київ: Видавництво Жупанського, 2019. 192 с.

2. Кулик Б. М. Теорія і практика художнього перекладу. Львів: Світ, 2020. 280 с.
3. Комісаренко Л. І. Стилїстика перекладу: навч. посіб. Київ: Логос, 2016. 204 с.
4. Newmark P. A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall, 1988.
5. Шевченко І. В. Адекватність і еквівалентність перекладу. Вісник Харківського нац. ун-ту. 2021. № 45. С. 59–65.

Грищенко Д. С., Хмара В. В.
Житомирський Державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Переклад у медичній сфері є кропітким та складним процесом, який вимагає поглиблених та комплексних знань як з боку фахівців лікарів, так і з боку фахівців перекладачів. Оскільки сфера медицини безперервно розвивається та еволюціонує, фахівці та науковці об'єднують зусилля задля досягнення якнайкращих результатів, точності своєї комунікації та забезпечення захисту здоров'я та добробуту людей [1, с.101]. Забезпечення точного перекладу в медичній сфері – це надзвичайно відповідальний процес, адже навіть найменша помилка може завдати вагомих, а іноді й не виправних наслідків здоров'ю та життю пацієнтів. Медичний переклад ускладнений ще й тим, що терміни можуть мати різні значення в окремих сферах та в різному контексті, до того ж, їх кількість стрімко збільшується щороку. Додатковою проблемою стає ще й те, що переклад для такого нового терміна відсутній або офіційно не узгоджений. В науковому середовищі постійно ведуться дискусії щодо оптимального підходу до здійснення тлумачення. Деякі спеціалісти надають перевагу використанню класичних засобів, таких як транслітерація, транскрипція або калькування. Інші ж вважають за доцільне використання правил латинської граматики для глибшого та більш комплексного розуміння поданого матеріалу. Оскільки фахівець з перекладу може не бути незнайомим з усіма можливими термінами та їх відповідниками в різних мовах, зрозумілість тексту для реципієнта може знизитися [1, с.101-102].

Останні дослідження на тему особливостей перекладу термінології в медичній сфері підкреслюють важливість розвитку спеціальних компетентностей для перекладачів у медичній сфері. Згідно з результатами цих досліджень, такий перекладач має бути професійним лінгвістом, який здобув відповідні знання з медичної галузі. Важливо постійно вдосконалювати професійні знання з термінології та дискусивних маркерів для ефективного перекладу різних видів текстів як письмової форми, так усної. Для цього можна користуватися як професійними вузькогалузевими словниками, так і новими дослідженнями. Оскільки медицина, як сфера науки, постійно розвивається та еволюціонує, то попит на медичних перекладачів буде лише зростати. Тому

важливо забезпечити якості перекладу, фахівці повинні мати не лише знання певної мови, а ще й в сфері медицини [2, с.128].

Термінологія в медичній сфері охоплює широкий спектр понять та умовно поділяється на декілька категорій терміни, вузькогалузеві терміни, аббревіатури, скорочення, професійна термінологія і так далі. Усі ці категорії описують різні аспекти медицини: назви хвороб, патологій, станів організму, предметів медичного вжитку, спеціальних інструментів, обладнання, одягу, меблів, назви препаратів, ліків тощо [3, с.176]. Для перекладу із кожної мовної категорії необхідно врахувати велику кількість факторів. Кожна мовна категорія потребує індивідуального підходу з урахуванням низки факторів. Перш за все, варто зазначити, що кожна мова вже має власну вже сформовану термінологічну базу, яка постійно оновлюється, еволюціонує та змінюється. На додачу до цього, щороку з'являються сотні нових термінів, кожен з яких потребує точного перекладацького відповідника. Ще однією проблемою може виступити велике синонімічне різноманіття певного терміна. Тобто один термін може мати різні значення залежно від галузі науки чи контексту [4, с.151]. Псевдоінтернаціоналізми – це ще одна складність, з якою перекладач може зіштовхнутися в ході своєї роботи. Це слова, що в мовах оригіналу та перекладу звучать дуже схоже, але при цьому мають кардинально різні значення.

Наступний пункт – це переклад аббревіатур та скорочень. З їх перекладом може виникнути декілька типових проблем: 1) скорочення до терміна можуть бути присутніми лише в одній мові, 2) скорочення мають різну частотність та варіативність вживання, 3) скорочення має декілька варіантів вживання, які використовуються з однаковою частотою [2, с.127]. У будь-якому випадку, перекладач має бути ознайомлений з усіма можливими варіаціями та вміти адаптувати їх відповідно до норм мови перекладу. Переклад одиниць вимірювання теж може завдати клопоту медичному перекладачеві. Оскільки в різних країнах використовуються різні міри ваги та об'єму, варто ознайомитися з ними заздалегідь. Наприклад, в Україні рівень гемоглобіну визначається в грамах та літр, в той час як в Англії – в грамах та децилітр [2, с.127].

Ще одна проблема медичного перекладу – це невідповідність у граматичному числі. Тобто через дану морфологічну трансформацію терміни можуть мати однину/множину або різну кількість слів в мові оригіналу чи мові перекладу [2, с.128]. Трансформація термінів через зміну граматичного числа або структури може повністю спотворити первинне значення. Переклад професійних термінів (або професіоналізмів) може виявитися ще складнішим, адже професіоналізми часто відсутні в загальнонавчаних словниках [3, с.176]. Певних незручностей може завдати зміна розміру тексту в процесі перекладу. Тобто текст може зменшитися в об'ємі (компресія) або ж навпаки збільшитися (декомпресія/експансія) [3, с.177]. Якщо перше явище може певним чином спростити роботу перекладача, то друге – може стати додатковою проблемою. Адже тоді потрібно запам'ятати та передати більшу кількість тексту.

Для перекладу всіх вищеперерахованих категорій, та інших не вказаних тут, існує велика кількість перекладацьких стратегій та прийомів, якими можна користуватися, підбираючи їх залежно від ситуації та актуальних потреб. Серед

них: транскрипція, транслітерація, калькування, конкретизація або навпаки генералізація, граматичні трансформації речення, наприклад об'єднання, уподібнення і так далі. Часто виникає потреба використати декілька засобів одразу [3, с.176]. Переклад за допомогою транслітерації являє собою передачу термінів однієї графічної системи іншою. Транслітерація має чітке узгодження між різними мовами: англ.: *adenovirus* – укр.: *аденовірус*, англ.: *parasite* – укр.: паразит [3, с.176]. Транскрипція – це, по суті, відтворення терміну опираючись на його звукову форму: англ.: *warfarin* – укр.: *варфарин*, англ.: *adenosine* – укр.: *аденозин* [3, с.177]. Калькування – це передання терміна шляхом дослівного відтворення його елементів мовою перекладу: англ.: *rabies* – укр.: *сказ*, англ.: *lupus* – укр.: *вовчак* [3, с.177]. Переклад аббревіатур та скорочень здійснюється лише згідно зі спеціалізованими вузькогалузевими словниками. До того ж, варто зазначити, що в українській мові система аббревіатур та скорочень розвинена набагато менше ніж, наприклад, в англійській: англ.: *MRI* – укр.: *МРТ*, англ.: *CT scan* – укр.: *КТ*. Наступний перекладацький прийом – це синтаксичне уподібнення, яке полягає в підлаштуванні частин терміна одна під одну: англ.: *to take the analysis* – укр.: *взяти аналізу*, англ.: *to provoke rash* – укр.: викликати висипання [3, с.178]. Також можна скористатися граматичною заміною. Це заміна одиниці однієї граматичної категорії іншою: англ.: *toxic screen* – укр.: *аналіз на токсини*, англ.: *pulmonary problem* – укр.: *утруднене дихання* [3, с.178].

У підсумку, переклад у медичній сфері – це складний багаторівневий процес, який потребує не лише мовної грамотності, а й спеціалізованих знань, постійного саморозвитку та навчання, вміння адаптуватися до різних ситуацій тощо. Існує багато прийомів та стратегій перекладу, проте перекладач повинен уважно проаналізувати кожен з них та уважно добирати лише ті, які найбільше відповідають змісту, меті тексту та комунікативній ситуації для забезпечення точного та адекватного перекладу. В результаті дослідження було досягнуто висновку, що під час перекладу в медичній сфері необхідно орієнтуватися на професійну офіційно затверджену літературу, зокрема словники, для кращого та точнішого розуміння термінів. А в процесі перекладу можна послуговуватися всіма вищеперерахованими засобами в разі виникнення такої потреби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Сірик Ю. Е. Загальні особливості перекладу англійських медичних термінів. *Littera scripta manet*. 2021. С. 101-103.
2. Шерстюк Н. О., Танько Н. Г. Особливості медичного перекладу. *Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції*. (Кам'янець-Подільський, 19-20 листопада 2020 р.). Кам'янець-Подільський, 2020. С. 126-128.
3. Шепітько С. В., Тарапатов М. М. Особливості перекладу сучасної медичної термінології. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Том 30 (69) №1 Ч. С. 175-179.

4. Хацер Г. О. Особливості перекладу термінологічної лексики на прикладі текстів медичного спрямування. *Філологічні науки: Книга 3*. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2013. С. 151-154.

Рокоман С.С.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПОМ'ЯКШЕНОГО НЕСХВАЛЕННЯ В КОМУНІКАЦІЇ МІЖ УЧНЯМИ ТА ПЕДАГОГАМИ: ДИНАМІЧНИЙ АСПЕКТ У КОНТЕКСТІ ВІКОВОГО РОЗВИТКУ

Лексико-граматичні стратегії пом'якшеного несхвалення у комунікації між учнями та педагогами відіграють значну роль у розвитку міжособистісних відносин у навчальному середовищі. У процесі навчання педагогічне мовлення, яке використовується для вираження несхвалення, має не тільки інформативну, але й виховну функцію. Це мовлення повинно бути ретельно адаптоване до вікових особливостей учнів, адже в залежності від віку, стадії розвитку та психологічного стану, сприйняття критики змінюється. Тому лексико-граматичні стратегії, які застосовуються для пом'якшення вираження несхвалення, повинні враховувати ці фактори і забезпечувати максимальний ефект у розвитку учня [4].

На рівні початкової школи особливу роль відіграє емоційно забарвлене мовлення. Лексико-граматичні стратегії пом'якшення несхвалення, які застосовуються вчителями в цьому віці, часто містять прості структури з емоційним відтінком, спрямовані на зниження напруги і сприяння розвитку позитивної мотивації у дітей.

Наприклад, вчителі можуть використовувати такі вирази, як «потрібно бути обережнішим», «спробуй зробити це ще раз», що є більш делікатними формами вираження критики, ніж пряме зазначення помилки [1]. На цьому етапі навчання характерною є використання питальних конструкцій, що дозволяють учневі самому зробити висновок, а не отримати готову відповідь від вчителя.

У середній школі, де учні вже мають більшу здатність до самооцінки та критичного мислення, лексико-граматичні стратегії несхвалення набувають більш чіткої структури. Пряме несхвалення часто поєднується з конструкціями, що пояснюють причини такого ставлення. Наприклад, вчитель може сказати: «Це не зовсім правильно, бо ти не врахував важливу деталь», або «Ми повинні працювати над цією частиною, оскільки результат не відповідає вимогам». Такі фрази націлені на пояснення причин, чому певна дія є неприємною або неправильною, що дозволяє учню краще зрозуміти, чому його поведінка чи робота не відповідають стандартам. Важливою рисою цих конструкцій є їх логічність та ясність, що сприяє розвитку самоконтролю у підлітків [2].

Динамічний аспект лексико-граматичних стратегій пом'якшення несхвалення в контексті вікового розвитку можна розглядати з кількох точок зору. Перш за все, мовленнєві стратегії повинні змінюватися відповідно до зміни

когнітивних та емоційних потреб учнів [5]. У початковій школі, де учні ще не можуть адекватно сприймати прямі критичні зауваження, лексико-граматичні стратегії повинні бути спрямовані на те, щоб зберігати емоційну підтримку і допомагати дітям не боятися вчителя. У середній школі, коли учні вже здатні до рефлексії і самоконтролю, пом'якшення має більше прагматичну спрямованість, підкреслюючи логічні причини несхвалення та орієнтуючи учнів на самостійне виправлення помилок. Підлітки мають потребу в самовираженні і більшій свободі у прийнятті рішень, тому лексико-граматичні стратегії пом'якшення несхвалення мають включати більше запитань, що сприяють роздумам, ніж вказівки на помилки. Це дозволяє учням не лише краще усвідомити проблему, але й заохочує до відповідальності за свої дії. Конструкції, що спонукають до самопошуку рішень, можуть бути більш ефективними, ніж ті, що прямо вказують на помилки [1].

Елементом, який варто враховувати в контексті динаміки вікового розвитку, є наявність невербальних засобів впливу. Вчителі можуть використовувати інтонацію, міміку, жести для того, щоб посилити або пом'якшити ефект своїх слів. У початковій школі невербальні засоби спілкування можуть бути більш виразними, допомагаючи дітям краще розуміти намір вчителя. В той час як у середній школі невербальні засоби можуть бути більш стриманими, адже учні вже здатні інтерпретувати мову безпосередньо через логічну складову.

Лексико-граматичні стратегії пом'якшення несхвалення також мають значення для формування соціальної ідентичності учня [4]. Початкові етапи навчання, коли вчитель часто є основною фігурою, що формує уявлення про соціальні норми, вимагають застосування такої стратегії мовлення, яка не лише вказує на помилки, а й допомагає сформувати позитивний образ учня як особистості, що має потенціал для покращення. У середній школі роль вчителя значною мірою змінюється. Педагог уже не є єдиним джерелом знань і критики, тому стратегія пом'якшеного несхвалення повинна більше орієнтуватися на взаємодію і партнерство з учнем. Це дозволяє створити більш гармонійні відносини, в яких учень не відчуває себе «неправильним» або «недостатньо хорошим», а бачить в собі потенціал для самовдосконалення [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Burenkova O. M., Khamitova L. M. Lexico-semantic aspects of the anthroponyms. *V mire nauchnykh otkrytiy*. 2014. No. 1.2. P. 1009. URL: <https://doi.org/10.12731/wsd-2014-1.2-15>(date of access: 11.03.2025).
2. Lopushansky V. M. Lexico-semantic peculiarities of hamburg dialect. *Lviv philological journal*. 2023. No. 14. P. 60–67. URL: <https://doi.org/10.32447/2663-340x-2023-14.9>(date of access: 11.03.2025).
3. Mikhno S., Symonenko N., Plokhuta T. The method of lexical and grammatical video projects of students as a means of activating of students' cognitive and creative independence in english language classes. *Scientific bulletin of flight academy. section: pedagogical sciences*. 2023. Vol. 13. P. 101–108.

URL: <https://doi.org/10.33251/2522-1477-2023-13-101-108>(date of access: 11.03.2025).

4. Sentiment analysis using lexico-semantic features / M. Mohd et al. *Journal of Information Science*. 2022. P. 016555152211240. URL: <https://doi.org/10.1177/01655515221124016>(date of access: 11.03.2025).

5. Shkvorchenko N., Dashkova K. Lexico-semantic group 'avalanche' in modern english. *International humanitarian university herald. philology*. 2021. Vol. 2, no. 48. P. 97–101. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.48-2.22>(date of access: 11.03.2025).

Янчук О.О., Лисецька Ю.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

РЕАЛІЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі розвитку перекладознавства увагу дослідників привертають питання адекватної передачі національно-культурних елементів, серед яких — реалії. Вони є частиною культурного простору будь-якого народу та впливають на структуру і зміст художнього тексту. Переклад реалій у жанрі наукової фантастики ускладнюється тим, що поряд із традиційними об'єктами, поняттями та назвами автори створюють вигадані, унікальні одиниці, які функціонують лише в межах вигаданого світу.

Термін "реалія" походить від пізньої латини і означає "справжні речі", позначаючи предмети матеріальної культури. Іноді він використовується у філософському значенні, щоб відрізнити реальні речі від теорій про них - термін, що датується початком 19-го століття [3].

У царині перекладознавства "реаліями" також можуть бути культурно-обумовлені, культурно-специфічні вирази, які не завжди мають чітке визначення, оскільки вони означають не лише предмети, а й слова, що позначають поняття, пов'язані з певною культурою [2, с.12]. Зокрема дослідники Марк Шаттлворт і Мойра Кові розглядають "реалії" як елементи культури, вбудовані у мову, до складу яких входять не лише конкретні предмети, а й сталі вирази, вітання та інші одиниці, пов'язані із соціокультурним середовищем [4, с. 35-36].

У науково-фантастичній літературі, окрім реалій реальних культур, перекладач має справу з вигаданими (або ж "авторськими") реаліями — об'єктами, поняттями та явищами, створеними автором спеціально для побудови вигаданого світу. Їхня відсутність у реальному культурному досвіді аудиторії змушує перекладача не лише знаходити еквіваленти, а й відтворювати внутрішню логіку, функцію й конотації цих реалій у межах вигаданого світу.

Складність перекладу авторських реалій у науково-фантастичних творах полягає у тому, що перекладач має адаптувати культурно специфічні одиниці, які не мають відповідників ані в культурі вихідної мови, ані в культурі цільової,

зберігаючи при цьому художню цілісність твору. Основне завдання перекладача при цьому — одночасно:

- а) зберегти смисловий зміст реалії;
- б) передати вигаданий автором культурний контекст;
- в) зберегти стилістичні особливості оригіналу;
- г) зробити текст зрозумілим для цільової аудиторії.

Особливістю науково-фантастичних реалій є їх тісний зв'язок із вигаданими світами, іншопланетними культурами та футуристичними технологіями. У "Дюні" автор створює цілу низку унікальних лексичних одиниць, що позначають явища, персонажів, об'єкти та соціальні структури вигаданого світу Арракісу. Наприклад:

Фримен (англ. *fremen*) — представник корінного населення планети Арракіс [1, с. 651]. Назва походить від словосполучення "*free men*" (вільні люди). Було обрано спосіб транслітерації "фримен", що дозволяє зберегти автентичність вигаданого іменування народу, не порушуючи концептуальної цілісності вигаданого світу. Водночас така форма вказує на віддалений зв'язок із англійським словом "*free*", зберігаючи семантичну відсилку до вільного, незалежного способу життя фрименів у суворих умовах пустелі.

Січ (англ. *sietch*) — у фрименів це означає місце зборів у часи небезпеки [1, с. 648]. Перекладач використав адаптацію під українську аудиторію, застосувавши слово "січ", яке має історичні та культурні конотації в українській мові, що вдало передає атмосферу спільноти та оборонного осередку.

Лазеростріл (англ. *lasgun*) — лазерний проєктор неперервної дії [1, с. 640]. Оскільки в українській мові відсутній відповідник для подібного вигаданого об'єкта, перекладач застосовує калькування з адаптацією до українських мовних норм, створюючи неологізм, що зберігає семантику оригіналу і водночас є зрозумілим для українського читача.

Таким чином, переклад реалій у науково-фантастичній літературі потребує не лише лінгвістичної компетенції, а й здатності до міжкультурної адаптації, творчості та глибокого аналізу контексту. Зазначені вище приклади з роману Ф. Герберта "Дюна" демонструють, що адекватний переклад реалій є можливим за умови комплексного підходу до відтворення подібних одиниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Герберт Ф. Дюна : роман / Френк Герберт ; передм. Б. Герберта ; пер. з англ. А. Пітика, К. Грицайчук. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024. — 656 с. : іл.
2. Павлюк І.Б. Курс лекцій з “Cross-cultural aspects of translation: lecture notes”. [Електронне видання]. Івано-Франківськ, 2023, 88 С. URL: https://kaf.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/89/2023/10/cross-cultural-aspects-of-translation-lecture_notes.pdf (Дата звернення: 01.05.2025)
3. Merriam-Webster Dictionary. Онлайн-версія словника англійської мови. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/realia> (Дата звернення: 01.05.2025)

4. Shuttleworth M., Cowie M. Dictionary of Translation Studies. — London; New York: Routledge, 2014. — 233 p.

Гладун С. С., Лисецька Ю.В.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ СТІВЕНА КІНГА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Ідіостиль – це неповторний стиль митця, зібрання властивих йому мовних і стилістичних прийомів, що підкреслюють творчу індивідуальність автора. Це поняття розглядається в різних наукових сферах і є надзвичайно важливим для аналізу унікальності художнього твору [1, с. 118]. Серед основних аспектів ідіостилю виділяємо:

1. Лексику – характерні слова, авторські неологізми, діалектизми, жаргон, тощо;
2. Синтаксис – індивідуальні синтаксичні конструкції, інверсії, повтори;
3. Художні засоби – метафори, порівняння, епітети;
4. Жанрові вподобання;
5. Манеру письма – емоційність, темп оповіді, вибір наративної особи.

Розуміння ідіостилю дозволяє глибше аналізувати творчість письменника, визначати стильову приналежність текстів, та глибше досліджувати задум автора [3]. Оскільки Стівен Кінг є славетним автором жанру жахів, його ідіостиль має чітко окреслені риси. Серед них можна виокремити наступні:

- Тематика: страх, надприродне, внутрішнє зло, дитячі травми, суспільні проблеми, смерть та втрата, добро і зло, втрата невинності.
- Сюжет та композиція: поєднання повсякденного та фантастичного, епічність, багатоплановість (вставки інтерв'ю, спогадів), незвичні розв'язки.
- Мова: жива, розмовна, з використанням жаргону, сленгу, уривчастих фраз, що передають психологічну напругу.
- Стилістичні прийоми: психологічний реалізм, символізм, повтори, використання флешбеків, несподівані кінцівки.
- Атмосфера: тривога, містика, психологічний дискомфорт, реалізм та буденність як тло для жахів.
- Герої: переважно звичайні люди, з глибокою психологічною характеристикою, що часто протистоять надприродному злу [4, с. 52].

С. Кінг також створює внутрішній взаємозв'язок між своїми творами через повторювані теми, місця, образи [2]. Переклад ідіостилю є складним завданням через його унікальність і культурну специфіку. Серед основних аспектів ідіостилю виділяємо:

- 1) Еквівалентність (функціональна – збереження функції стилістичного елемента; комунікативна – передача схожого емоційного впливу; стилістична – відтворення характеру авторського стилю);
- 2) Неперекладність – через культурну та мовну специфіку деякі елементи неможливо дослівно передати;

3) Теорію скопосу – переклад орієнтується на мету; інколи допускаються зміни в стилістиці;

4) Доместикацію – адаптація до культури цільової мови;

5) Форенізацію – збереження оригінальної стилістики навіть ціною складності сприйняття [5, с. 84].

Вдалий переклад ідіостилу вимагає глибокого аналізу тексту, знання культурного контексту та гнучких стратегій, зокрема компенсації – створення подібного ефекту іншим способом. Окрім того, в переклад неминуче втручається особистість перекладача, тож ідіостиль автора може бути частково трансформованим.

Отже, ідіостиль письменника є унікальним поєднання мовних і стилістичних прийомів, що відображає його творчу індивідуальність і є складним для перекладу через культурну специфіку та необхідність збереження функціональної, комунікативної й стилістичної еквівалентності, що часто вимагає від перекладача глибокого розуміння тексту та застосування гнучких стратегій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Белінська Ю. Категорія стилю (ідіостилу) як літературознавче явище. *Українська література: історичний досвід і перспективи*. 2023. № 2. С. 114–125. URL: <https://doi.org/10.31652/3041-1084-2023-2-114-125> (дата звернення: 24.04.2025).

2. Найкращі книги від майстра жахів Стівена Кінга - BritishBook, URL: <https://www.britishbook.ua/blog/detail/naykrashchi-knigi-vid-maystra-zhakhiv-stivena-kinga/> (дата звернення: 21.03.2025).

3. Роман Стівена Кінга: головний жах з особливим посланням до читача | Galka.if.ua, URL: <https://galka.if.ua/roman-stivena-kinha-holovnyy-zhakh-z-osoblyvym-poslanniam-do-chytacha/> (дата звернення: 21.03.2025).

4. Muzh M. Y., Sheludchenko S. B., Pavliuk A. B. The representation of «poor place» as an archetype in Stephen King's works: lexical and semantic peculiarities. *Academic studies. series "humanities"*. 2022. № 2. С. 51–57. URL: <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.2.7> (дата звернення: 24.04.2025).

5. Semeniuk O. Author's idiostyle as a reflection of the author's picture of the world. *International humanitarian university herald. philology*. 2019. Т. 39, № 2. С. 82–85. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.39.2.21> (дата звернення: 24.04.2025).

Хабазня І. В., Жуковська В. В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Метою даних тез є висвітлення спільних та відмінних рис у формуванні, структурі, семантиці та функціонуванні екологічної термінології в англійській та українській мовах, а також аналіз основних способів перекладу англійських екологічних термінів українською мовою. Незважаючи на значний внесок науковців у дослідження екологічного дискурсу, витoki та особливості

формування екологічних термінів в англійській та українській мовах все ще потребують детального вивчення [1.4].

За структурою екологічні терміни в обох мовах поділяються на: 1) однокомпонентні терміни: прості (*soil – ґрунт*), похідні (*pollution – забруднення*); 2) двокомпонентні та багатоконпонентні терміни (термінологічні словосполучення): *hazardous substance* (небезпечна речовина) [3.4], *greenhouse effect* (парниковий ефект). В англійській екологічній терміносистемі за будовою переважають двокомпонентні терміни (48%), тоді як прості становлять 31%, а трикомпонентні – 21% [5.1]. В українській мові також поширені терміни-словосполучення, де один компонент (часто інтернаціональний терміноелемент) виконує класифікаційну функцію, наприклад, терміноелемент *фіто-* (грецького походження), що вказує на зв'язок з поняттям «рослина» (*фітобентос, фітомаса, фітопланктон*); 3) аббревіатури: активно використовуються в англійській мові [3.2].

Семантичні процеси в екологічній термінології обох мов включають: 1) термінологізацію загальнонавчальної лексики: слова з повсякденного вжитку набувають спеціального наукового значення (наприклад, англ. *earth, ground, soil* у прямому номінативному значенні [5.1] або укр. *закон, ефект, індекс*, які у складі термінів-словосполучень стають належними до екологічної терміносистеми: *парниковий ефект, індекс забруднення*); 2) метафоризацію: перенесення назви на основі подібності. В англійському екологічному дискурсі завдяки метафоризації природа може сприйматися як людина, що володіє свободою волі й розумом [3.4]; 3) полісемію, омонімію, синонімію та антонімію: ці явища спостерігаються в екологічній терміносистемі обох мов [3.4]; 4) формування лексико-семантичних груп: терміни об'єднуються за спільністю значення. Наприклад, в англійській мові виділяють лексико-семантичні групи назв дій та процесів (*inspection, germination*), факторів, що впливають на навколишнє середовище (джерела забруднення: *nuclear power plant*; катастрофи: *tsunami*; види забруднень: *luminous pollution*) [6.1].

Переклад екологічних термінів становить значну складність через необхідність точної передачі наукового поняття, врахування контексту та відсутності повних еквівалентів у мові перекладу. Основною особливістю перекладу екологічних термінів з англійської мови на українську є необхідність застосування перекладацьких трансформацій [2.1]. Можна виділити три основні типи перекладу англійських термінів:

1. Переклад із використанням еквівалента: знаходження повного відповідника в українській мові.
2. Пошук аналога: підбір часткового відповідника.
3. Описовий переклад: передача значення терміна за допомогою словосполучення або розгорнутого опису, коли еквівалент чи аналог відсутні [2.2]. Коректний переклад термінів часто залежить від конкретного контексту їх уживання в текстах з екологічної тематики.

Отже, дослідження екологічної термінології в англійській та українській мовах виявляє як спільні риси, так і відмінності у структурно-семантичній організації та функціонуванні термінів. В обох мовах представлені

однокомпонентні, двокомпонентні та багатокомпонентні терміни, хоча в англійській переважають двокомпонентні (48%), а в українській поширені терміни-словосполучення з інтернаціональними елементами. Семантичні процеси включають термінологізацію загальноновживаної лексики, метафоризацію, явища полісемії, омонімії, синонімії та антонімії, а також формування лексико-семантичних груп. При перекладі англійських екологічних термінів українською застосовуються три основні підходи: використання еквівалента, пошук аналога та описовий переклад, вибір яких залежить від контексту вживання та наявності відповідників у мові перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Клеомітес В.І. Курсова робота / Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови КПІ. Київ, 2022. URL: <https://ktpam.kpi.ua/wp-content/uploads/2022/05/Kursova-Kleomites.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Коваленко А.М., Топиліна В.Б. Сучасний номінативний простір англомовної термінології. С. 322-329. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-303-3-14>. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/320/8722/18223-1?inline=1> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Тамаркіна О. Особливості перекладу термінів екологічного дискурсу // Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 55, ч. 3. С. 148-153. URL: http://www.afhn-journal.in.ua/archive/55_2022/part_3/23.pdf (дата звернення: 15.05.2025).
4. Тікан Я., Мельничук А. Структурно-семантичні особливості англомовної термінології // Advanced Linguistics. 2022. № 10. С. 81-86. DOI: 10.20535/2617-5339.2022.10.267198. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/55877/1/AL_2022_10_P81-86.pdf (дата звернення: 15.05.2025).
5. Усик Г., Кузьміна В. Особливості творення та семантика англомовної термінології сфери охорони довкілля // Advanced Linguistics. URL: <https://al.fl.kpi.ua/article/download/229025/235492/542763> (дата звернення: 15.05.2025).
6. Циганюк В.М. Особливості перекладу англійських економічних текстів українською // Закарпатські філологічні студії. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/16/41.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
7. Шемелюк А.М. Дипломна робота / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2022. URL: <https://elar.khmn.edu.ua/bitstreams/82eb07d8-cb11-4e30-9e2a-cde20052914c/download> (дата звернення: 15.05.2025).

Кабанова С.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ НОМІНАЛІЗАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДАХ АКТИВ ПРАВА ЄС УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Інтеграція до ЄС вимагає точного перекладу великого масиву активів права ЄС мовою країни-кандидата. Такий переклад необхідний для забезпечення відповідності

національного законодавства та адміністративної практики країни-кандидата і забезпечення готовності країни діяти в рамках правової системи ЄС та надання доступу до законів ЄС рідною мовою. Дотримання усталених правил дозволяє перекладачам зберегти юридичну точність та узгодженість у перекладі, що є важливим для належної гармонізації законодавства ЄС з українським законодавством.

Номіналізація належить до ключових ознак юридичного дискурсу, що сприяє створенню ефекту офіційності, узагальненості та абстрактності. З лінгвістичної точки зору, номіналізація – це процес деривації, при якому дієслова, прикметники чи прислівники трансформуються в іменники або іменникові словосполучення, що в українській мові дозволяє більш чітко і зрозуміло передати складні поняття, тому що іменники та іменникові словосполучення транслюють більше інформації про контекст, стан і взаємозв'язки [2, с. 17]. Юридична англійська актив права ЄС використовує номіналізацію (*safety recommendation, risk communication, offshore worker*). Юридична українська мова має тенденцію до розширення номінацій словосполучень, наприклад, “*Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council seeks to harmonise the protection of fundamental rights and freedoms of natural persons in respect of processing activities and to ensure the free flow of personal data between Member States*” [4] в офіційному українському перекладі “Директиву Європейського Парламенту і Ради 95/46/ЄС спрямовано на гармонізацію захисту фундаментальних прав і свобод фізичних осіб під час опрацювання персональних даних та забезпечення вільного руху персональних даних між державами-членами” [1]. При цьому відбувається не просто морфологічна зміна, а й семантичний зсув, оскільки процесуальна, якісна чи обставинна ознака переосмислюється як предмет, явище чи поняття.

Лінгвіст М. Голлідей визначає номіналізацію найпотужнішим способом утворення граматичної метафори. За допомогою цього прийому процеси (виражені дієсловами) та властивості (виражені прикметниками) метафорично перетворюються на іменники; замість того, щоб функціонувати у реченні як процес або означення, вони функціонують як частина іменникової групи [3, с. 656].

Мета нашої розвідки полягає в окресленні структурно-функціональних особливостей номіналізації в актах права ЄС, визначенні характерних стратегій їх відтворення в офіційних українських перекладах. Розглянемо приклад з Регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС 2016/679: “*In order to determine whether such a controller is offering goods or services to such data subjects in the Union, it should be ascertained whether it is apparent that the controller is envisaging the offering of services to data subjects residing in one or more Member States in the Union*” [4] в українському перекладі: “Для встановлення факту пропонування товарів таким контролером або оператором суб'єктам даних, що перебувають в Союзі, необхідно переконатися у тому, чи є очевидним те, що контролер або оператор передбачає постачання послуг суб'єктам даних в одній або декількох державах-членах Союзу” [1]. Англійська форма інфінітиву “*to determine*” була трансформована в іменникову конструкцію “*для встановлення факту*”, тобто відбулася зміна граматичної категорії: *процесуальність дії* (дієслово) → *результативність* (іменник). В українській версії додано іменник “*факт*”, якого не було в англомовному тексті, що може свідчити про тенденцію української мови до більшої конкретизації. Дієслівна форма “*is offering*” відтворена віддієслівним іменником “*пропонування*”. Розглянутий приклад демонструє типовий випадок номіналізації при перекладі юридичного дискурсу з англійської мови українською. Перекладач актів права ЄС повинен знати про номінативність характерну

для української мови, розглядати можливість додавання іменників та іменникових словосполучень під час перекладу.

Отже, аналіз емпіричного матеріалу дозволив визначити більшу номінативність юридичної української мови у порівнянні з юридичною англійською, що може становити виклик для перекладачів. Юридична українська мова має тенденцію до розширення номінацій словосполучень, що сприяє поясненню дії або процесу, але робить вислови складнішими за структурою. Подальші перспективи дослідження вбачаються у вивченні специфіки відтворення номіналізації текстів права ЄС в офіційних перекладах українською мовою та залученні корпусів для кількісного представлення результатів дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : від 27.04.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text.
2. Славова, Л. Л., & Карабан, В. І. Українська мова та євролект як мовна пара в перекладі. *Посібник з перекладу актів права ЄС українською мовою. Частина Б*, 2024. 8–43.
3. Halliday M. A. *An Introduction to Functional Grammar*. 3rd ed. London : Oxford, 2004. 700 p.
4. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) : of 27.04.2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng>.

Маїсто А., Жуковська В.В.
Житомирський державний університет ім. Івана Франка

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «CLIMATE» В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: КОРПУСО-БАЗОВАНІЙ ВИМІР

Корпусні дослідження показують, що центральними лексемами семантичного поля «Climate» є такі одиниці як "climate", "weather", "temperature", "atmosphere" та "environment". Аналіз частотності цих термінів у Британському національному корпусі відображає зростання використання лексем, пов'язаних із кліматичними змінами протягом останніх десятиліть [1, с. 5].

Структура досліджуваного лексико-семантичного поля має ієрархічну організацію, де виділяються ядро, близька та далека периферія. Ядро формують загальноновживані лексеми, що безпосередньо позначають кліматичні явища та процеси: "climate change", "global warming", "greenhouse effect". Близьку периферію становлять терміни для опису кліматичних умов різних регіонів: "tropical climate", "arctic climate", "continental climate". Далека периферія охоплює спеціалізовані терміни та неологізми, які з'являються як реакція на нові кліматичні феномени та концепції [2, с. 454].

Корпусний аналіз колокацій свідчить, що лексема "climate" найчастіше сполучається з прикметниками "changing", "global", "warm", "harsh", "mild", "favorable", розкриваючи трансформацію концептуального сприйняття клімату від статичного явища до динамічного процесу. Спостерігається збільшення частотності колокацій "climate emergency", "climate crisis" та "climate action" у текстах останнього десятиліття, що демонструє зміни у сприйнятті кліматичних процесів як таких, які потребують швидкого реагування [3, с. 225].

Семантичний аналіз виявляє розширення значення базових лексем поля. Наприклад, лексема "carbon" еволюціонувала від позначення хімічного елемента до багатозначного слова, що в контексті кліматичного дискурсу часто позначає вуглецевий слід або вуглецеві викиди. Метафоричні конструкції типу "climate tipping point", "carbon budget" чи "heat wave" показують тенденцію до концептуалізації кліматичних явищ через економічні та фізичні метафори, сприяючи доступнішому розумінню складних процесів широкою аудиторією.

Процеси запозичення також формують лексико-семантичне поле «Climate». Терміни латинського та грецького походження складають значну частку спеціалізованої кліматичної термінології. Разом з тим помітна тенденція до інтернаціоналізації термінологічного апарату та уніфікації кліматичного словника [4, с. 429].

Отже, лексико-семантичне поле «Climate» в сучасній англійській мові демонструє розширення та структурне ускладнення через глобальні кліматичні процеси та зростаючу увагу суспільства до екологічних проблем. Корпусо-базований підхід до його вивчення виявляє структурно-семантичні особливості поля та простежує динаміку його розвитку в діахронічному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бігунова Н. О. Лексико-семантичне поле "Climate" в англійській мові / Н. О. Бігунова // Філологічні студії. – 2024. – Вип. 228. – С. 5.
2. Atanasova D. Metaphors in Guardian Online and Mail Online opinion-page content on climate change: War, religion, and politics / Dimitrinka Atanasova, Nelya Koteyko // Environmental Communication. – 2017. – Vol. 11, № 4. – P. 452–469.
3. Grundmann R. Disputed climate science in the media: Do countries matter? / R. Grundmann, M. Scott // Public Understanding of Science. – 2014. – Vol. 23, № 2. – P. 220–235.
4. Fløttum K. Narratives in climate change discourse / K. Fløttum, Ø. Gjerstad // Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change. – 2017. – Vol. 8, № 1. – P. 429.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СПОРТИВНИХ ТЕРМІНІВ

Дослідження спортивної термінології, зокрема футбольної як однієї з найуживаніших груп спортивної лексики, досі залишається актуальним.

Медіатизація спорту, зокрема футболу, суттєво вплинула на становлення та поширення спеціалізованої лексики. Завдяки телевізійним трансляціям, цифровим платформам, соціальним мережам та аналітичним ресурсам, помітно зросла частотність використання спортивних термінів у публічному просторі. Такий процес сприяв не лише збільшенню залученості аудиторії, а й активному розвитку терміносистеми спорту, що забезпечило новий рівень функціонування спеціалізованої лексики в медійному дискурсі.

Досліджуючи текстологічні нюанси перекладу фахових текстів спортивного спрямування, Т. Іщенко звертає увагу на граматичні, лексичні, стилістичні та інші відмінності між текстами мовою оригіналу та їхнім перекладом. Особливо виразними ці відмінності є у роботі з науковим стилем, де англійський текст нерідко містить вторинну експресивну функцію, яка звичайно відсутня в українському варіанті. У газетно-журнальному стилі спостерігається прагматичне пристосування тексту з урахуванням цільової аудиторії [1, с. 266].

Газетно-публіцистичний стиль, у котрому широко представлені тексти спортивної тематики, визначається великою кількістю лексичних сполучень, нетипових для інших функціональних стилів, а також образним використанням слів — через метафори й метонімії. Такий стильовий підхід ускладнює процес перекладу, зокрема через розбіжності в метафоричних системах різних мов і брак відповідних образів у мові перекладу [4]. Ці фактори мають безпосередній вплив не лише на загальну стилістику тексту, але й на формування структурної будови спортивних термінів у перекладацькій практиці. У процесі адаптації термінів відбувається зміна їхньої морфемної будови: англійські складені терміни часто передаються українською мовою шляхом описових конструкцій або словосполучень, тоді як односкладові терміни можуть калькуватися чи транскрибуватися.

Лінгвістичні особливості перекладу тісно пов'язані з морфологічною структурою спортивної термінології та її функціональним навантаженням у різних стилістичних контекстах. Що до самих термінів, дослідники радять умовну класифікацію спортивної термінології за характером і сферою вживання. Виокремлюють три основні групи: загальноповседневні лексеми, які в межах спортивного дискурсу отримали вузькоспеціальне значення (наприклад, *drive*, *point*); загальноспортивні терміни, що функціонують у кількох видах спорту та мають фахову семантику, яка значно відрізняється від загальноповседневної (напр., *match*, *team*); вузькоспеціалізовані терміни, властиві

для певного виду спорту (як-от *scrum* у регбі чи *freestyle* у фрістайлі). Кожна з цих груп показує різну морфемну будову: від простих одноморфемних форм до складних або похідних одиниць, що підкреслює структурне розмаїття спортивної термінології та потребу її глибокого лінгвістичного аналізу.

До процесу формування сучасних спортивних термінів активно долучаються не лише офіційні медіа-структури, а й уболівальники, які відіграють важливу роль у творенні й розповсюдженні контенту. Вони жваво висловлюють свої думки, оцінки та емоції щодо футбольних подій, матчів або дій окремих гравців у соціальних мережах, блогах та коментарях до публікацій на електронних платформах спеціалізованих спортивних видань [2, с. 214–215]. Така активність формує своєрідний фан-дискурс, котрий також впливає на розбудову й варіативність спортивної термінології. В нинішніх умовах цифровізації особливого значення набувають такі засоби, як соціальні медіа, блоги, платформа YouTube, офіційні веб-сайти футбольних клубів, а також мобільні додатки та новітні технології. Усі ці цифрові ресурси не лише забезпечують швидке поширення інформації, але й слугують дієвими інструментами цифрового маркетингу, спрямованого на розширення фан-бази, зміцнення бренду футбольного клубу та популяризацію його діяльності на міжнародному рівні [3, с. 49].

Медіатизація спорту суттєво вплинула на поширення спортивної лексики, а переклад фахових текстів потребує врахування стилістичних та мовних відмінностей. Класифікація термінів за сферами вживання та активна участь уболівальників у формуванні спортивного дискурсу підкреслюють динамізм і багатогранність спортивної термінології в нинішніх умовах цифрового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Іщенко Т. В. Деякі особливості перекладу фахових текстів спорту. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки (Мовознавство). 2014. № 126. С. 354–259.
2. Котенко В. Соціолінгвістична маркованість сучасного іспанськомовного футбольного дискурсу. *Мова і суспільство*. 2013. Вип. 4. С. 213–220.
3. Крутько Т. В. Засоби реалізації експресивності у рекламних текстах (на матеріалі реклами футбольного клубу). *Сучасні проблеми викладання іноземних мов у навчальних закладах*: матеріали Всеукраїнського науково методичного семінару, Харків, 1 грудня 2023. Харків, ХНАДУ, 2023. С.49- 51.
<https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/dd934797-caec-4c03-b8a9-7f53f9d41379/content>
4. Огороднікова О.В., Палей Т.А. Переклад текстів спортивної тематики: особливості та різновиди. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. 2018. Вип. II (11). С. 91–97.

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДЖОНА П. СТРЕЛЕКІ «КАФЕ НА КРАЮ СВІТУ»

Американська література, зокрема жанр нон-фікшн, на сьогодні займає значну частину світової книжкової культури завдяки своєму глибокому впливу на соціальні процеси, а також через високий рівень доступності та популярності серед широких верств читачів. Вчений О. Галич дуже добре характеризує розвиток літератури факту. На його думку, на зміну белетристиці, в якій художня складова є важливим елементом, приходить ера написання літератури, якій притаманна наукова достовірність та велика кількість фактів [2, с. 4]. Споглядання і спостереження мандрівниці Лесі Вороніної має всі ознаки літератури нон-фікшн де її думки про спільну пам'ять, яка об'єднує народ будь-якої країни і підтверджує що «ще не все на цьому світі втрачено» [1, с. 13].

1. Стилiстичнi особливостi творiв Джона П. Стрелекi

Стиль Джона П. Стрелекi вiдзначається вiдкритiстю, що є одним iз важливих елементiв його впливу на читача. Вони зверненi безпосередньо до читача, що надає їм особливой iнтимностi i залучає до обговорення важливих життєвих тем. Як приклад можна привести його цитату: «*You may not be able to change the circumstances you find yourself in, but you can always choose how you respond to them. What choice will you make?*», що дослiвно перекладається як: «*Ви, можливо, не зможете змiнити обставини, в яких опинилися, але завжди можете вибрати, як на них реагувати. Який вибiр ви зробите?*» [4, с. 12]. Цим питанням Стрелекi знову пiдкреслює його унiкальний стиль, де вiн використовує просту, доступну мову, звертається безпосередньо до читача, спонукаючи його задуматися про власнi вибори та реакцiї в життi.

2. Переклад як адаптацiя культурних i стилiстичних засобiв

Однiєю з основних проблем є передача риторичних питань, якi так активно використовує Стрелекi. Вони не просто є частиною дiалогу або розмови, але служать для активацiї мислення читача. Наприклад, питання «*What is more important to you – success or happiness?*» може бути перекладене без змiн, оскiльки воно має унiверсальне значення, однак таке питання, як «*What is your purpose?*» потребує адаптацiї, оскiльки його розумiння в українському контекстi може бути рiзним. Також важливими є метафори та образи, якими Стрелекi часто оперує у своїх творах. Наприклад, його метафора «*Life is like a train journey, where you decide at which station to stop*», що перекладається як «*Життя — це як подорож на потязi, де ви самi виришуєте, на якiй станцiї зупинитись*» [4, с. 96], вимагає адаптацiї до українських реалiй. Така метафора може бути замiнена бiльш знайомою для українського читача «*життя – це рiчка, що тече, i ви обираєте, на яких берегах зупинитись*». Це дозволяє зберегти глибокий змiст i емоцiйну насиченiсть оригiналу.

3. Використання гумору і іронії у перекладі

Іронія і гумор є одними з важливих складових стилю Джона П. Стрелекі. Однак їхнє застосування вимагає особливої уваги при перекладі. Американський гумор, заснований на соціокультурних контекстах, може бути важким для розуміння українським читачем. Важливо зберегти інтонацію і настрій, який має гумористичний елемент у тексті [3, с. 96]. Наприклад, фраза Стрелекі «*If you don't know why you are here, your life will be like a journey without a map.*», що перекладається як: «Якщо ви не знаєте, чому ви тут, ваше життя буде схоже на подорож без карти.» [4, с. 122] має різне значення для американської та української спільноти. Таким чином, фраза в американському контексті звучить як мотиваційний заклик до самопізнання і шукання шляхів до успіху, тоді як в українському контексті може бути сприйнята як філософський вислів, який потребує додаткових пояснень для того, щоб він став зрозумілим та близьким широкій аудиторії.

Висновки. Таким чином, переклад стилістичних особливостей американського нон-фікшн, зокрема творів Джона П. Стрелекі, є складним і багатогранним процесом. Важливими аспектами є збереження емоційної насиченості тексту, адаптація метафор і гумору, а також передача філософських і мотиваційних ідей. Успішний переклад не тільки переносить зміст з однієї мови на іншу, але й зберігає атмосферу оригіналу, що дозволяє читачеві відчувати глибину і силу твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вороніна Л. У пошуках Огопого: (нотатки навколосвіт. мандрівниці). К.: Нора-Друк, 2010. 175 с.
2. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія. Луганськ: Знання, 2001. 246 с.
3. Крупа М. І. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 416 с.
4. Джон П. Стрелекі "Кафе на краю світу". Харків: Віват, 2024. 128 с.